82596
255.07.02.02.01.06.41232
DERGI A/052-10
Türk Dili

Birinci Teşrin 1934

Türk Dili

—Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteni—

DİL BAYRAMI SAYISI

1 9 3 4
ISTANBUL
DEVLET MATBAASI

TÜRK DİL KURUMU
KÜTÜPHANESİ
Esas No T.D.10
6104

Sayı: 10 Birinci Teşrin 1934

TÜRK DİLİ

Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteni

DİL BAYRAMI SAYISI

Uluğ Önderimizin
Dil Bayramında
Kamuyu kutlulaması

Birinci Türk Dili Kurultayının ilk toplandığı 26 Eylûl Dil Bayramı günü T. D. T. C. ini kuran ve koruyan Uluğ Önderimiz **GAZİ MUSTAFA KEMAL HAZRETLERİ** *nin kamuyu kutlulamasını bildiren Anadolu Ajansı tebliği şudur:*

Ankara, 27 (a. a.).— Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden gönderilmiştir:

"Dil bayramımızdan ötürü Türk Dili Araştırma Kurumu Genelözeğinden, Ulusal kurumlarından, türlü orunlardan birçok kutunbitikler aldım. Gösterilen güzel duygulardan kıvanç duydum. Ben de kamuyu kutlularım.

Gazi M. Kemal

B. M. M. Reisi K. Alpkâzım Pş. Hz. nin Telyazıları

Beşiktaş, 27 — Türk Dili Bayramını kutlularım. Sizin değerli Başkanlığınız altında Türk Dili Araştırma Kurumunun verimli çalışmaları ile dilimizin hızla yükseleceğine inanır ve sevgilerimi sunarım.

B. M. M. Reisi
Alpkâzım

Başvekil İsmet Pş. Hz. nin Tel ve Elyazıları

Ankara, 30 — İnce duygularınıza teşekkür eder, Dil Bayramını kutlular ve geniş başarmalar dilerim Efendim.

Başvekil
İsmet

Başkan Saffet Beyefendiye

Kutunbitiğinizi sevgilerle okudum. Kurumunuz ülkeye sayısız asığlarını şimdiden ve göze çarptırarak yaymağa başladı. Başbuğumuzun en vuruşlu tutuşlarından biri dil kültürünü sizin temiz ve güçlü ellerinize vermektir. Ulusal yaşayışımızın temel taşı olan bir işin engin alanında size yardımcı olabilsek bizim için ne mutlu. 29-9-1934

İsmet

Maarif Vekili Bf. nin Telyazıları

Ankara, 26 — Dil Bayramı dolayısıyle gönderdiğiniz telyazınıza çok teşekkür ederim. Vekâletin elinden gelen yardımı yapmağı bir borç bileceğimi arz ile çalışmanızdan iyi verimler almanızı diler, saygılarımı sunarım Efendim.

Maarif Vekili
Abidin

C. H. F. Umumî Kâtibi Recep Bf. nin Telyazıları

İstanbul, 26 — İleri dil çalışmaları yurdun bugünkü en sıcak duygularını kucaklayan bir iş olmuştur. Fırka ve onun kültür çalışma kolları olan Halkevi, bu ileri çalışmada yüksek kurumunuza en yakın yardımcı

olmakla kıvanır. Dil bayramı gününü sevinçli duygular içinde Fırka Umumî İdare Heyeti adına da olarak kutlularken yücelikler dilerim.

Cümhuriyet Halk Fırkası
Umumî Kâtibi
Recep

T. T. T. C. nin Telyazısı

Beşiktaş, 27 — T.T.T.C., Öz kardeşi Dil Cemiyetine Türk budununun olgun bir anlayış, coşkun bir duygu ve sarsılmaz bir inanış ve irdemle giriştiği öz dil açma savaşı bayramını yürekten kutlular.

T. T. T. C. Reisi
Akçura Yusuf

T. D. T. C. nin Telyazıları

Dil Bayramı günü İstanbulda bulunan T. D. T. C. Başkanı; Uluğ Önderimizle B. M. M. Reisi ve Başvekil Pş. Hz, lerine, Ml. Vekili ve C. H. F. Umumî Kâtibi Bf. lere telyazılarını sunmuştur:

Gazi Mustafa Kemal Hz.
Türkiye Reisicümhuru

ANKARA

Yüce buyruğunuzla kurulmuş olan Türk dili araştırma kurumunun bu uğurlu bayram günü de, benzerleri gibi, Ulusumuz için kıvanç, onur, ağış kaynağı oldu. Bu mutlu günü, siz Ulu Başbuğumuz önünde yükünerek, kutlar; yürekten saygılarımızı, çözülmez bağlarımızı ötürürüz Büyük önder.

T. D. T. C. Başkanı
Saffet Zıya

K. Alpkâzım Paşa Hazretleri
Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi

DOLMABAHÇE

İki kurultayını da Başkanlığınızla onurlandırdığınız Türk dili araştırma kurumunun bu günkü mutlu bayramını, Türklüğün her yönden ilerleme-

sini yasalarla öndeyen Büyük Ulus kurultayının Siz yüce Başkanına kutlar, en derin saygılarımız sunarız.

T. D. T. C. Başkanı
Saffet Zıya

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri

ANKARA

Yüce korumanızla erklenen Türk dili araştırma kurumunun bu mutlu bayram gününü önderin en yakın dilek, yol, iş arkadaşı olan Siz büyüğümüze kutlar, en derin saygılarımızı sunarız.

T. D. T. C. Başkanı
Saffet Zıya

Abidin Beyefendi
Maarif Vekili

ANKARA

Bugün kıvanç içinde geçirmekte olduğumuz bayramın size de, değerli bilği arakadaşlarınıza da kutlu olması dileğini ötünürken çalışmalarımızda bize çok gerkli yardımlarınızın bundan sonra da eksik olmıyacağı inaniyle saygılarımızı sunarız.

T. D. T. C. Başkanı
Saffet Zıya

Recek Beyefendi
C. H. F. Umumî Kâtibi

İSTANBUL

Bugün Türk dili bayramını sevinç içinde yaparken başında bulunduğunuz yüksek kurumun; onun gençliği kucağına toplayan kültür evlerinin bu ülküdeki yüksek yardımlarını kıvançla anıyoruz. Bu duygularla size bu mutlu bayramı kutlar, yürekten gelen saygılarımızı sunarız.

T. D. T. C. Başkanı
Saffet Zıya

T. D. T. C. NİN TEŞEKKÜRLERİ

Dil bayramı için gelen kutlulamalara T. D. T. C. şu karşılıkları göndermiştir:

T. T. T. C. Başkanlığına

DOLMABAHÇE

Saygıdeğer Efendim,

Dil bayramının sevinçli gününde öz kardeşimiz T. T. T. Cemiyetinin de yürekten taşan duygularımızı kardeşçe paylaştığını gösteren yüksek değerli tel yazınızı büyük bir sevgi ile aldık. Dil üzerindeki çalışmaların en büyük kaynaklarından biri de Türk Tarihi üzerindeki yüksek buluşlardır. Büyük Önderin açtığı verimli yol üzerinde iki öz kardeş kurumun da gün geçtikçe daha çok yol alacakları inanile yüksek saygılarımı sunarım, Efendim.

T. D. T. C.
Umumî Kâtibi
İbrahim Necmi

Cümhuriyet Halk Fırkası Umumî Kâtipliğine

Saygıdeğer Efendim,

Dil Bayramını kutlulamak üzere Başkanlığa telyazıları göndermiş olan Adapazarı, Bitlis, Boyabat, Giresun, Konya, Samsun, Sungurlu, Tirebolu, Halkevlerine karşılık bitikleri gönderilmiştir. Gerek bunlara, gerek dil bayramında, dil işlerinde çalışan bütün Halkevlerine ve fırka teşkilâtına derin teşekkürlerimizin yüksek örününüzce de bildirilmesini diler, içten saygılarımı sunarım Efendim.

T. D. T. C.
Umumî Kâtibi
İbrahim Necmi

Halkevi Reisliklerine [1]

Saygıdeğer Efendim,

Dil bayramını kutlulamak üzere Yüksek Başkanlığa gönderdiğiniz tel yazılarını büyük bir sevinçle aldık. Bütün ulusun öz bayramı demek olan dil gününde bildirmek inceliğini gösterdiğiniz yüksek duygularınızı büyük sevgiler, derin saygılarımla karşıladığımızı ötünür, böyle nice nice bayramları kutlamanızı dilerim Efendim.

T. D. T. C.
Umumî Kâtibi
İbrahim Necmi

Matbuat Umum Müdürlüğüne

ANKARA

Saygıder Efendim,

Dil Bayramı günü Matbuat, Ajans, ve radyolar tarafından gösterilen büyük ve içten çalışmadan dolayı, bu işi benimsiyerek candan uğraşan Yüksek Makamınızla bütün gazetelere, Anadolu Ajansına, Ankara ve İstanbul radyolarına karşı duyduğumuz teşekkürlerin iblağını diler, saygılarımı sunarım, Efendim.

T. D. T. C.
Umumî Kâtibi
İbrahim Necmi

---

[1] Adapazarı, Bitlis, Boyabat, Giresun, Konya, Samsun, Sungurlu, Tirebolu ve başka kutunbitik gönderen Halkevlerine

DİL BAYRAMINDA

T. D. T. C. BAŞKANININ SÖZLERİ

Dil Bayramı günü İstanbulda bulunan T. D. T. C. Başkanı Erzincan Mebusu Saffet Bey, Ankara ve İstanbul radyoları birleşmiş merkezinden bütün yurda şu sözleri söylemiştir:

Hanımlar, Beyler,

Bugün, Büyük Önderimiz Ata Türkün, budunumuza armağan ettiği bayramlardan birini yaşıyoruz: dil bayramını...

Kutlu olsun yurttaşlar!

Başbuğ, on beş yıl önce, yatları yurdun dokunulmaz arıklığında boğacağını budumuza adadı, onu gür sesi ile bütün acuna haykırdı. O günkü bu engin düşüncenin budunumuzu hangi amaçlara ulaştırmak istediğini, geçen yıllar içinde, birer, birer gördük; türlü yatlar ana yurtta boğuldu; yurdu kemiren yabanlar koğuldu; Türklüğün benliğini saran paslı ağlar koparıldı; Buduna yıkılmaz bir temel olarak lâyik Türk Cümhuriyeti kuruldu.

Okuma yazmadan uzak bırakılmış ulusumuz, yeni alfabeye kavuştu.

Bu güzeyde, ulusun kafasını yaltırmak kolaylaştı; ulusluk türesi daha eyi anlaşıldı, bütün ülkeye yayıldı.

Budunumuzun öz benliğini bilmesi için en güvenli açar, bilirsiniz, gerçek ulus tarihidir. Bu en değerli gömüç, özlüğünden uzaklaşmış, gerçeğe karşı gözleri kepenklenmiş kişilerin yat bitiklerden topladıkları dipsiz, değersiz yalanlarla doldurulmuştu.

Ulusluk gömücümüzü bu değersiz düzmelerden ayıklamak, onu gerçek bilgilerle doldurmak gerekti.

Bunun için düşünüldü, çalışıldı, arandı, tarandı. Gerçek, doğru yol bulundu, acunun bilgi gözü önüne serildi.

Bu Türk ulus tarih tezi artık bütün dirikliğiyle, Türk kültürünün bütün acun ulusları kültürlerine yaltırık saçmış olduğunu, bütün açıklığıyle, bütün gerçekliğiyle bilgi alanına koymuştur.

Tarihçiler, beşiği Ortaasyada olan Türk kültürünün çok erkenden üneldiğini, yayıldığını; ulaştığı yerlerdeki kültür izlerinden en aşağı yedi bin yıllık üzelliğini söyliyorlar. Türklerin yüksek kültürleriyle, bu kültüre uygun dilleriyle Ortaasyadan Çine, Hinde; Sümer, Elam, Eti illerine;

bütün Akdeniz kıyılarına, adalarına; bir koldan da Okan denizine değin Avrupa içlerine; türlü yollarla Amerikanın Meksika, Peru gibi batı yakalarına göçtüklerini de öğrenmiş bulunuyoruz.

Yalçın taş, türlü maden, ekim çağlarını ilkin açan; at, öküz, koyun, geyik gibi türlü yaratıkları ilkin elcilten ilk kültür ısları, bütün bu yarattıkları türlü kültür alanlarında gerekli olan terimleri, deyimleri, besbelli ki, öz dillerinden koymuşlardır.

Daha bu kültür izine varmamış bulunan soylar, besbelli ki, bütün bu kültürel, soysal söz deyimlerini, terimlerini, içlerine giren Türk kültür ısları dilinden almışlardır.

Bunları size anlatışım, bizim Türk dili araştırma türemizin dayandığı sağlam temeli göstermek içindir.

Bir kez, bu dediğim diltüre, tarih yaltırığı ile aydınlanınca Önder bu işe de özlü sarılmak gerekliğini ortaya koydu.

12 Temmuz 1932 de Türk dili Araştırma Kurumu kuruldu.

26 Eylûl 1932 de birinci Kurultayını yapmış olan Kurumumuz, geçen Ağustos ayında ikinci Kurultayını da topladı.

Hanımlar, Beyler,

Dil çalışmamızın çok dallı, geniş işlerini bir araya getirerek kısaca söyliyebiliriz ki irdeğimiz:

Türk dilini her yönden anarak, zenginleştirerek acun dilleri kıtında seçkin kılmaktır.

Bunun için: dilimize girmiş yabancı sözleri atacağız; unutulmuş Türk söz köklerini, kurallarını arayıp bulacağız; başka dillere geçmiş, türlü biçime sokulmuş Türk söz köklerini de bulup alacağız. Bütün bu gerekli nesneler üzerinde çalışacağız; böylece dilimize yeni bir diriklik, yeni bir eriklik vereceğiz.

Bugün bir düşünüşü, bir özdeği, hangi bir varlığı anlatmak için yabancı dillerden söz, deyim, terim almak ezimi altında bulunmak ne acıklıdır? Bu acıdan birgün üzel kurtulmak, budunumuz için yalnız bir bun işi değil, bir onur işidir de!

Bu işin çok değerli olduğu gibi pek te güç olduğu ortadadır. Bu geniş yükümün altından kalkmak için tutulacak tek yol: bütün ulusun baş başa vererek emekle çalışmasıdır. Büyük Önderimizin de Cumuruolduğunu kamumuz biliriz; onun içindir ki, bütün bu ulus işlerinde olduğu gibi, bu dil işinde de Önderimizin gösterdiği yolda geniş, çabuk adımlarla yürüyeceğiz. Kısa bir uzda amacımıza ulaşacağız.

Kurultayın seçtiği biz (Dil kurumu Genelözeği)nin buna inancı bayıktır.

BAŞKANIN ORTAYA ATTIĞI ÖZ TÜRKÇE SÖZLER

Başkan Saffet Beyin bu sözleri içinde ortaya atılan bir takım öz Türkçe sözler vardır. Bunlar, bir deneme olarak, en seçimli karşılıklar arasından alınmış bulunuyor. Bu öz Türkçe sözleri, ne demeye geldiklerini de yanlarında göstererek aşağıya yazıyoruz:

1 — Önder - Lider
2 — Budun - millet
3 — Armağan - hediye
4 — Yat - yabancı, ecnebi
5 — Arıklık - ismet; dokunulmaz Arıklık - harimi ismet
6 — Acun - cihan, dünya
7 — Amaç - hedef
8 — Ulus - millet, halk
9 — Güzey - saye
10 — Yatırmak - parlatmak, zıyadar etmek
11 — Ulusluk - milliyet
12 — Türe - prensip
13 — Güvenli - emin
14 — Açar - miftah, anahtar
15 — Gömüç - define, hazine
16 — Bitik - kitap
17 — Gerek — lâzım
18 — Yaltırık - nur, zıya, şua
35 — İrdek - matlap; irdemek - talep etmek
36 — Yön - veçhe, cephe
37 — Onarmak - ıslah etmek
38 — Kıtında - yanında, huzurunda
39 — Seçkin - mümtaz, güzide
40 — Kural - kaide
41 — Gerekli nesneler - malzeme
42 — Diriklik - ciyadet, zindelik
43 — Eriklik - kemal
44 — Özdek - asıl, madde
45 — Ezim - mecburiyet
46 — Bun - ihtiyaç, zaruret (bunalmak bundan gelir)
47 — Onur - şeref
19 — Alan - saha, meydan
20 — Ünelmek - neşvünema bulmak
21 — Üzel - evvel; üzellik - evvellik; kıdem
22 — Okan - azamet sahibi, azimüşşan manasına mabut adıdır ki buradan (Okyanus) sözü alınmıştır. Bahrı Muhiti Atlasî
23 — Batı - garp
24 — Yalçın - cilâlı
25 — Yaratık - mahlûk
26 — Elciltmek - ehlîleştirmek
27 — Is - sahip, malik
28 — Terim - ıstılah, tabir
29 — Deyim - ifade
30 — Soy - kavm
31 — Soysal - medenî, içtimaî
32 — Kez - kerre, defa
33 — Diltüre - dil prensipi
34 — Kurum - cemiyet, teşekkül
48 — Yüküm - vazife(yüklenilen şey)
49 — Emek — gayret
50 — Cumur - topluluk, cümle
51 — İrdem - istek, irade
52 — Ne denlu - ne kadar
53 — Asığlı - faydalı
54 — Kamumuz - hepimiz
55 — Uz - müddet, zaman (uzamak - imtidat etmek)
56 — Genel - umumî
57 — Özek - merkez
58 — İnanç - iman
59 — Bayık - kat'î, muhakkak.

DİL BAYRAMINDA

Besim Atalay Beyin sözleri

Ankara Halkevinde Uluğ Önderimiz Gazi Hazretleri ile Başvekilimiz İsmet Paşa Hazretlerinin de bulunmalariyle onurlanan toplantıda, Cemiyet Muhasebecisi Aksaray Mebusu Besim Atalay Bey arkadaşımız da şu sözleri söylemiştir:

Hanımlar, Beyler,

Bugün Dil bayramı olması dolayısıyle, ben dilimin döndüğü denlü birkaç söz söylemek isterim.

Söze başlamadan önce şuraya parmak basmak dilerim ki, dilimden kaçacak olan yabancı sözler için beni bağışlayınız.

Kamumuz biliyoruz ki, derin bir değişim yaşayışı yaşamaktayız.

Değişme, yalnız ulus işlerinde olmaz. Bizde eskidenberi değişme denilince yalnız ulus çevirim işlerindeki değişme anlaşılırdı.

Değişme yalnız ulus işlerinde kalırsa yarım olur, eksik sayılır.

Değişme dirikliğin bütün yörelerinde, bütün yönlerinde olmalıdır ki derin, köklü olabilsin.

Boyu, budunu, soyu, sosu benimsemiyen bir değişmeye değişme denmez. Bunları unutarak başka alanlarda iş yapar gibi görünen değişim çürüktür.

Bize bütün yükseliş, bütün kurtuluş yollarını gösteren Büyük Önder yenileşme işinde de kılavuzluk ettiler. Türk budununun gözü önündeki alanları genişlettiler.

Hilâfetin kaldırılması; saltanatın yokedilmesi; kültürel, soysal, sosyal nomların yeniden iş alanına konulması; yeniden Türk erkliğinin ulusa geçmesi; kadınların yaşayış işlerine karışması; şapka giyilmesi; yeni alafbenin konulması; bu saydıklarım gibi daha birçok yerinde, gerekli değişmelerden sonra dil değişmesi de geldi.

Dilde yapılacak olan değişme, şimdiye değin yapılmış olan değişmelerin en derini, en büyüğü olacaktır.

Dil olmasa idi kişinin ne değeri olurdu? «Dil kişinin tükel özüdür.» sözü ne doğru sözdür.

Dil nedir?

Dil duygularımızı, düşüncelerimizi, anıklarımızı, en son anlayışlarımızı söz ile karşımızdakilere anlatan deyimlerdir.

Kişi düşüncelerini, dileklerini, duygularını yalnız sözle bildirmez, başka yollar da vardır. Ancak bu yolların en açığı, en güzeli dil yoludur.

"Yavrucuğum„ diye çocuğunu bağrına basan bir annenin sesindeki sevgiyi dilden başka kangi nesne bildirir, kangi duruş anlatır.

İşte bu denlü büyük olan dili saltanat denilen böbürlenme devri kuru bir gürültüden, uydurma bir takım boş söz yığınından yapma bir kılığa sokmamış mıydı?

Onlara göre dil, eski gelin alaylarının önünde götürülen ağaca benzerdi. Bal mumundan bir ağaç yapılır, üzerine türlü türlü çiçekler asılır, şekerlemeler takılır, teller örülür, sonra gelin odasına konurdu.

Hani yıl başında çam dalı üzerine takılan oyuncaklar gibi bir nesne olurdu.

Dili de gelin ağacına döndürdüler. O güzelim Türk dilinin üzerine "süs„ diye "bezenmiş deyim„ diye en çetin arapça, farsça sözleri yığdılar. Dallarına oyuncaklar taktılar.

Düzme, gülünç bir dil ortaya çıkardılar.

Yılbaşı gecesi çocukları gibi bu soytarı ağacın karşısına geçtiler. «Ne güzel dil, ne bulunmaz deyim» diye kendilerini aldattılar.

İş bununla kalsaydı, kötülük böylece kapansaydı, yıkımı az olacaktı. Onlar çocuklar gibi kendi kendilerini avuturken ötede Türk budununu unuttular.

Bu iş sarayın işine geliyordu. Ulustan büsbütün ayrılan saray, öz Türkçeyi ne işitmek, ne de anlamak istiyordu.

Sırmalı gösterişlerle, türlü türlü atlar, alaylarla, buduna bambaşka bir varlıkla görünmek istiyen sultanlarla o çağın ileri sayılan ozanları yaldızlı, yalazlı sözlerle dili gülünç tevüplü bir kılığa sokuyorlardı.

Beş on kişinin, birkaç düşüncesinin yaptığı bu dil, budunun bucağına giremiyordu. Eşikten içeri ayak atamıyordu.

Öbür yanda, budun öz dileğini öz diliyle söylüyordu.

Bu çağlarda Türk gibi yüzüstü bırakılan Türk dili de Cumurluk çağında canlanacaktı, kalkınacaktı.

Cumurluk bu yurtta neyi unutulmuş bulmadı ki ona yeniden bir değer vermesin, neyi yarı ölü bulmadı ki onu diriltmeğe çalışmasın.

Bilirsiniz ki bütün çevrimlerin kendine göre para işlerinde, kültür işlerinde, dilde, yaşayışta bir takım sıyasaları vardır.

Cumurluğun dil sıyasası da budunculuktur, Türk budununun diline değer vermektir.

Gelelim öz işe:

Yukarda «dil şudur» derken «duyguları, düşünceleri söz yoliyle bildirir.» demiştim.

Uk, us gibi an gömücünün çok değerli izi olan dilin de, bağlı olduğu kaynak gibi, doğması ölmesi dahi vardır.

Diller nasıl doğar? Uzun uzadıya burada bunu söylemeğe kalkışacak değilim. Yalnız şunu diyeyim ki dil önce göstermelerle başlıyarak yavaş yavaş sesler, sözler ortaya çıkmıştır.

Yeni düşünceler, yeni duygular, yeni buluşlar yeni yeni sözlerin doğmasını ister.

Yeni sözler ise dilin öz kökünden gelen bir hızla dilden çıkar. Yeni sözler ancak dilin ana kaynağından doğarsa yaşıyabilir.

Bu, yaradılışa uyan bir yoldur.

Yeni sözleri dilimizin öz kökünden almak gerek iken onlar bunu yapmamışlar. Yabancı dillerden yüzlerce söz alarak gelişi güzel dil ağacının şurasına burasına takıvermişler.

Bir dil nice yükselir?

Biz gene vermiş olduğumuz ağaç örneğine gelelim.

Bir ağaç nasıl yükselir? Kökünden gelen erkle, berkle yeni yeni dallar, budaklar, yapraklar, yemişler ortaya çıkar.

Ağaca birtakım yaban sarmaşıkları sarar da onun özünü emerse ağaç büyür mü?

İşte dil de böyledir. Yeni düşüncelere, yeni duygulara, yeni çıkan nesnelere dilin kendi kökünden söz çıkararak kullanmazsak, yabancı dillerden olduğu gibi söz alır kullanırsak dilimiz yükselir mi?

Bir dil nice ölür?

Ya bir ulus başka bir ulusun içine gelir; onu erkliği altına almak, baylığını tanıtmak istediği ulus üzerinde buyruklarını yaptırabilmek için o ulusun konuşma dilini benimser, öz dilini unutur.

Kendi dilini sıyasa amacına değişir. Çokça Türk boylarının gidişleri böyle olmuştur. Bunu çok görmemek gerektir. Acundakilere önderlik edebilmek için bu özden geçerliği o çağlar için uygun görmelidir.

Ya, erkli bir ulus, eli altında bulunan bir ulusu ezerek dilini unutturur.

Ya da, bir ulusun başında bulunanlar kuru bir ad için yabancılaşırlar, dillerini yabancılaştırırlar, böylelikle diller yavaş yavaş söner, çöker, çekilir.

Türk azlık olaydı, eski medrese, eski mektep köylere değin gireydi, aradan da birkaç yüz yıl geçseydi Türk dili de aralıkta kaynar giderdi.

Kuru bir hilâfet ungunu için Türkün dilini değiştirmek istiyenler görülmedi mi?

Daha düne değin «Türkçe» diye bir okuma yoktu. Öbür yandan arapçaya, farsçaya çok geniş uğurlar verilmişti.

Çocukluğumuzda okuduğumuz arapçayı düşündükçe gözüm kararıyor, başım dönüyor.

«İlem» sözüne (ey hitaba salâhiyeti olan talibi ragıp, senin malûmun olsun, sen bil) diye bir sürü söz yığını takıştırırlardı.

Farsça bellemek için (Tuhfei vehbî) yi ezberlerdik

Çok kez okuyan değil okutan da anlamazdı. Onlara göre okumak demek anlamak, düşünmek demek değildi. Gelişi güzel ezberlemek, gözü yumuk okumaktı. Bu uydurma dili yazan da anlamazdı.

Dil, basma bir görünüş almıştı. Edebiyat denilen oyuncak ta bu kalıpları yanyana dizebilmekten başka bir nesne değildi.

Kim yeni bir sözü arapça lûgat kitaplarından bulur da onu bir yazısında kullanırsa daha bilgili, daha yüksek sayılırdı.

Sözü çok uzatmamak için dil değişmesinin amaçlarını da kısaca bildireyim.

Bunda başlıca üç amaç vardır. Birincisi güzel dilimizi yabancı sözlerden kurtarmak, dile kendi benliğini kazandırmaktır.

İkincisi, dilin öz kökünden, kendi varlığından yeni sözler çıkararak dili işletmektir, Türke öyle bir dil vermektir ki o dil ile bütün düşüncelerini, bütün duygularını söyliyebilsin. Artık söz söylemek için yabancı dillerden söz aramağa kalkışmasın.

Üçüncüsü, bilgi acununa Türk soyu gibi Türk dilinin de büyüklüğünü göstermektir.

Bütün işlerimizde büyük görüşlerinden, yüksek düşünüşlerinden erk aldığımız Yüce Önderin üzerimizde sevgisi, önümüzde yol göstericiliği bulundukça biz bu işi görmeğe çalışacağız. «Bitirmeğe» demiyorum: yapılacak işler çoktur, biz varabildiğimiz yere dek gideceğiz.

Ondan ötesini Önder çocukları yapacaktır.

Son söz olarak eski dille yeni dil arasında bir karşılaştırma yapmak istiyorum. Humayunname adındaki bitikten bir parça alıyorum, dinleyin.

«Bir âbgiri bînazîr var idi ki şarîden dûr ve didei taarruzu ebnaüssebilden mahfî ve mestur, âbı sûfiler itikadı gibi safi, temaşayı safası teşnegânı abıhayata kâfi, bu gadiri deryamisalin bir âbı revana ittisali var idi.»

Bir de mektup parçası okuyayım, (Münşeatı aziziye) adındaki kitaptan: «Seciyei behiyei hıdivanelerine mevdu ve hamiri mayei fıtratı daveranelerinde mütetabiülvuku olan şimei kerimei af ve simah muktezasınca . . .»

Haydi eskileri bırakıyorum. Anlamamışlardı, bilmiyorlardı. Birçokları günümüze değin yaşamış bulunan yazıcılara ne demeli?

Bunlar, dil demek, ulus demek ne olduğunu batı bitiklerinde okumuş olmalıydılar.

Bu çağın ulusluk çağı olduğunu pek eyi biliyorlardı. Başka yerlerde bu yolda neler yapıldığını bilmez değillerdi. Nedense bir türlü eski alıştıklarını bırakmak istemiyorlardı.

Bunlar arasında gençliğe söylevde bulunanları bile o karışık dilde konuşuyordu. Söz gelimi

Ferda senin, senin bu teceddüt, bu inkılâp
Her şey senin değil mi ki zaten? Sen, ey şebap,
Ey çehrei behici umit işte makesin
Karşında bir semayı seher, safü bisehap.

Kime söylüyor, niçin söylüyor; ne söylüyor? Bu sözleri anlamak için yıllarca arapça, farsça okumak gerektir. Başka neye yarar? Bunlar günümüzün işi midir?

Bir budunun uyuşturulması için ancak yaptırılacak işler bunlardır.

Düşünmeden söylemişler, düşünmeden yazmışlar, içerisinde yaşadıkları budunu unutmuşlar. Budun da onları unutmuş.

Birkaç yüz kişinin bu yapma dili bilmesinin, anlamasının ne değeri olur, budun bilmedikten keri.

Onlar hep kendileri için yazmışlar, hep kendileri için söylemişler, onun içindir ki sözleri de yazıları da kendileriyle birlikte aramızdan çekilip gitmişlerdir. Ne yazık!

Bunlardan birtakımları da yazıları gibi, sözleri gibi daha sağlıklarında iken unutulmuşlardır.

İşte: yaratılışa uymıyan, ulusluk türesini tanımıyan, yanlış yollarda yürüyen, yalancı amaçlara tapınmış olan kişilerin sonu.

Acınır onlara ki bilgileri, içinde yaşadıkları ulusu bile tanımaya yetmeye.

Acınır onlara ki yazıları bir yalaz denlü olsun parlmadan sönüp gide..

Acınır onlara ki bulundukları çağın yaşayış türelerini sezmiş olmıyalar.

Neyse. Olan oldu. Geçen geçti. Eden ettiğini buldu. İş de olacağına vardı.

DİL BAYRAMINDA GAZETELER

Her yerde Bayram öz türkçe yazılar, içten kopup gelen coşkun sevinçler içinde kutlulandı

Dil Bayramı bütün yurt içinde canlı, içten, coşkun bir sevinçle karşılandı. Halkevlerinde yapılan türlü bayram görünüşlerinden ileride ayrıca söz açacağız. Burada gazetelerimizin yazdıklarından parçalar alıyoruz.

İstanbul gazeteleri, İkinci Türk Dili Kurultayının kapanması ayında kutlulanan bu bayrama, geniş ölçüde ortaklık gösterdiler. Bunların bir takımlarını aşağıya yazıyoruz:

Milliyet:

Milliyet gazetesi Dil bayramı günü altı yıllık dil akışına kısa, geniş, özlü bir bakış yaptı. Cemiyet Umumî Kâtibi İbrahim Necmi Beyin bir yazısını başyazı olarak koydu. Kendi yazarları da öz dil için öz dille yazılar yazdılar. Behçet Kemal Beyin Londradan gönderaiği bir şiir de bunları süsledi.

ALTI YILLIK DİL DEĞİŞMİNE BİR BAKIŞ

Türk dilinin bu ulu bayram gününde bir de gözümüzü geriye çevirmek, bu işi başlangıcındanberi bugünedek süzmek istedik. Bu geriye bakış, ilerisi için bize daha çok umut verecek diye umuyoruz.

İşe çok eskiden başlıyacak değiliz. Dilimizi özleştirmek, temizlemek dileği, yeni değildir. Ancak, bu işin özünden tutularak yapı yerine çıkarılması yenidir, yepyenidir.

Türklerin Uluğ Önderi Büyük Gazinin dil işine el koymasından önceki yıllarda böyle dilekler yazılmış, çizilmiş, üstlerinde türlü düşünceler ileri sürülmüş, ancak birinin yaptığını öteki bozarak elde hiçbir nesne kalmamıştır.

Bu da dil işinin her yazarca kendine göre görülmesinden ileri gelmiştir.

Bir budunun dili üzerine yapılacak çalışmalarda senlik, benlik kaygusu olmamalıdır. Olursa o iş ilkinden bozuk demektir. Büyük Öndere gelinceyedek hep böyle senlik, benlik kaygusiyle yazılar yazıldığından bir iş görülememiştir.

İşte bundan dolayı biz burada dil savaşına Gazinin kutlu elini bu işe koyduğu günden başlıyacağız. Bu da altı buçuk yıllık bir geçmiş demektir.

Altı buçuk yılda ne olur, demeyin! Gazi gibi bir aydınlık kaynağının elinde altı buçuk yıl, en şaşılacak yenilikleri yaratmağa yetecek bir uzdur.

Altı buçuk yılda ne olduğunu anlamak isterseniz 1927 de çıkan bir gazetenin yazılarıyle bugünküleri karşılaştırın. Özlediğimiz dile daha varmadıksa da gene arada yüz yıllar geçmişçesine benzemezlik göreceksiniz.

Biraz ileride böyle bir karşılaştırmayı da gözünüzün önüne koyuyoruz.

Dil savaşının başlangıcı

Dil savaşının ilk başlayışı, sayıların yazılışını değiştirmekle kendini göstermiştir. 1928 yılı başlarında Reşit Saffet Beyle birkaç arkadaşının ileri sürdükleri bu değişim, ancak bir başlangıçtı. Denebilir ki, bir ileri karakol deneme ateşiydi. Sayı yazılarının değişmesi, ortalığı birdenbire uyandırdı. Başta "Milliyet„ olmak üzere, yazının da değişmesi üzerine yazılar yazılmağa başladı.

"Milliyet„ te — şimdi T. D. T. C. nin Umumî Kâtipliğini yapmakta olan — İbrahim Necmi; "Vakit„ te — gene o Cemiyetin en göze çarpar çalışıcılarından olan — Ahmet Cevat Beyler, yeni Türk yazısını ileri sürerek ateşli yazılar yazdılar.

Bu işi beğenmiyenler, alışkanlığa uyarak oluruna bağlamak istiyenler çoktu. Bunların birtakımı seslerini de yükseltmekten geri durmadılar. Ancak artık bunların geçmişten yankılar getiren gürültülerine kulak verilmiyordu.

Sayı yazıları değiştirilirken o günün Maarif Vekili olan Yarlıganmış Necati Bey, bir sorguya karşı, yazıyı değiştirme işini düşünmek üzere bir kurum kurulduğunu söyledi. Bu sözler, işin artık yapı yoluna girdiğini gösteriyordu.

Yeni yazıyı dileyenler bundan güç aldılar; yazılarını daha ileri götürdüler.

Birkaç ay süren bu didişmeler 9 Ağustos 1928 te Büyük Gazinin Topkapı parkında söylediği sözlerle bağlandı. Bütün Türklüğün candan sevdiği Önder yeni yazıyı ileri sürünce, bunu öğrenmek, bununla yazmak, bununla okumak her Türkün içinden kopan bir dilek oldu.

Bu işi istemiyenler bile, milyonlarca Türkün kalkınması önünde boyunlarını eğdiler. Yeni Türk yazısı, şimşek gibi bir parıltı ile ortaya çıktı, yayıldı, sevildi, yazıldı, öğrenildi.

11 Ağustos 1928 de Dolmabahçe sarayında yeni yazı öğretmeleri başladı. Bütün ülkeye bir örnek olarak yapılan bu işi Önder, "Milliyet„ te yeni yazı için ileri atılan İbrahim Necmi Beye gördürdü.

Yıkılmağa yüz tutmuş imparatorluğun yalancı bir parıltı göstermek için Beşiktaş kıyılarında kurduğu Dolmabahçe sarayının duvarları, o günedek benzerini görmedikleri bu bilgi kaynaşmaları önünde şaşalamış gibiydiler.

Gazinin parktaki sözlerinden 20 gün sonra, 29 ağustos 1928 de gene Dolmabahçe sarayında bütün ileri gelirlerin önünde yapılan danışmalarla yeni yazı, Türklüğün yazısı olarak benimsenildi.

İşte dil işinin başlangıcı böyle oldu.

İlk dil kurumları

Yazımızı değiştirmek ne yolla olabileceğini araştırmak üzere ilk kurulan kurumda bulunanlar şunlardı:

1 — Mehmet Emin Bey: O zaman M. T. T. H. reisi. Eski Maarif müsteşarı.

2 — İhsan Bey: O zaman M. T. T. H. azasından, şimdi reis.

3 — Ruşen Eşref Bey: O zaman Afyon Mebusu, şimdi Tiran elçisi.

4 — Falih Rıfkı Bey: Bolu mebusu.

5 — Yakup Kadri Bey: O zaman Mardin, şimdi Manisa Mebusu.

6 — Fâzıl Ahmet Bey: O zaman muallim, şimdi Elâziz Mebusu.

7 — İbrahim Osman Bey: Hariciye memurlarından.

8 — Ahmet Cevat Bey: O zaman muharrir, şimdi Çanakkale Mebusu

9 — Ragıp Hulûsi Bey: Üniversite profesörlerinden.

Bu kurum ilk çalışmaları yapmış, bir alfabe raporu, bir gramer raporu, bir devlet alfabesi yazmıştı.

İstanbulda yeni yazı benimsendiği günlerde bu kuruma şunlar da katıldı:

10 — İbrahim Necmi Bey: O zaman muallim, şimdi T. D. T. C. Umumî Kâtibi.

11 — Celâl Sahir Bey: O zaman muharrir, şimdi Zonguldak Mebusu.

12 — İsmail Hikmet Bey: O zaman muallim, şimdi Maarif müfettişi.

13 — Baha Bey: Muallim ve lûgatçı.

14 — Ahmet Rasim Bey: O zaman İstanbul Mebusu, şimdi ölmüştür.

Yeni yazı benimsendikten, yasaya da bağlandıktan sonra dil işleri üzerine çalışmak için yeni bir kurum yapıldı. Yukarda adları yazılanların hepsi de bu kuruma alındı. Bunlardan başka Velet Çelebi, Besim Atalay, Hâmit Zübeyir, İshak Refet, İbrahim Alâttin, Reşat Nuri, Hasan Fehmi

Beyler gibi birkaç arkadaş ile o sırada müzelerde çalışmakta olan Macar dilcilerinden Mesaroş Bey de bunların arasına katıldı. Her bilim üzerine çalışmalar yapılırken onu bilenlerden bir, iki kişi ayrıca çağrılırdı. Bitki adları işinde Aksaray Mebusu Yaşar Beyin çalışması buna örnek olarak anılmağa değer.

Bu yeni kurum, iki buçuk yıl kadar dil üzerinde çalıştıktan sonra 1931 yazında ortadan kalkmıştır.

Yazı değişiminden sonra dil çalışmaları

Yazı değişmesi yasa kılığını aldıktan sonraki çalışmalar şu erekler üzerinde toplanmıştı.

1 — Bir Türkçe sözlük (lûgat) yapmak,

2 — Fransızca Larousse universelle'deki sözleri Türkçeye çevirmek,

3 — Terimleri türkçeleştirmek.

İki buçuk yıl süren çalışmalar arasında bu işler için türlü yollara girilmiş ancak hiçbiri başarılamamıştır.

Türkçe sözlük yapmak için, o güne değin türlü yollardan derlenen sözler bir araya getirilmeğe çalışılmış, A ile başlıyan bütün sözler elekten geçirilerek herbirinin sözlüğe gireceği kılık belirtilmişti.

Fransızca Larousse'un birçok parçaları yazarlara dağıtılarak Türkçeye çevrimleri alınmış, A ile başlıyan kısmın çevrimleri gözden de geçirilmiştir.

Bilim terimleri üzerine birçok sözler toplanmış, bunlardan en çok bitkiler bilimi üzerinde çalışılarak gene Larousse'ta bulunan bitki sözlerinden a, b, c ile başlıyanların karşılıkları da konulmuştur.

İki buçuk yıllık bu çalışmanın değerli verimleri göze görünmedi. Bu da, çalışmada tutulan yoldan ileri geldi. O günlerde kurumun görüşü şöyle idi: Ortaya bir baskı koymadan önce, işin bütünü — taslak kılığında da olsa — çıkmış olmalıydı. En küçük bir eksiğe, — yüzde yarım da olsa— yanlışa göz yummamak istiyen bu titiz çalışma yolu, uzaktan değil, yakından bakanlarda bile iş yapılmıyor düşüncesini uyandırıyordu.

İşte ikinci dil kurumunu bitiren de bu oldu. Büyük umutlarla işe başlıyan kurumun verimsizliği, en sonunda bütçeden çıkarılmasına, kapanmasına yol açtı. 1931 bütçesinde dil parası kaldırıldı. Dil kurumu da dağıldı. İki buçuk yıllık çalışmaların bıraktığı verim, bir yıl kadar Maarifte kapalı kaldı. Sonra yeni kurulan T. D. T. C. ne verildi.

T. D. T. C. nin kuruluşu

Bu sırada tarih işi ön sıraya gelmişti. Uluğ Önder Türk tarihinin bakımsızlığını görmüş, bu işle uğraşacak yeni bir kurum kurmuştu. T. T.

T. C. adını alan bu kurum, Avrupada, Amerikada en ileri gelir tarih bilirlerin buluşlarını bir araya getirerek, yeni Türk tarih tezini ortaya attı.

Bu tez, yerbilik (Géologie), kişibilik (Anthropologie), dilbilik (Linguistique) gibi bilimlerin verimlerinden güç alarak kişi kültürünün ana kaynağı Ortaasyada on binlerce yıl önce yaşamış brakisefal Türk uruğu olduğunu ortaya koydu. Avrupaya, Amerikaya, Akdeniz kıyılarına, Hint, Çin, Sümer, Elâm, Eti ellerine yayılan tunç yapımı kültürünün Orta asyadan kopuşup geldiği anlaşıldı.

Tarih tezini canlandıran bilimlerden biri de dilbilimi idi. Dillerin kuruluşunu araştırırken, Türk dilinin bunlara ne denli yardım etmiş olduğu ortaya çıkıyordu. Bunu olanca genişliğiyle belirtmek için, Türk dili — yalnız kendi varlığı içinde değil, bütün acun dilleriyle karşılaştırılarak — deşiştirilmek gerekliği kendini gösterdi.

İşte bunun üzerine Türklüğün Uluğ Kurtarıcısı, yeniden dil işi üzerine döndü. 12 Temmuz 1932 de yeni bir kurum yarattı. T. T. T. C. ne öz kardeş olarak yapılan bu kuruma, T. D. T. C. adı verildi.

Ilk kurumun başında günün en gürbüz dilcisi olan yarlıganmış Samih Rifat Bey vardı. Ruşen Eşref, Celâl Sahir, Yakup Kadri Beylerle birlikte T. D. T. C. ne kılık verdiler. O yaz Büyük Önder, Yalovada, İstanbulda hep dil işiyle uğraştı. 26 Eylûl 1932 de Birinci Türk Dili Kurultayı Dolmabahçede toplandı. Ülkenin her yanından koşup gelmiş bine yakın dil eri bu Kurultayda birleşti.

Birinci Türk Dili Kurultayı, 10 gün süren sıkı bir çalışmadan sonra, bir U. M. H. seçti. Bu kurumda şunlar vardı:

Reis: Samih Rifat Bey. Çanakkale Mebusu.
Umumî Kâtip: Ruşen Eşref Bey. Afyon Mebusu.
Muhasebeci: Besim Atalay Bey. Aksaray Mebusu.
Lengüistik - filoloji kolbaşısı: Hâmit Zübeyir Bey. Müzeler Müdürü.
Etimoloji kolbaşısı: Hasan Âli Bey. Maarif Müfettişi.
Gramer - Sentaks kolbaşısı: Ahmet Cevat Bey
Lûgat - ıstılah kolbaşısı: Celâl Sahir Bey. Zonguldak Mebusu
Derleme kolbaşısı: Ragıp Hulûsi Bey
Neşriyat kolbaşısı: İbrahim Necmi Bey

Yeni U. M H. ilk adım olarak, ülke içinde yaygın bir söz derleme işine girişti. Daha çalışmalarına başlarken, başındaki büyük dil erini yitiren kurumun işlerini — o sırada Maarif Vekili olan — yarlıganmış Reşit galip Bey ele aldı. İkinci Kurultaya değin, Samih Rifat Beyin yerine kimse seçilmedi. İşlerin başında Maarif Vekili olarak bulunanlar şunlardır:

1 — Reşit Galip Bey
2 — Doktor Refik Bey Sıhhiye Vekili (vekil olarak)
3 — Hikmet Bey: Manisa Mebusu
4 — Abidin Bey: Şimdiki Maarif Vekili.

Birinci çalışma yılı sonunda Umumî Kâtip Ruşen Eşref Bey başka, daha ileri bir yüküm alarak çekildi. Ragıp Hulûsi Bey de Üniversiteye geçti. Umumî Kâtipliğe İbrahim Necmi, Derleme Kolbaşılığına Konya Mebusu Naim Hâzim, Neşriyat Kolbaşılığına da Yakup Kadri Beyler seçildiler. İkinci yılda bu kurum işlerini çevirerek İkinci Türk Dili Kurultayınadek getirdi. 18 Ağustos 1934 te açılan İkinci Türk Dili Kurultayı da yeni U. M. H. yini şöyle seçti:

Başkan: Saffet Bey. Erzincan Mebusu
Umumî Kâtip: İbrahim Necmi Bey.
Muhasebeci: Besim Atalay Bey. Aksaray Mebusu.
Lengüistik Kolbaşısı: Ahmet Cevat Bey. Çanakkale Mebusu.
Filoloji Kolbaşısı: Ali Canip Bey. Ordu Mebusu.
Etimoloji Kolbaşısı: Hasan Reşit Bey. Muş Mebusu.
Gramer - Sentaks Kolbaşısı: Yakup Kadri Bey. Manisa Mebusu.
Lûgat Kolbaşısı: Celâl Sahir Bey. Zonguldak Mebusu.
Istılah Kolbaşısı: Refet Bey. Urfa Mebusu.
Derleme Kolbaşısı: Naim Hâzim Bey. Konya Mebusu.
Neşriyat Kolbaşısı: İzzet Ulvi Bey. Afyon Mebusu.

T. D. T. C. nin çalışmaları

1932 yılının onuncu ayı sonlarında işe el koyan T. D. T. C. Birinci Kurultayın çizdiği çalışma programı üzerinde sıkı, duraksız, sürekli bir çalışmaya kendini vermiştir. 1934 yılının yedinci ayı sonuna kadar 21 ay süren bu çalışmanın verimlerini, İkinci Kurultayda İbrahim Necmi Beyin okuduğu rapor birer birer göstermiştir.

Bunları, kısaca, şöyle gösterebiliriz:

1 — Ülke içinde söz derleme işi 130 bin fiş getirmiştir.

2 — 7000 den artık yabancı söze karşılık olabilecek 30,000 e yakın türkçe söz taranmış, 1300 sahifelik bir (Tarama Dergisi) çıkarılmıştır.

3 — 32,000 den çok terim listelere geçirilerek basılmış, karşılık bulmak üzere bilim erlerine dağıtılmıştır.

4 — 7 tane bülten basılmış, iki gramer anketi kitabı çıkarılmış, ayrıca birçok kitaplar anıklanarak kimi baskıya verilmiş, kimi de gözden geçirilmekte bulunmuştur.

İkinci Türk Dili Kurultayı, Birinci Kurultayın verdiği program üzerindeki bu çalışmaları beğenmiş, yeni U. M. H. de işin daha ilerisine geçmek üzere işe başlamıştır.

Şimdi yapılmasına, girişilen işlerin başlıcaları şunlardır:

1 — Söz derlemenin verimini bir Derleme Dergisinde toplayıp basmak.
2 — Türkçede söz yaratma yollarını gösterir bir Ekler Dergisi yapmak.
3 — Tarama Dergisinin eksiklerini, yanlışlarını düzeltir bir Ulama çıkarmak.
4 — Yazı dilimizdeki yabancı sözlerin öz türkçe karşılıklarını seçerek bir Karşılıklar Kılavuzu yapmak.
5 — Yeryüzü dil biliminin ana yazılarını dilimize çevirmek.

Görülüyor ki, altı yıl içinde dilimizin aldığı ileri görünüş çok geniş, çok büyük, çok yüksek bir iş olmuştur. Öyle ki dil işine el konduğu sıralarda, bundan iki yıl önce:

— Dil işinde kişi gücünün eşiği yoktur. İş olacağına varır.

diyenler, daha bugünden alınan yola bakarak, utançlarından yüzlerini örtseler yeridir!

Dil bayramı

Bugün Dil Bayramıdır; Türk dilinin kurtuluş bayramıdır. Dil Bayramı, Türklüğe bütün varlığını yeniden duyuran en büyük Türkün, Türke dilini de özleştirmek yolunu açtığı gündür.

Bundan iki yıl önce bugün Büyük Gazinin yüksek önünde Dolmabahçe sarayında Birinci Türk Dili Kurultayı toplanmıştı. O Kurultay, bugünü bütün dilcilerin bayramı olarak seçti, kutladı.

Büyük Gazinin yüksek önünde: evet! Türklüğü, ölüm uçurumuna düşmek üzere olduğu günde, kolundan tutup çeken, kurtaran o Büyük Türk, Türk dilini de içine düştüğü karışıklıktan kurtardı. Koca bir ülke işini çeviren sevgili başının içinde Türk diline, Türk tarihine, Türkün kültür varlığına da geniş bir düşünme, çalışma, bulma, sevme yeri ayırdı.

Işte böyle bir alp yiğitin, böyle bir öz kurtarıcının, böyle bir doğru yol göstericinin gözlerinden saçılan can verici, umut artırıcı ışıklardan güç alarak, dilimiz üzerine çalışmağa başladık.

Dolmabahçe sarayında: evet! Kuruluşundanberi yalnız eğlence sesleriyle çınlıyan o duvarların içinde, Gazinin kutlu eli, bir dokunuşla, bir bilgi kaynağı, bir duygu ocağı yarattı; o duvarlarda yeni bir yankı belirtti: Orası, Alfabe değişiminin de, dil özleşmesinin de kaynağı kesildi.

Birinci Türk Dili Kurultayında, yurdun dört yanından gelmiş bine yakın dil eri vardı. Bunların hep birden çıkan gür sesleri, bir ağızdan «Öz Dil! Öz Türkçe!» diye yükseliyordu. Bu ses o kadar güçlü, o kadar yankılı idi ki arada falso yapan birkaç haykırış bile bunun akışlı gürlemesi arasında eridi, gitti.

İşte bugün kutladığımız bayram, o günün angısıdır: Gazinin dil işini eline alışının, Dolmabahçe sarayının bir bilgi yuvası oluşunun, bine yakın Türk bilirinin öz Türkçe için kalkınışının angısı...

O günden bugünedek geceyi gündüze katarak çalışan Türk dilcileri iki yılın içinde neler yaptılar? Bu kutlu bayram gününde kısaca bunu anlatmak isterim.

En önce yapılacak iş, nereye varılacağını iyice belirtmek, buraya doğru gidilecek en kısa yolu bulmaktı. İşe buradan başlandı.

Türk dilinin öz varlıklarını aramak, bulmak ilk amaçtı. Bu varlık, iki gömüçte gizli duruyordu: Bunların biri, okuma yazma bilmiyenlerin konuşma dili, öteki de eskiden kalma yazılardır. O varlığı yeniden gizlendiği bu kaynakların içinde arayıp bulmak, ortaya koymak gerekti.

Önce ülkemizin kendi dil varlığını araştırmakla işe girişildi, ağızlarda yaşayıp duran yazı dilinden uzak kalmış öz Türkçe sözler derlendi.

Hep biliriz: Rumelinin, Anadolunun türlü türlü sözleri, deyişleri vardır. İstanbul içinde bile yer yer söyleyişler değişir. Birçok öz Türk sözü vardır ki arap ve fars kaynaklarından beslenen yazı dili onları yadırgamış, içine almamıştır.

Bu sözleri birer birer derlemek nekadar güç bir iş olduğunu uzun uzadıya anlatmak gerekli midir, bilmem? İlk güçlük bu sözleri bulmadan başlar. Şunun için ki bu sözleri kullananlar, onların ne değerli bir dil varlığı olduğunu bilmeden kullanır. Eski Osmanlı okur yazarı onların diliyle o kadar alay etmiş, ona o kadar gülmüştür ki bu dilden utanır bile. Eski İmparatorluk öyle gözünü korkutmuştur ki bir söz aranırken bundan bir vergi mi çıkacak diye ürkmekten kendini alamaz. Bu çekinmeyi yenmekle de iş bitmez. Duyulan sözün ne demeye geldiğini iyice ölçüp biçerek belirtmek gerektir.

İşte bütün bu güçlüklerin önünde kalan derleyicilerimiz hiç yılmadan kendilerini bu ağır dil çalışmasına attılar. Duydukları, bildikleri sözleri, araya söz katmadan, bir araştırma yapıldığını belli etmeden anlamağa çalıştılar, fişlere geçirdiler. Bu fişler, kazalarda, sonra vilâyetlerde birer elekten geçirildi. Biribirine benzerleri ayrılarak süzüldü.

İşte böyle süzüle süzüle gelen fişlerin sayısı 130 bini aşmıştır!

İkinci öz dil kaynağı olan eski yazıların en ileri gelirlerinden 150 tanesi birer birer tarandı. İçlerinde bulunan öz Türkçe sözler alındı.

Bütün bu derlemelerden, taramalardan yazı dilimizde kullanılıp duran yabancı sözlerin hangilerine öz Türkçe karşılık bulabileceğimizi gösterir bir (Tarama Dergisi) çıkarıldı. Bu dergide yazılı yabancı sözlerin sayısı 7000 den artıktır. Bunlara karşılık olarak derleme ve taramadan alınan öz Türkçe sözler de 30.000 e yakındır.

Dilimizin öz kaynaklarını araştırma işi bunlarla bitmiş sayılamaz. Yeni çalışmalara başlarken, bir yandan derleme işini, halk bilgisiyle birlikte, daha geniş ölçüde ileri götürmek, öbür yandan da yazılarımızı bir daha, daha geniş bir ölçüde, her sözün yaşama, değişme, ölme çağlarını da belli edecek yolda, kullanılış örnekleriyle birlikte taramak işlerine el konmuştur.

Bu ana akış, bize dilimizin türlü kaynakların derinliklerinde gizli varlıklarını verecek, bizi yeni Türk sözlüğüne götürecektir.

Derleme ve Tarama yollariyle bulunan ve bulunacak olan sözler, Türk dilinin ne zengin, ne yaman bir ana kaynak olduğunu bir kere daha gösterecektir.

İlk adım olan Tarama Dergisi bu yolda verilecek emeklerin ne değerli karşılıklarla ödeneceğini göstermiştir. Dergideki sözler, öz dilimizin hem zenginliğini, hem de başka dillere kaynaklığını gösterecek değerdedir.

Bir örnek verelim: Bugün herkesin söylediği «psikoloji» sözünün kökü aranacak olursa bunun «psikoz» dan çıktığı görülür. Etimoloji kitapları bunu da «nefes» diye anlatırlar. Yaşamanın nefes almakla bir olduğunu düşünen eskilerin «nefes» le «ruh» u bir tutmaları kolay anlaşılır bir iştir.

Şimdi Dergide «nefes» sözüne bakarsanız «Pıs» diye bir söz görürsünüz ki «psikoz» sözünün de, «nefes» lakırdısının da hep bu ana kaynaktan kaynamış olduğunu anlamak pek kolay olur.

Bir başka örnek daha: «Tünel» sözünü frenkçeden aldığımızı bilmiyen yoktur. Bu sözü Fransızlar nereden almış diye araştırmak isterseniz (Fransız Dilinin Etimoloji Lûgati) diye iki yıl önce basılmış kitap size şöyle der:

«Bu söz ilk önce 1830 senesinde İngilizceden alınarak Fransızcaya girmiştir. İngilizcede söylenişi «Tonnel» dir ki bunun da kaynağı karanlıktır. Lâtincedeki söylenişlerinin de etimolojisi belli değildir.»

Görüyorsunuz ki Avrupa bu sözün ana kaynağını bulamamıştır. Şimdi Dergiyi açınız: «Tün» sözünün «gece, karanlık» demeye geldiğini görürsünüz. Buna «Kural, kaval, çakal, sakal, güzel...» sözlerinin sonunda

görülen «al - el» ekini katarsanız «Tünel» in «karanlık yer» demeye gelen öz Türkçe bir söz olduğu ortaya çıkar.

Daha böyle yüzlerce örnek bugün gözümüzün önündedir. Dergi bize yalnız Osmanlıcada kullanılan yabancı sözlerin karşılıklarını vermekle kalmıyor. Dilimizin ne geniş, ne yaygın bir varlık sahibi olduğunu da gösteriyor.

Dergiden sonra gene bu yolda çıkacak kitaplar anıklanmaktadır. Bir yandan dilimizin derlenmiş öz varlıklarını içinde gizliyen 130 bin fiş bir (Derleme Dergisi) nde toplanacak, öbür yandan da yeni taramalar yapılarak dilimizin yazılarda saklanan eski varlıkları belirtilecektir. Yeniden yeniye ortaya dökülecek dil zenginlikleri bakalım, göz erimimizi daha nekadar genişletecek!

Türk dili, Türklerin kendi varlıklarını başka düşünceler içinde eriterek unuttukları nice yüz yıllardanberi işlenmemiştir. Bu yüzden düşünceler genişledikçe teknik ilerledikçe yeniden yeniye doğan kültür düşünümlerini karşılayacak sözler doğmamıştır. Buna karşı koymak için dilimizde bir söz yaratma, dil işletme saldırışı açmamız gerektir.

Korkmadan diyebilirim ki Türkçe kadar bol ve güzel söz yaratmağa yararlı bir dil yoktur.

Dilimizde sayısız ekler vardır. Bu ekler birer köke bağlanarak o kökten yeni yeni sözler doğurtur. Hem de Türk ekleri köke tek tek bağlanmak zorluğunda da değildir. Bir söze birçok ek takabiliriz. Bütün bu ekler dilin yapıştırıcı güciyle biribirine kaynar, bir tek söz gibi görünür.

Dilimizdeki eklerle bir kökten yüzlerce söz çıkarmak yolu önümüzde açıktır. Bu yolu daha iyi belirtmek için, şimdi bir de (Ekler Dergisi) yapılmağa başlanmıştır.

Türkçede söz yaratma kolaylığı yalnız bu ekleme yoliyle de kalmaz; bir de söz birleştirme yolumuz vardır. Hanımeli, kuşkonmaz, başörtü, ağaçkakan... gibi türlü birleşik sözlerimiz vardır ki dilimize bu yönden de büyük bir zenginlik verebilir.

Dilimizin bu söz yaratma gücünü de örnekleriyle ortaya koyduğumuz gün, Türk yazarları önlerinde uçsuz bucaksız bir dil varlığının açıldığını göreceklerdir.

Ekler, söz birleştirmeler üzerine yapılacak araştırmalar da bizi Ana Türk Gramerine götürecektir.

Dilimizin güzel ve zengin kaynaklarına varmak isteğiyle açılan yarış, bizim için yalnız bir modaya uymak işi değildir. Dil demek, budunun öz varlığı demektir. Bütün bilgi, duygu, kültür varlığımızı ancak dilimiz gösterecektir.

Bunun için dil işlerine, yalnız dil bilimiyle uğraşan bilirler değil, bütün Türkler candan, yakından bağ duymalıdır ve duyuyor.

İşte bu geniş ve büyük isteğe doğru ilk adımın atıldığı gün olduğundandır ki, 26 Eylûl, Dil Bayramı sayılmıştır.

Bütün bu ileri atılışları, Büyük Gazinin, inanılmaz büyük değişmeleri en kısa bir uzada gerçekleştiren o eşsiz Önderin karanlıkları yaran görüşlerine, buluşlarına borçluyuz. O Büyük Yol Güstericinin çizdiği ışıklı yol üzerinde yürüyen biz, dil emekçileri, bu bayramda da onun yüksek adiyle seviniyor ve övünüyoruz.

İBRAHİM NECMİ

DİL BAYRAMI

İçimde «inan» vardır, «ülkü» vardır, «hız» vardır;
Amma anlatamadım, kekeledim yıllardır:
«Canan» diye seslendim Türk kızı sevgilime,
«İyman» bir sarık gibi dolanmıştı dilime;
«Yalazlı inanımı» nasıl anlatsam, kime?
Bir «mefkûre» çakılı takılır kalemime,
Gönlümdeki, süzülmüş duyguyu dökemezdim!
Kaç kere yazgacımı ayak altında ezdim...
Kaç vahye benzer duygu içimi sardı, deşti,
Kötü sözler yüzünden öyle manzumeleşti...
Çetrefil dil yüzünden attı sazı, deyişi:
Kaç «kodat kobilik»i yazacak kaç bin kişi!
Yoksa destanlariyle, ünleriyle bu Budun
Beslerdi beşyüzünü birden Dede Korkudun...
Tek eksiği dilinin gitgide bozulması;
Bin Hügoluk sanı var, bin Şekispirlik yası!..

*
* *

Bütün dikenlerinden sıyrılan bir gül gibi,
Yüksek öz duygularla dolan bir gönül gibi,
Türk dili, açılıyor, gelişiyor, eriyor...
Söz - söz, demek ki, tüy - tüy, kendisini veriyor
Türkün duygularına türkçenin kanatları!
Şu sanat göklerinin sonu gelmez katları
Açılsın! Yerimizi almaya varacağız...
Sanatta da bir yeni «Ankara» kuracağız!

BEHÇET KEMAL

Dil bayramında:

Mustafa Kemal çocuklarına:

Gazi gününden önce,
Eller bizim değildi!
Yurdu yıktık dönünce,
Seller bizim değildi.

Ölüydük, yaşamazdık,
Gezemez, koşamazdık,
Korkusuz aşamazdık,
Yollar bizim değildi!

Ağaç bizim, dikilmez,
Toprak bizim, ekilmez,
Deniz bizim, sökülmez,
Sallar bizim değildi!

Yurda hiç bakamazdık,
Tek çivi çakamazdık,
Davranıp kalkmazdık,
Beller bizim değildi!

El üzüm yer, biz koruk,
Yabancı baş, biz kuyruk,
Dağ yoluk, çiçek soluk,
Güller bizim degildi!

Ökse vardı kondukça,
Soyunurduk dondukça,
Düşerdik tutundukça,
Dallar bizim değildi!

Türkü koruyan yoktu,
Bize bir uyan yoktu,
Söylerdik, duyan yoktu,
Diller bizim değildi.

M. Salahaddin

Dil bayramı

Bugün butün Türkiye, içinden gelen bir ateş ve coşkunluk ile dil bayramını kutluluyor. Eskiden yok yere tepemizin üstüne çıkardığımız acemce ve arapçadan yüz çevirip öz dilimize, tatlı türkçemize tekrar kavuşmak için yapılan bu büyük ilerlemenin yıldönümünde hepimizin düşüneceği iş, dilimizi büyük bir hızla kullanmağa alışmak, yaymağa çalışmaktır.

Bilirsiniz ki, dil değişikliği bir günün işi değildir. Bunu yıllar yapar. Ama biz dilimizi kökünden değiştirmiyoruz, onun köklerine dönüyoruz. Dilmizi o kökler üstüne yeniden kurmak istiyoruz. Başlanılan iş büyüktür ve bu büyüklük kadar kolaydır. Hepimız bu toprağın adamıyız. Bu toprağın bize vedikleri ile beslendik. Bu toprak üstünde duyduğumuz sözlerle kafalarımızı doldurduk. Lakırdı konuşurken, yazı yazarken artık bize aykırı, bize yabancı sözler kullanmak gerek mi?

Neden bütün bir Asya parçasının, milyonlarca Türkün, kullandığı

sözler öz Türk toprağı üstünde işitilmesin, neden arapça ve acemcenin boyunduruğu altında kalalım?

Türk toprağı üzerinde bugünlere gelinceyedek, iki ve hatta üç dil vardı. Biri köylü, ikincisi kasabalı, üçüncüsü de İstanbul, İzmir, Bursa gibi büyük yerlerin türkçesi idi. Bunlardan birinin söylediğini öteki anlamıyordu. Bu dil ayrılığı Türkiyeyi biribiriyle hiç bir ilişiği olmıyan parçalara ayırıyordu. Bugün ise yeni dil değişikliği, daha doğru bir sözle, tek dile, öz dile doğru ilerleme yüzünden bu toprak evlatları arasındaki uçurumlar ortadan kaldırılmış, bütün Türkiyede bir «birlik» yapılmıştır.

Yaşayış biçimimizi, baştan aşağı yeni bir düzene bağlayacak olan bu öz dil savaşı en yüce bir değişikliktir. Bunu hepimiz ateşle ve inanla karşılamalıyız. Ve öz dilimizi elimizin erdiği, gücümüzün yettiği kadar yaymağa çalışmalıyız.

Ama bunu yaparken gözümüzü dört açmalı, dilimizi bir karışıklığa, bir anlaşılmamazlığa götürmemeliyiz. Birçok yazıcı arkadaşlara, dün baktım, öz dil ile yazmak için çırpınıyorlar, ve birçok sözlerin öz türkçede karşılığını araştırıyorlardı.

Bu arkadaşların bulamadıkları sözleri okuyucularımız nasıl anlasınlar? Bizim aradığımız, kullanılan sözleri köylünün konuştuğu lâfları okur yazarlarımız arasında da yaymaktır. Öz türkçe sözleri bulup çıkarmaktır. Yeni bir buluş yapmak değildir. Ve bu sözleri de birer birer çıkarıp yurdumuzda yaşıyanların içinde yaymak, bunları onlara öğretmektir; sözlerin köklerini, başlarını bulmaktır. Buna birçok örnekler gösterebiliriz. Bugün hepimizin artık ezbere bildiğimiz ve seve seve kullandığımız birçok sözler vardır. Bu sözler böyle birer ikişer ortaya atıldığı için dilimizde yeni baştan yer tutmuştur. Bundan sonrası için de böyle çalışmamız gerektir. Böylelikle her büyük iş gibi bu işi de başarabiliriz.

Mümtaz Faik

Benim düşüncelerim...

İyi yazan, temiz yazan arkadaşlara bakıyorum. Öz türkçe yazmak için kendilerini çok zorluyorlar. Eskiden biz de (edebiyat) yapacağız diye ıkınır, sıkınır, arapça, acemce dolu yazılar yazardık.

Herkesin okuyup anlayacağı bir yazıyı yabancı, işitilmemiş ve kullanılmamış kelimelerle doldurup altına bir de lûgatçe eklemekten ne çıkar?

Türk dili yeni harflerden sonra adamakıllı ayıklanmağa başladı. Bakın, eskiden dilimize çok işleyen bir kitap adını yazayım:

— Hıfzıssıhha.

Bunu yazarken nekadar zorluk çekiyorduk, değil mi? Zorluk çektiğimiz için de yazmıyoruz, evirip çevirip türkçeleştiriyoruz. Bana kalırsa günlük yazılar için böyle kendini zorlamak hiç doğru değil.

Türk Dili Tetkik Cemiyetinin arayıp bulduğu türkçe kelimeler arasında hemen bugün işimize yarıyacakları pek çoktur. Bunlara alışıverdik. Yazı şivemize uygun geldi. Kulağımıza batmadan, kalemimize takılmadan kullanıyoruz. Fakat öyle kelimeler de var ki ilk söylenişte kulağımızı tırmalıyor. Bunlardan iki tanesini alayım:

— Gömüç ve Türe.

Gömüç gömmekten gömülü, yani define demek. Fakat ilk ağız dile güç ve yabancı geliyor. Halbuki prensip, temelli usul manasına gelen (türe) de bu hamlık yok. Dile ve kaleme daha yatkın.

Bundan ötürü, ben diyorum ki, elimize geçen öz türkçe kelimeleri ille topunu birden kullanacağız diye okuyanları da ürkütmiyelim. Bu öz türkçe kelimeleri birer ikişer, sindire sindire, yerlerini, manalarını kendi kendiliğine belli ettire ettire yazalım ki okuyanlar da yeni gördükleri kelimelere yabancılık duymıyarak ısına ısına alışsınlar.

Bunu kendimize türe yapalım. Bu yolda sistemle yürüyelim. Yazı dili konuşma diliyle kaynaşsın. Derler ki hayvanlar koklaşa koklaşa, insanlar konuşa konuşa anlaşırlar. Bu yolu tutturursak öz türkçe yeni kelimeler suya atılmış zeytinyağı gibi yayılıverir.

Bunu yapmaz da öğrendiğimiz her yeni türkçe kelimeye yazımızda yer bulacağız diye kendimizi zorlarsak hem kendi style'imizi bozarız, hem de okuyanları ürkütürüz.

Cenap Şahabettin rahmetli işitilmemiş arapça ve acemce kelime kullanmakta usta idi. Gençlikte onu okurken elimizden lûgat düşmezdi. Böle yazılar altın kafeste şakır şakır öten kanarya gibidir. Bir şakırtıdır gider. Fakat kim ne anlar.

Üstat Halit Ziya Beyin (Mavi ve Siyah) ında romanın adından başka anlaşılır ve zevk alınır bir köşe bulmak güççedir.

Öz türkçe kelimeleri bol bulduk diye har vurup harman savurmıyalım. Yerinde, taşı gediğine koyar gibi, işleye işleye, sindire sindire bir kuyumcu ustalığı ile onlrı yerli yerine yerleştirelim. Bilmem, yanlış mı düşünüyorum?

Burhan Cahit

Seçilmişle seçilmemiş...

Bir varmış, bir yokmuş... Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, iki arkadaş varmış. Bunlar dört yıl bir arada, bir mecliste azalık etmişler... Aralarında hiç bir düşünce aykırılığı, hiç bir varış farkı yokmuş. Her ikisi de aynı şeye el kaldırır, aynı işi alkışlarmış... Eh! Her şeyin olduğu gibi, azalıkların da bir sonu vardır. Dört yıl bitmiş. Yeni aza seçimi gelmiş çatmış... Bunların her ikisi de seçileceklerini ummuşlar. "İki kat namzet arasına elbette gireriz„ diye düşünmüşler. Lâkin bunlardan birinin bu umudu boşa çıkmış. Çünkü gazetelerde çıkan listede adı yokmuş. Lâkin arkadaşınınki varmış... Gerçi bu listeye girmek dört yıl için mümkünse girmek değildir amma yüzde elli bir kazanacağını umduğu için seçilen de sevinmiş. Ne de olsa yılda bin liralık gelirin tazelenmesi yarı yarıya sağa bağlanmış...

Adların gazetelerde çıktığı gün bu iki arkadaş biribirlerine raslamışlar. Seçilmiyen, dudaklarında yarı zeklenir, yarı dargın gülümseme ilişik olarak seçilene söylemiş:

— Oğurlu kademli olsun, listede varsınız...

Öteki suç yapmış gibi sıkılarak:

— Evet! Hiç haberim yoktu. Ben de gazetelerde okudum. Lâkin sizin adınızı göremedim.

— Evet! Ben istemedim. Vaktim de yok, kardeş! Çekilir şey mi?. İşlerime bakamıyorum. Üstelik bir de vebali var... Şehrin bütün işlerini aşağı yukarı bize soruyorlar.

— Ben de istemedim amma, seçilmişim!... Daha da ne olacağımız belli değil ya! Belki son seçmede kazanamam!

— Olabilir. Lâkin anlayamadığım bir şey var. Kuzum birader, şu Karcığar Bey nasıl listeye girmiş?

— Neden?.

— Aman birader, o, şu Esnaf bankası işinde ağzına geleni söyledi, hatta raporu o yazmıştı. Nasıl oldu da adı gene listeye girdi?...

— Evet! Şaşılacak şey! Sonra "Adalar Sahilinde„ şarkısını besteleyen Talûk Bey de belediye müdürüne o kadar karşı gibi görünürken o da listeye girmiş... Ya ona ne dersiniz?.

— Dahası var, kardeşim.

— Müdüre karşı takrirler veren, nutuklar söyleyen, ateşler püsküren Sabire Hanım da seçilmiş...

— Ya! ya! hayret. Sonra müdürün canciğer kuzu sarması arkadaşlarından Nihat Bey de listede yok... Ona ne diyelim?

İkisi de derin derin düşündüler... O sırada önünden geçtikleri bir gramofoncu dükkânında:

"Bir sarışın yaramaz..
Beni terketti bu yaz..
Sevgide karar olmaz...
İşte kumralı geldi„

Şarkısı plâktan sokağa fışkırıyordu...

FELEK

Not — Şu yazı düz türkçedir. İçinde türkçeleşmiş şey, şehir gibi bir iki sözden başka yabancı lâf ta yok. Ve ben de bunu hiç sıkıntı çekmeden yazdım. *F.*

6 BUÇUK YILADA DİL DEĞİŞİMİ

27 Mart 1927 de yazılan bir yazı bugün yazılacak olsa ne yolda yazılır?

Dilimizin altı büçuk yıl içinde özlüğe doğru ne geniş bir yol aldığını göstermek için, bir örnek olarak aşağıya "Milliyet„ in 27 mart 1927 de yazdığı bir yazıyı alıyor, onu da bugünkü dile çeviriyoruz.

Yazı, Çin ordularının "Şanghay„ ı almaları üzerine yazılmıştır. Biz bunun bir parçasını alıyoruz:

27 Mart 1927 de "Milliyet„ te çıkan bir yazıdan:

"İngiliz adamlarını, muharrir ve mütefekkirlerini en ziyade düşündüren mesele, bunun Asyada tevlit edeceği haleti ruhiyeden ibarettir. Onlar İngiltere noktai nazarından vaziyeti şüphe ve meçhulât ile malâmal görüyorlar. Zaten Hindistan Nezaretinin ve bu Nezaretle alâkadar olan mahafilin Çin mesailinde şiddet taraftarı olmalarının bir sebebi de budur. Binaenaleyh İngilterede şiddet taraftaranının Rusyadan intikam almak ve Aksayı Şarkta kaybettikleri nüfuz ve hâkimiyeti Rus komünizmine bir darbe indirmek gibi mukabil bir teşebbüsle ödetmek istemeleri, pek muhtemeldir.

"Bu tedbir istikbale ait tehlikeleri bertaraf edebilir mi? Milletlerde her gün tezahüratını gördüğümüz millî galeyan ve heyecanlara mâni bir siper olabilecek mi? Milliyet ve istiklâl aşkı gibi kadir kuvvetleri itfaya kâfi gelecek mi? Bu nokta bizim için tamamen meşkûk bir mahiyet arzetmektedir.

"İşte İngiliz endişelerinin de membaı budur. Çünkü fikir kuvveti, ideal aşkı, en kuvvetli topların bile yıkamıyacağı müstahkem kalelere benzer.„

26 Eylûl 1934 de "Milliyet„ bu yazıyı nice yazar?

"İngilizleri, İngiliz yazarlarını, İngiliz düşünürlerini en çok düşündüren iş, bunun Asyada doğuracağı yeni duyuş ve görüştür. Bunlar, İngiltere bakımından bugünü korku ile, belirsizlikle dopdolu görüyorlar. Hindistan nazırlığının, bu nazırlıkla ilişiği olanların Çin işlerinde sertlik yolunu istemeleri de işte bu yüzdendir. Bunun için İngilterede sertlik yolunu isteyelerin Rusyadan öç almak, uzak doğuda elden kaçırdıkları erkliği (iktidar) Rus komünistliğine bir yumruk indirmeğe kalkışarak ödetmek istemeleri pek olabilir bir iştir.

"Böyle bir davranış, gelecekte saklı korkuları ortadan kaldırabilir mi? Budunlarda (Millet) her gün görünüp duran budunluk kaynaşmaları, kabarmaları durdurabilecek bir engel olabilecek mi? Budun ve başına buyrukluk sevgisi gibi erkli duyguları söndürmeğe yetecek mi? Burası bizim için büsbütün belirsiz bir yüz göstermektedir.

"İşte İngiliz kuşkulanmalarının kaynağı da budur. İngilizler pek iyi bilirler ki düşünce gücü, ülkü sevgisi, en korkunç topların bile yıkamıyacağı sarp orlara (istihkâm) benzer.„

Cümhuriyet:

Cumhuriyet gazetesi de Dil Bayramını derin ve içten bir coşkunlukla kutlamıştır. Yunus Nadi Bey kendisi bir başyazı yazmış, Cemiyet U. M. H. azasından Ahmet Cevat Beyin bir yazısı ile Ercüment Ekrem, Halil Nimetullah Beylerin yazıları da bu sayıya girmiştir. Gazetenin kendi dilinden yazdığı sözlerden başlıyarak, bunları da aşağıya alıyoruz.

Dil Bayramımız

Millî Hükûmet kurulalıdanberi yapılan her inkılâp için bir kutlulama günü ayırsaydık buna bütün bir yıl yetişmezdi. Fakat öyle inkılâplarımız var ki millî hayat üzerinde kökleşmek gibi seyri daha ziyade yarına uzanan cepheleri kuvvetlidir. Özdil savaşının işte böyle tez elden halka götürülmesi gerektiği için, ilk Kurultayda 26 eylûlün «Dil Bayramı» ilânına karar verilmişti. Bu bayram ilk defa olarak bu sene ve bugün yapılıyor. Toplantının programını aşağıda okuyacaksınız. Ayrıca Dil Cemiyeti Başkanı Saffet B. de temiz bir dil kullanarak hazırladığı nutkunu

Radyoda okuyacaktır. İç sahifelerimizde, Cemiyetin ortaya koyduğu kelimelerle işlenmiş yazılar bulacaksınız. Sadece bu birkaç yazı bile türkçemizin enginliğini ve zenginliğini anlatmağa kâfidir. Bazı sözleri, belki yadırgar gibi olacağız. Bu, geçici bir duygudur. Çünkü o sözler Türkün öz sözleridir. Ne çare iki yıllarca, asırlarca kullanılmadığı için yatlaşmıştır. Bu sebeple belki onları tanımakta zorluk çeker gibi olacağız. Bu, çok kısa sürecek.. Birkaç defa kullandıktan sonra anlıyacağız ki onlar bizim şivemize, konuşuşumuza ve dilimizin tatlı ahengine çok uyan sevgili unsurlardır, bizim kelimelerimizdir.

Yeni kelimeleri kullandıkça alışacağız ve daha yenilerini bularak bugünkü pasaklı ve yamalı bohça gibi dilden büsbütün uzaklaşacağız. Dilimiz bir, kitabımız bir, konuşmamız bir, içimiz dışımız bir olacak... Ulu Önderin izlerinde yürüdüğümüz ülkü bize parlak yarınlar muştuluyor. Türk dili hars dili olacak ve sırf arapça ve farsça mahlûtu lisan yüzünden halka yayamadığımız ilim ve irfanı konuşma kadar umumîleştireceğiz.

Özdilimizi temelleştirmek savaşında en büyük vazife milletin, bilhassa gençlerindir. Bir kelime ile vaziyeti tarif etmek lâzımgelirse diyeceğiz ki: Bizim on binlerce sene evvelden kalma bir madenimiz vardı. Ona hor baktık, kullanmadık, paslandı, küflendi. Lâkin bağrımızdan doğan Büyük Güneş, bir gün geldi, ona da nurlarını yolladı, meydana çıkardı ve kullanın, diye elimize verdi. Onu nekadar kullanırsak o kadar parlıyacak, o parladıkça biz yükseleceğiz.

Bayramınız kutlu olsun, vatandaşlar.

Millî kültüre dönüş hareketi

Bugün memleket ilk Dil Kurultayının ikinci yıldönümünü kutlulamağa hazırlanmıştır. Türkiyede Cümhuriyet rejiminin kuvvetli farikalarını teşkil eden siyasî ve içtimaî büyük inkılâplardan sonra Büyük Gazinin gözleri Türk tarihinin enginlerine çevrilmişti. Bu çevrilişin yakın ve âcil sebebi şu idi:

İmparatorluk zamanında Türk tarihi, sanki Osmanli tarihinden ibaretmiş gibi, gülünç denilecek kadar dar bir çerçeveye irca olunmuş ve bu tarih te altı yüz hane halklık bir aşiretten başlatılmıştı. Kuruluşunun ilk senelerinde Tuna boylarına çıkan yeni bir devletin yalnız altı yüz hane halklık bir aşiretten doğmuş olmıyacağı bedahetle muhakkak bir keyfiyet olduğu gibi Türklerin o zaman Rumeli yakasına bir salla geçmiş olacakları da kocaman bir masaldan başka bir şey değildir. Osmanlı saltanatı burada başlamadan evvel Anadoluda hükürman olan Türk hükûmetlerini unut-

mak mümkün olamaz, ve Osmanlı saltanatını Şarkî Romaya halef yapan Türklerin ötedenberi buralarda yerleşmiş Türkler olduğunu anlamakta bir an bile tereddüt edilemez. Bu suretle her şeyden evvel Osmanlı imparatorluğunun altı asır evveline ait altı yüz hane halklık bir aşirete ircaı efsanesi ortadan kalkarak birdenbire ufuk hayliden hayliye genişlemiş olur.

Hayli ama nekadar? Türklerin bu havalideki hayatlarını hatta Selçukîler devriyle, yani nihayet bin sene ile tahdide imkân var mıdır? İşte bir sual ki Anadolu Türkünün bu topraklara binler ve binlerce sene yapışmış gibi olan hüviyetini izah edebilmek için bizi çok düşündürmeğe ve pek ciddî ve derin araştırmalarla sevketmeğe kâfidir. Bu düşünme ve araştırmaların daha ilk adımlarında karşılaştığımız hakikatler şunlardır: Türklerin Altaylardan dünyaya dağılmaları her istikamette binler ve binlerce sene evvel vaki olmuş, cenupta Sümerler medeniyet kurdukları gibi muahharen Kafkas şimalinden geçen Türkler bütün Avrupaya yayılmışlar ve bu meyanda Tuna şimalinden cenuba doğru sarkmışlardır. Denebilir ki Türkler Anadoludan evvel ve hiç olmazsa Anadolu ile beraber Balkanlarda da mekân tutmuşlardır. Hatta Türklerin Anadoluya ilk olarak şarktan değil garbı şimalîden, yani Balkanlar istikametinde Avrupadan inmiş oldukları rivayeti oldukça kuvvetli bir iddiadır.

Görüyoruz ki bu suretle önümüzdeki ufuk şimdi daha çok fazla, adeta alabildiğine genişlemiştir. Tarihin dehlizlerinde bu suretle ilerlenirken dünya kadar eski ve büyük böyle bir milletin medeniyeti ve o meyanda diliyle de bittabi meşgul olunacaktı. Herhalde Türkün dili şimdiki arap ve fars halitası uydurma bir dil olmadığında şüphe yoktu. İşte iki yıl evvel kurulan ilk Dil Kurultayının yıldönümü, bugün kutlulanan Dil Bayramı, Büyük Gazinin Türk tarihiyle muvazi olarak Türk dili üzerindeki tetkiklerinin iki sene evvel bugün kurulan Kurultayla filiyata geçmiş olması hadisesinden ibarettir. Biz Sakarya ve Dumlupınarda yalnız istiklâl ve istikbalimizi kurtaran bir zafer kazanmakla kalmadık; belki oralarda süngüle imiz büyük tarihimizi örten asırların tozlu perdesini de yırttı.

Devlet teşkil eden millet, medeniyet kurmuş bir varlık demektir, ve o her şeyden evvel kendi diline maliktir. Yalnız bir devlet değil, devletler ve yalnız bir medeniyet değil, medeniyetler kurmuş olan büyük Türk milletinin elbet dili vardı ve vardır. İşte bu yeni inkılâp merhalesinde kendi varlığımıza ve hakikî millî kültürümüze dönen büyük bir uyanma hareketiyle irkiliyoruz ve ayaklanıyoruz. Dikkat olunsa en büyük inkılâbımızın asıl bu inkılâp olduğunu anlamakta asla zorluk çekmeyiz. Çünkü biz bu inkılâpla kendimize geliyoruz ve tekrar öz varlığımıza kavuşmak yoluna dökülmüş bulunuyoruz.

Kendini bilmek marifetlerin en büyüğüdür diyen hakîmin hakkı vardır. Kendi anadiline sahip olmıyan insanın nihayet bir papağandan ne farkı olur? İnsan diliyle temayüz eder olunca bir milletin varlığında dilin ne büyük bir mevki tutacağını izah iktıza etmez. Her millet bu merhaleden geçmiş ve kendi dilini öz malı olarak tespit eylemiştir. Millî camiayı devlet mer tebesine yükselten amillerin içinde millî dilin yeri hiç şüphesiz en üstündür. Her hareket ve her hakikat ancak onunla ifade olunabilir de onun için.

Büyük Türk budunu kendi millî diline tekrar sahip olmakla bütünleşecekti. Bakılırsa budun ve bütün kelimeleri arasında bile kuvvetli bir alâka bedaheten göze çarpar. Millî dil birliği bizi kendi varlığımızada en olgun bir bütünlüğe götürmekte olan harekettir.

YUNUS NADİ

Dil değişimi yanlış anlaşılmamalıdır

Dil işleri akımı (hareketi), inkılâbımızın başka büyük kılışlarından (icraatından) ayrı olark, konak konak ilerliyor, basamak basamak yükseliyor. Dil işlerine tezlikle düzen ve türe verilememesini anlamak güç değildir: Dil bütün elgünün (halk) ın malıdır; dil denilen sesli imler (işaretler) sistemini herkişi kullanır; dilin en başlı rolü, varlık eypi (hikmeti vücudü) anlaşılır olmaktır; dil bu özlemliğini (hassasını) yitirdiği (kaybettiği) gibi dillikten çıkar. Kullanılan yabancı sözlerin çokluğu da tez değiştirilmelerine büyük bir engeldir. Düşünüşün ve anlatışın akıcı, kesiksiz (bilâfasıla) bir tezlikte olması gerekliği de çokrak (ekseriya) bulunabilecek karşılıkların kullanılmasına yol vermiyor. En büyük özeni yazıda gösterebiliyoruz, ancak günü gününe, şöyle denilebilirse, öyünü öyününe yazılarını yetiştirmeli olanlar verebilecekleri emeğin en küçüğune bile elleri değmiyor... ve daha birçok tıltaylar (sebepler) ki bunların en büyüğü, bence, inansızlıktır. Bu inansızlığın nazariyesini bile kuranlar var: (Dil işlerinde halka inmek yanlış bir prensiptir, asıl prensip halkı kendimize yükseltmek olmalıdır» diyorlar ve hemen hemen meşrutiyetçilerin oylanışına (zihniyetine) sapıyorlar. İşte en korkulu düşman bu yanlış ve yerleşmiş oylanıştır.

Bu düşünüşe düşenler dil ile kültürü karıştırıyorlar, birinci aldanışları bundan ilerigeliyor. En yüksek kültürü en büyük tezlikle edinebilmek, budunca (milletçe) Türklüğün baş ülküsüdür; kültür edinişinde alçak, yüksek kalmamak ülkünün öbür yüzüdür. Kültür bölümlenir ve bölüşülür, ancak bölüklerinde alçaklık yükseklik ayırtısı yoktur; bu sağınçla (mülâhazayla) biz « halkı kendimize yükseltmeliyiz » deyimini aksak ve eksik buluyoruz. Ülkü: Türk ulusunu (milletini) en doğru yoldan, öz yaratılışına en uygun yoldan, yüksek kültür edinişine yaklaştırılmaktır; bunun

da en doğru yolu, yaratılışımıza en uygun yolu Türk dilini kültürleştirmektir. Tek kişiler ana dilinden ayrı dille kültür edinebilir, ancak bir ulusa (millete) öz dilinden başka bir dille kültür verilemez.

Tek kişilerin yabancı bir dille kültürleşmesi budun içinde yüksek ve alçak tabakalar yaratır. Türkçe kültürleşmedikçe Türk budunu yüksek ve alçak tabakalara ayrılmaktan kurtulamaz, bu yol da Osmanlıların Orta Çağda, üstünden yürüdükleri yoldur: o çağlarda kültürü ayrıcalık (imtiyazlı) bir ökürün (zümrenin) elinde kalması isteniliyordu; çünkü ulus yoktu, «reaya ve beraya» vardı; ökütenler (idare edenler) ile ökütülenler vardı; çobanla sürü vardı. Yirminci yüzyılda artık bu yoldan gidilemez: Çünkü bugün kendi kendini öküten, güçlü erkli Türk budunu vardır; Uluğ Önder Kemal Atatürkün içinden çıktığı Türk budunu!

Bugün, çiftçiliğin her kolu, erdenin (tekniğin) her dalı kültürle ilişiklidir; adamlığın kurmak üzre olduğu yeni öğreğe (cemiyete) dokunan her iş bölümü kültürle durur (kaimdir); ve bu kültürün, yirminci yüzyıl kültürünün, osmanlıca ile anlatılabilen Orta Çağ kültürile hiçbir benzer uyar yeri yoktur. Yukarda söz açtığımız sakat düşünüşe düşenlerin ikinci aldanışı da osmanlıcayı bir kültür dili sanmalarıdır. Doğunun Orta Çağ kültürünü anlatabilen osmanlıca, Batının geliştirdiği yeni kültürün dili olamaz. Bu dil bugünedeğin yaşıyabilmiş tek bir eser yetiştirmemiş, klâsik bir tek eserin türkçeye çevrilmesine yol vermemiştir; böyle bir dile bir budunun kültür dili, diye bakması ve geleceğini ona bağlaması olabilir mi?

Doğunun ölen kültürile Batının dipdiri kültürü arasındaki uçurum gözönündedir: Bu ayrılık yeldeğirmenile Diezel makineleri, tatar postasile radyo arasındaki ayrılık kadar büyüktür; onları anlatan diller de o ölçüde biribirinden ayrı olmalıdır; bunu görmeyip, bir avuç okumuşun elinde bir ayrıcalık (imtiyaz) gibi duran osmanlıcaya yapışmaya sağlam düşünüş denilebilir mi?

Şunu açıkça ve yüksekten söylemeliyiz ki: Osmanlıcacılar, daha saltanat günlerinde, bütün özeniş ve emeklenişlerile beraber, Arap sözlüğü ve Arap dilbilgisi taban «base» olmak üzere yirminci yüzyıl medeniyetine uygun bir kültür dili yaratamamışlardı; artık bu sanıyı (hayali) eserlerden (zihinlerden) söküp atmalıdır; bundan başka yol kalmamıştır.

Şeriatçılar nasıl ki çoktan devleti fetvalarla ökütmek savlamından (iddiasından) vazgeçmişlerse; saltanatçılar nasıl ki eski istibdat prensiplerile yurdu korumak yolunun artık çıkmadığını utanç ile söylemekten başka yol bulmadılarsa; osmanlıcacılar kalıntısı da o eskimiş, aksak ve eksik anlatış sistemile Türk budununu yirminci yüzyıl kültürüne yaklaştırabilmek savlamından elçekmelidirler.

...NU KÜTÜPHANESİ

Şüphesiz her kültür dili elgünün (halkın) gündelik konuşum dilinden ayrıdır, ve anadili taban (base) olmak üzre son ikiyüz yılda bir kültür dili geliştirmiş olan budunların okuşluları (intellectüels) elgünü kültür diline yükseltmekten söz açabilirler; ancak osmanlıca için böyle bir savlam (iddia) olamaz. Osmanlılar, budundan ayrı bir kast gibi yaşıyan ayrıcalıklı ökürün (zümrenin) diliyle, Türklüğe hiçbir andaç (bergüzar) bırakmamışlardır. Ruslar için Puşkinin, Dostoyevskinin, Tolstoyun... yazılarını sakhıyan dil bir kültür dilidir ve bu dile yirminci yüzyıl erdenini (fennini, tekniğini) kavrıyacak bir anlatırlık verebilmiştir. Almancada Götenin, Niçenin, Kantın, Hegelin, Einnştenin... düşüncelerine dilmaç olabilen bir dildir: fransızca Corneillerin, Voltairelerin, Hugoların, Paskalların eserleri için bir gömüdür; ingililzce bunlardan da daha zengin değerler saklar. Fakat Türk Farabilerin, İbni Sinaların, Nizamilerin, Mevlânaların gizlençleri türkçe de değil arapça ve farsçadır. Osmanlıların da ve rebiği düşünüş ve duyuş örgütleri (eserleri), Leylâ ve Mecuunlar, Yusuf ve Zelihalar, Hüsnüaşklar, Makberler... Arapça ve faasça kadar budunun tınına (ruhuna) yabancı bir dille yazılmıştır, ve bu dille ne bir felsefe, ne bir fizik, ne bir sosyoloji veya lojik kitabı yazılabilmiştir. Artık «halkı kendimize yükseltmeliyiz» sözünü kim ve ne hakla söyliyebiliriz?

Dil akışının bugün almak üzere olduğu inkılâpçı benize karşı edilen başka kınasımalar (tenkitler, itirazlar) vardır: «Kültür dilindeki terim (ıstılah) ve deyimlerin (tabirlerin) türkçeleştirilmesini anlarız, ancak bütün milletin kullandığı en alışımlı sözleri de, yabancıdır diye değiştirmeğe kalkışmak neden?» diyorlar. Dil işlerine tez ve inkılâpçı bir akış vermek istenilmesinin eypini (hikmetini - raison) anlamak güç değildir: Önce şunu gözden uzaklaştırmamalı ki, en ziyansız gibi görünen bir sözün yalnız yalımı (basiti) kullanılmaz, Arap ve Fars dilbirliğince aldığı türlü kılıkları da kullanılır. İşte millet sözü bunların yüzlercesi arasından biridir; bütün millet bu sözü bilse de, «Millî milliyet, beynelmilel» gibi türeme ve birleşik şekilleri ancak Osmanlı gramerinde arapça ve farsça san (sıfat) ve söz takımı (terkip) kuallarını okuduktan, bunlar üzerinde uzun uzun dürüştuükten (exercise yaptıkatan) sonra benimsenebilir. Bununla beraber millet sözünün ve yüzlerce benzerlerinin yalnız yalınları kullanılsaydı bile türkçeleştirilmeleri gerekliği kalkmazdı; çünkü bir milletin dilinde millet sözünün bulunmaması o milletin ünlü adına dokunmaz mı? Ya türkçede budun, ulus gibi millete karşılık sözler varken onları kullanmayıp başka dillerdn borçlanmak yakışır mı? Bundan başka az yukarda getirdiğimiz «millî, milliyet, beynelmilel» gibi yabancı sarf şekillerinin dilden kalkmasına ancak bunlara taban olan sözün yerine türkçe bir söz getirip koymakla yol bulunabilir.

Dilde bulunduğu ve yabancı herhangi bir söze karşılık olabildiği anlaşılan her türkçe sözü kullanmağa çalışmak pek yerindedir. Bunlardan beğenilecek olanlar tutunur, yadırganacak olanlar, atılır; bugünkü borcumuz osmanlıcanın andaç bıraktığı yabancı sözlere birer birer, ikişer ikişer oruntak (remplaçant) bulmaktır. Bu sözden dilde karışıklık olur, sözüne de kulak asmamalıdır, çünkü bu karışıklık günleri ardınca türe ve düzen yılları gelecektir. «Sular bulanmadan durulmaz!»

Arapçadan alınıp alışılmış sözlere türkçenin eklerini vermek yolunu gösterenler de vardır. Bunların içinde bu kullanışın «şimdilik, türkçe eklere ağızları ve kulakları alıştırıncıya değin, olmasını istediklerini söyliyerek kolay uyarlıklarını «oppertunisme» saklamağa çalışanlar vardır. Bize göre bunların saptıkları yol hepsinden de uygunsuz ve korkuludur. Çünkü bunlar dili melezleştiriyorlar. Osmanlıcadaki yabancı sözlerden en benimsenmiş olanlar türkçenin türüm (teşekkül) kurallarını alanlardır: hayırsız, berektli, tehlikeli, terbiyesiz, selâmlaşmak, hiddetlenmek... gibi melez «hybride» sözlerin dilde tuttuğu büyük yeri bir düşününüz! Bunlar, yazın davarların şurasına burasına yapışan ve etlerine karışarak göze görünmez olan kenelerdir. İşte «şimdilik» maskesile arapçalara türkçe kılıklar vermek istiyenlerin de gösterdiği yoldan bu dil asalaklarını (tufeylâtını) çoğaltmaktan başka bir uca varılamaz. Bize göre melez sözler kullanmaktansa, temiz türkçesini buluncıya değin, arapçasını olduğu gibi saklamak daha iyidir.

Tadına varmaksızın, anlatırlığını duymaksızın, öne gelen türkçe sözleri kullanmak ta dile iyilikten artık yamanlık eder. Yeni bir söz, yeni bir deyim kullanmağa başlamadan, kullanılmış olduğu çağ ve coğrafya alanı (sahası) üzerine bir bilgi edinmelidir; bir de alışmış olduğumuz türkçe sözler ve deyimler arasında kendisile birleşecek ve bağdaşacak kümeler bulunmalıdır. Şurası da var ki yadırganan sözler arasında, azçok tatkımıza uygun, gönlümüze yakın gidenler de vardır: Küçüklerin çetrefil, peltek peltek söyledikleri sözlerin hoşluğunu andıran birşey! Yazıcılarımızda ve okuyucularımızda böyle bir yeni estetik duyuşun uyanması çok istenilir. Eskiden Servetifünun edipleri Kamuslarda, Okyanuslarda, bu gibi yadırgılığında anlatılmaz güzellikler tadılan arapçaların dalgıçlığını ederler, ele geçirdikleri kara midyelerden çıkan çakılcıkları inci yollu dizerlerdi. Şimdi de, Türk budununun hep birlikte çalışarak yarattığı Dergi, bugünün yazıcıları ve dizgicileri (nâzımları) için, tükenmez bir sedef denizi olabilir. Onun da derinliklerinden arı sili Türk incileri dermek, ve parıltılariyle erden emresi (san'at âşıkı) gözleri kamaştırmak kulakları büyülemek güç olmıyacaktır.

Dil inkılâbına sarsılmaz inan gerek: bütuün usumuz ve bütün gönlümüzle inanıyoruz ki, inkılâbımızın bütütn ulu akımlarında olduğu gibi dil işlerinde de, en doğru yol Uluğ Önderin açtığı yoldur: Onun üzerinden yürüyoruz, yürüyeceğiz de.

Çanakkale Mebusu
Ahmet Cevat

Dilimin bayramı

Yol tükendi, konak görünüyor, kutlu olsun!

Bugun Türk elinde bayram var. Güzel ve temiz dilimizin bayramı. Ulu «Başbuğ», Yüce «Gazi» nin, Türk ulusunun başına buyrukluğunu kurtardıktan sonra, ona bağışladığı sayısız günüçlerden belki en edgüsü önce ücük, ardınca da dil dönenmesi olmuştur,

Öyle ya! Başlıbaşına, bir varlığı kocaman, tunga, bir budun ötküncü, eskiden eski, an vermiş bir soyasallığı olan Türk ulusu okumak, yazmak hem de konuşmak için Arabın ücüğünü yabanın dilini ne diye kullansın?

Yüce Gazi buyurdu: Bilgiç erleri dernek kurdular. Geceye gündüzü katarak, öz dilimizin yıllanmış yosunlar altında yitikleşmiş kaynaklarını ortaya çıkardılar. Bu kaynaklardan, arık su gibi tertemiz dilimizin özü belirdi.

Bu dil, önce yok muydu? Yoktu demek, Türklüğün budun ötküncücü, soysallığını, varlığını bile büktelmek olur.

Türkün, kendi olduğu gibi, pürüzsüz, katıksız, oflaz dili de vardı. Cengiz, Avrupaya Türk soysallığını, Türk kültürünü ileten ordularına bu dille buyurdu. Can Anadolu, yüzde seksen bu dili söyler. Onu bozan, piç eden, Osmanlı uçurunun çalık hem de alavuz yazıcıları oldu. Kendi altın değer varı dururken, komşudan dilenen bu ussuz adamlar, böylece yapanın kulluğuna boyun uzattıklarının yetiğine varmadılar; vardılarsa da aldırmadılar. Azkaldı dilimiz, özünü itiriyazdı; araplaşıyor, acemleşiyor, köle dili olup çıkıyordu.

Efendiliğe alışkan Türk, köleliğe katlanır mı? Gazinin gözünün içine baktı: «Beni kurtar!» diyerek. Yüce Kurtarıcı da, buyurdu: «Ulusumun yitikleşen dilini araştırın, bulun, koyun ortaya. Yılmayın; başınızda ben varım!»

Yılmadılar, çalıştılar, çabaladılar, dört yandan, dilimizin erdeniden değerli sözlerini derlediler. Daha da iş sonuna varmadı. Ancak varacağına inanç etmelidir. Çünkü bugüne bugün başarıldığı kadar, bize bu işin çoğu gidip, azı kaldığını gösteriyor. Ondan ötürü seviniyor, bayram ediyoruz.

Kutlu olsun!

Ercüment Ekrem

Ülküye doğru

Türkçe yaşamak!

Bugün, kendi kendini buluşma sevinci içindeyiz.

Biliyoruz ki acunda her varlığın en büyük dileği onun dirimi, onun yaşamasıdır. Acunda hiçbir varlık yoktur ki, ölümden kaçmasın, dirime koşmasın. Çünkü ölüm yokluğa, dirim ise varlığa götürür ve her duran kendi varlığını yurütmek ve gittikçe daha iyi, daha olgun bir kılıkta varlığını yaşatmak için dirime yoksuldur. Bundan dolayı her varlık için en büyük dilek dirimdir, yaşamadır.

Kişi varlığına gelince, acundaki varlıkların en olgunu, kendini bileni, kendinden salığı olanı kişilik olduğuna göre, bu her duranın uyduğu türeye bu duranların en yükseği, en olgunu olan kişilik varlığı da uymamazlık edemez. Uymamazlık edemez değil, belki öteki varlıklarda bulunmıyan bir dende için gelen bir sezişle duyduğu için, öteki varlıklardan daha çok kişi varlığıdır ki bu dirim, bu yaşama türesine özünden bağlıdır.

Acun için öteki varlıkların dirimini yürütmesi, kendi çevresine uygun bir kılıkta salt gövde varlığını yaşatacak her türlü bağlantılara uyark yaşamayı sağlamlaştırmaktır. Ve bu dirim görülüyor ki kişi dirimi yanında daha kolay, daha yalındır.

Kişi dirimi ise kişinin çevresini yapan topluluk dirimine sıkı sıkıya bağlılıkla olur. Teklerin yaşaması, onların bağlı oldukları tepluluğan yaşamasiyledir. Yoksa topluluk dirimini özünde ayşamıyan, kendi varlığıdan salıksız topluca dirimden uzaklaşmış olan böyle tekler artık yaşamıyor demektir.

Evet, kişinin yaşaması onun kendini yaratan, büyüten, yetiştiren ona kişilik dirimini veren topluca çevreye uymasile olur. Yoksa salt gövde yapısnın yiyip içmek gibi olup bitmeleriyle süreki kişice yaşama değildir, bir gövdece dirimdir. Böyle bir dirim kişi dirimi sayılmaz, canlı olan her duran bu biçim dirimi edinmiş ve özünden daha çok gövdesinin gidişine uyarak kendi varlığını yürütnmüş olur. İşte kişice yaşamak böyle yalnız gövdesini yaşatmakla değil, kendi özünü, dışını değıl, içini yaşatmakla olur ki bu da kişinin kendi varlığını, kendini yaratan topluluğun varlığına uydurmasile olur.

Demek ki kök yaşamak, kişinin bütün varlığile topluca çevrenin varlığına uyması, topluluk yürüyüşünü kendi dirimine uydurması, topluluk yaşamasını kendi tekçe varlığında yaşatmasıdır.

Bizim topluluk varlığımıza bakacak olursak bizim topluca varlığımız Türk varlığı, Türk büyük varlığı olduğuna göre çevrenin teklerinin de kendi dirimlerinde bu varlığı yaşatmaları, her türlü yaşatmaları bu varlığın dirimine uydurmaları ve böylece kişice yaşamayı edinmelerile olur.

Yoksa eski osmanlılıkta olduğu gibi kendi öz varlığımızı bırakıp yapma osmanlılığın karmakarışık olan dirimini ve en çon osmanlılığın üst bölümü olan araplık dirimini kendi varlığımızda yaşatmamızla kişilik varlığını yaşatmış olmayız.

Topluca çevreyi yapan dil, ahlâk, hukuk... gibi bütün topluluk kurumları kendi kurallarını, türelerini Türklükten, Türk varlığından almakladır ki topluca dirim bütün yüksekliğiyle, bütün yüceliğiyle kendini güsterir.

Yat türelerin, artakalmış kuralların yargıcılığı altında ezilmekte ve gittikçe kendi varlığını kaybetmekte olan bir topluca çevre ne kendi varlığını yaşatmış, ne de ona bağlı olan teklere dirim vermiş olur. İşte eski osmanlılık bizi böyle bir yokluk dirimi içinde bulundurur, bizi varlık yaşatmasından geri bırakırdı.

Çok yüce bir varlık olan Türk varlığına, Türk topluca varlığına bağlı olan teklerin de artık kendi öz varlıklarını duyarak, her türlü yürüyüşte kendi Türklüklerinden ün alarak bütün varlıklarını «türkçe yaşatmak» ve bu son yüce varlığa hiçbir yabancı bölüm, hiçbir yabancı gidiş katmaksızın kişice varlığını «türkçe yaşamak» ladır ki büyük Türk budunu varlığına karşı olan bağlantısını göstermiş olur.

Nitekim bugün artık güzel dilimizle söylemeye, yazmaya başlayınca içimizde derin bir sevinç duyuyoruz, dil işinde sanki yeniden kendimize gelmemizden ilerigelen bir sevinmenin, bir kendini bulmanın vereceği engin bir mut bizi sarıyor. Çünkü dilde artık «türkçe yaşıyoruz», yabancı sözleri atmış olarak salt kendi güzel türkçemizle kendi duygularımızı, düşüncelerimizi söylemekle dilimizi artık bütün bir «türkçe yaşamış» oluyoruz. İşte bunun gibi bütün öteki topluca varlıklarımızı da böyle osmanlılığın yat türeliliğinden, hele osmanlılığın üst bölümü olan araplığın koyu karanlığından kurtarıp kendi yüksek, temiz, parlak türklüğümüzü edinerek bütün varlığımızı «türkçe yaşamış» oluruz.

Türk budunu kendine bağlı olan teklerin kendi varlıklarını «türkçe yaşama» larile ilerliyecek, yükselecektir.

Halil Nimetullah

Vakıt:

Vakıt, Mehmet Asım Beyin bir başyazısı, Cemiyet Umumî Kâtibi İbrahim Necmi Beyle bir görüşme, Fazıl Ahmet [*] ve Hasan Reşit Beylerin şiirleri, Sadri Etem ve A. İsmet Beylerin birer yazısı, bunlardan başka dil yenileşme tarihimize genişçe bir bakışla bayram günü sayısını süsledi.

Bugün Dil Bayramı

Bugün bütün Türkler Dil Bayramını kutlulayacak. Öz dilini yabancı sözlerden temizlemek yoluna girmiş olan büyük Türk budunu bu bayram gününde dil inkılâbına yeni bir hız vermek için ulusca söz birliği edecek. Hiç şüphesiz harf inkılâbından daha yüksek bir amaç olan dil inkılâbının sade bir eğlence ve gönül işi olmadığını, bu işin Türk kurtuluş savaşının yeni bir yüzü olduğunu bilenler bilmiyenlere anlatacak.

Batı ülkelerinde her budun, kendi dilini sınır aşırı yerlerde yaymağa çalışırken, bunun için yatellerde birçok mektepler açarken Türklere kılavuzluk eden eski önderler, Türk dilini yabancı sözlerle karıştırarak kendi ulusumuz için bile anlaşılmaz bir kıyafete şokmuşlar, osmanlıca adı altında, kendi ülkemizde yalnız okur yazarlar arasında anlaşılabilen ayrı bir dil yaratarak kendi soydaşlarımızın çokluğu ile okur yazanların aralarını açmışlar, bu iki yakalı soydaşların biribirlerile tanışmalarını ve anlaşmalarını zorlaştırdıkça zorlaştırmışlar: Meselâ öz türkçe "dil„ sözü varken bunu bir yakaya atarak yerine arapça "lisan„ ı koymuşlar, bir çok öz türkçe sözleri bize unutturarak "millet„ "kavm„ gibi arapça sözlere alıştırmışlardır.

Dil dediğimiz ayğıt, yalnız bir soydan olan insanların biribirlerile anlaşmaları için yaratılmış bir açar değildir. Yalnız bir ülke içinde olduğu gibi bütün acun içinde de bir soydan gelme insanları biribirine yaklaştıran en kuvvetli bağ gene dildir. Onun için Türk dilini ancak birkaç bin veya birkaç yüz bin soydaş arasında konuşulan, gene onlar arasında okunan ve yazılan bir dil olmaktan kurtararak milyonlarca ve milyonlarca soydaşlarımızın biribirleriyle kolayca anlaşabilmelerine yol bulmak bir ulus yükümüdür.

Dil inkılâbının böyle bir ulus yükümü olduğunu düşünürken bu işin o kadar kolay bir şey olmadığını da unutmuyoruz. Fakat dil inkılâbının ilerdeki asığlarını göz önüne getirince bütün bu zorlukları yenmek için yüreğimizde büyük bir hız duyuyoruz. Bununla beraber dil inkılâbının

---

[*] Fazıl Ahmet Beyin bu şiiri Kurultayda da okunduğundan geçen sayımızda çıkmıştır.

zorlukları nekadar büyük olursa olsun daha on beş yıl önce Türk budununun yabancılar elinden kurtulmak için göğüs gerdiği ve başa çıktığı zorluklar yanında hiç gibidir.

Kaldı ki, geçen kurtuluş savaşında büyük budunumuza önder olan Büyük Gazi bu yeni dil kurtuluş savaşında da başlarımızın üstündedir. Yalnız Büyük Gazimizin bu önderliğini görmek, dil savaşındaki her türlü zorlukların da en sonra alt edileceğini göstermek için bize inanç verir.

Mehmet Asım

İbrahim Necmi Bey anlatıyor

Gerçek dil inkılâbı, Gazinin yüksek düşünüşünden parlamış ve bütün kitleye yaygın bir ışık olarak herkesi aydınlığının içine almıştır.

Dil Kurultayının Umumî Kâtibi İbrahim Necmi Beyle konuştuk. Bize Dil Bayramı için duygularını ve dil çalışması üzerinde yapılacak işleri şöyle anlattı:

— "Türklerde dil cereyanı, yani öz dile akış pek çoktanberi başlamıştır.

Şehnameden elli yıl sonra Kudatku Bilik'i yazan Yusuf Has Hacip dahi; bu da Türklerin şehnamesi olsun, diyerek millî türkçenin farsçadan üstünlüğünü ileri sürmüştür. On beşinci asırda Ali Şir Nevaî Muhakemetüllugateyn adındaki kitabında gene türkçenin farsçadan daha geniş ve daha ince olduğunu söylemiştir.

Selçuk İmparatorluğunun resmî kayıtlarını farsça tutmasına karşı Karaman oğlu Mehmet Bey, bu kayıtların türkçe tutulmasını buyururken gene Türk dili için çalışmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun ümmetleşmesinden sonra gene zaman zaman Türklüğün gönlünden kopuşan öz dil isteği, az çok kendini göstermiştir. Metodlu yolda dili sadeleştirmek işi, gazete ve kitap basmanın memleketimize girişinden sonra kendini güstermiştir. Şinasi, Ziya Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Ahmet Mithat Efendi, Muallim Naci bu işe çok emek vermiş adamlardır. Şemsettin Sami, Necip Asım, Velet Çelebi, Ahmet Hikmet, bu yolda o zamanlar müfrit bile sayılmışlardı.

Meşrutiyetten sonra Ziya Gök Alp, Ömer Seyfettin yeniden bu yola döküldüler. Fakat bütün bunların eskiden yeniden çalışmaları, hep düşünce ve yazı olarak kalmış, yaygın olarak bütün yazıcılara ve bütün okur yazarlara can ve ateş veren bir inkılap atılışı halini alamamıştır.

Gerçek dil inkılâbı Gazinin yüksek düşünüşünden parlamış, ve bütün kitleye yaygın bir ışık olarak herkesi aydınlığının içine almıştır.„

İbrahim Necmi Bey, bundan sonra dil heyetinin çalışmasından ko-

nuşmuş, çalışma biçimini anlatmış, yapılacak yeni işleri saymıştır. İbrahim Necmi Bey bütün bunları şu kelimelerle söylemiştir.

— Seçim suallerine 200 bin kadar cevap gelmiştir. Bunlar elden geçirilecektir. Bunların tashiha ait yanlış, eksik cevaplarını da bir daha tetkik ederek bir zeyl neşredeceğiz.

Gerek tertip yanlışları, gerek ilâve edilecek mütaiea varsa,, ayrıca kendi görüşümüzde düzelmesi lâzım noktalarla arapça ve farsça kelimelerin karşılığı bu dergiye girmemiş ise tamamlanacak, arabî, farisî listesile konulacaktır.

Bundan sonra dergide bulunmıyan yahut karşılığı kâfi gelmiyen kelimelere karşılık bulmak seferberliği yapılacaktır. Bu hususta henüz hiç bir şekil kararlaşmamıştır. Karşılıklar kılavuzu şu şekilde olacaktır.

Dergiye gelen seçme cevapları, bizim kendi seçimlerimiz ve yaratılan karşılıklar. Buna, " osmanlıcadan türkçeye karşılıklar kılavuzu „ ismi verilecektir.

Bir de türkçede söz yaratma yollarını gösterir bir kitap hazırlanacaktır. Bu kitabın ismi "ekler dergisi„ dir. Bu kitabın hazırlanmasına başlanmıştır. Bunda türkçede bulunan bütün ekler ve bunların kelime yaratmada rolü gösterilecektir.

Böylece umumî dilin tasfiyesi için lâzım olan malzeme ortaya dökülmüş bulunacaktır.

Bundan başka Kurultayda da söylediğim gibi Anadoludan gelen yüz otuz binden fazla fişimiz vardır. Bunlar da "derleme dergisi„ adı altında toplanacaktır.

Demek oluyor ki ekler dergisi, tarama dergisinin zeyli, karşılıklar kılavuzu olmak üzere üç kitap hazırlanacaktır.„

İbrahim Necmi Bey sözlerini bitirirken, Dil Bayramı duygularını anlatmış, şunları söylemiştir:

— Bizim ihtisasımız sevinçten ibarettir. Bugünü millet kendisinin bayramı sayıyor. Çünkü dil bir cemiyetin, bir müessesenin malı değil, bütün Türklerin malıdır.

Dil Bayramında mecburî bir şey yoktur. Fakat görüyorsunuz ki halk bu bayrama karşı derin bir sevinç duymaktadır.„

Dil Bayramı

26 Eylûl, bugün dilin kurtuluş bayramıdır.

İrkinlik savaşının tarihini yazan el bugün için de şunu söylüyor:

Dil kurtuldu!

Dil bir budunun özü, varlığı, benliğidir. Her dil bir topluluk düşünce-

sinin acunu görüşün ta kendisidir. Yabancı dille konuşan, yabancı kafa ile düşünüyor demektir. Bir budun yabancı dille konuşup, yabancı kafa ile düşünemez. Böyle bir budun yeryüzünde yaşamak istese de onun yeri ancak ölüler arasında sayılmaktır.

26 Eylül böyle bir dirliğin, böyle bir canlılığın dile gelmesidir.

Kendine gelmek, kendi dilile konuşmak, kendi kafasiyle düşünmek dileği 26 Eylûl günü bir ülkü güneşi gibi doğdu. Onun için 26 Eylûl budun çocuklarının bu ışık altında acunu yepyeni bir varlık gibi gördükleri gündür.

Kültürünün irkinliğini korumak ülküsü, kendi içini yolan, kendi açık yürekliliğini sezenlerin harcıdır.

Bundan önceki tarih yıllarında okur yazar, düşünürler böyle bir ülköye gönül veremezlerdi. Çünkü onların kafaları tıpkı imparatorluk Türkiyesinde olduğu gibi yabancılar tarafından baskına uğratılmıştı.

İmparatorluk batarken toprakları bir yarı koloni olmuştu.

Onun okur yazarlarının kafası da ergin bir kafa değildi. Bir yarı koloniydi.

İmparatorluk güçlü iken bile arap, acem kültürü bu okur yazar, düşünür kafaları kendine tutsak etmişti.

En büyük savaşları kazandıkları günlerde bile bunların kafaları, önlerinde baş eğen yadların kültürüne köle olmuştu.

Doğuya saldıran imparatorluk atiıları, özengilerine nice nice tahtlar, taçlar geçirdiler.

Fakat kendilerini tutaklıktan kurtaramadılar. Çünkü onların dilleri ve kafaları kendilerinin değildi.

Kafalarında arap ve acem soysallığı bir yarı koloni kurmuştu.

26 Eylûl kafada, düşüncede yarı koloni olmaktan kurtuluş günüdür.

Sadri Etem

Türk dilinin okanlığı

Dokuz yüz yıl! Yuvarlak bir sayı ile, elimizdeki yazı örneklerile görüyoruz ki arapçanın dilimize girmeğe başlamasından bugüne kadar dokuz yüz uzun yıl geçmiştir. Bu sayıyı Kudatgu Bilik üzerine yapıyorum. Bu başlayış olabilir ki daha önceden olsun; öyle ise bol davranarak bin yıl diyelim.

Küçüktenberi işittiğimiz sözlere göre, Türkçemiz, bütün düşündüklerimizi söylemeğe yetmezmiş. Arapça, farsça sözleri çıkardıktan sonra, artık dilimiz tutulur, konuşacak söz bulamazmışız. Türkçemizi zenginleten, genişleten, bu iki yabancı dil imiş!

Peki öyle olsun! Ya bu diller daha bize gerginlik göstermezden önce Türkler ne yapıyorlardı? Konuşmuyorlar mıydı? Yoksa görgüsüz, bilgisiz soysal olmıyan bir budun gibi pek az sözleri mi vardı? Bütün istediklerini anlatamazlar mıydı?

Öyle ise Orhon ırmağı kıyılarında yükselen dikili taşlardaki öz türkçe yazılar, nasıl olmuş ta Gök Türklerin, Çin baskısı altında çektikleri büyük sıkıntıları, eski yüksek çağlarının andaçlarını pek acıklı olarak anlatabilmiştir. Oğuzu, Ergenekonu anlatan yazılar,- bizi büyütmek için iki koltuk değneği sandığımız arapça ile farsçayı kullanmıyarak- neden o kadar güzel yazılmışlardır?

Dahası var: Müslümanlık, hıristiyanlık, yahudilik nomlarına girmiş olan yaradılış, büyük su baskını yazıları ile büyük Gılgamış'ı Sumerliler nasıl olmuş ta kendi türkçeleri ile yazmışlardır? O çağlardaki araplar daha toplu yaşamasını bilmiyorlar, kurum yapmamışlar, bilgisiz, çölemen kişilerdi.

Araplar, Türk ellerine girerek onları müslüman yapmağa başladıkları çağlarda kendi dillerinin genişliğini öğe öğe yorulmuyorlardı. Kaşğarlı Mahmut adında bir Türk, türkçemizin ordan daha zengin olduğunu göstermek için bundan sekiz yüz seksen altı yıl önce, koskoca bir Divanüllûgatit Türk yazmıştır.

Binlerce yılların göğsünde saklanan pek değerli gizlilikler, yavaş yavaş kendilerini göstermeğe başlamışlardır. Artık gözlerimiz açılmış, yer yüzünün dört bucağını pek güzel seçebiliyoruz.

Şimdi biz, yalnız Türk dilinin güzelliğini, zenginliğini değil, üstünlüğünü de anlıyoruz. Gözümüz önünde, bütün soysal acunun gelmiş geçmiş budunları kaynaşıyor. Onların, yaşama ve bilgi yollarında yürüyebilmek için, kullandıkları değneklerin Turan ormanlarından alındığını görüyoruz. Konuştukları dilleri derin derin araştırınca bize pek yabancı gelmiyor. En eski Türk kaynaklarından fışkıran sözlerin binlerce yıl geçtikten sonra, gene o uruklarda açık izlerini buluyoruz. Sözde dilimizi zenginleştiren, konuşulacak bir dil yapan arapça ve farsçada türkçeden alınmış nekadar çok sözler buluyoruz.

Bunu söyliyen yalnız biz değiliz. Batı bilgenlerinin yazdıkları bitiklerde bunun birçok örneklerini gösteriyor. Yoksa bu, büyük bilgi çağlarında uydurma sözlere, yer verilemez. Dil işinde ne türlü çalıştığımızı anlamak istiyen bütün batı bilgenlerinin büyük gözleri bize doğru açılmış duruyor. Araştırmalarda yaptığımız işleri hem beğeniyor, hem öğümlüyorlar. Ben, bu yazımda onlardan da örnekler alıyorum. Bir Amerikalı bilgen "Sumerliler„ adıyla yazdığı bitikte Samlıların Sumerliler türkçesinden birçok sözler aldığını söylüyor. Gene batı ve arap tarihçileri

arapların soysallığı gene Sumer Türklerinden öğrendiklerini anlatıyorlar. Bunları "aruz vezni Türk veznidir„ yazımda uzun uzun anlatacağım.

Düşünmelidir ki bizden sözlerimizi alan o soyların ve urukların dillerinde, bugünkü türkçemize tıpatıp uyacak sözler aramak boştur. Binlerle yıl baskısının, ayrı ayrı yerlerdeki bunların, yerli soylar dilinin de karışmasının, konuşma biçimindeki ayrılıkların bir araya gelmesile olacak değişiklikleri de düşünmek gerektir. Kimisinin (o) seseline karşı, bir takımının başka sesel kullanması, (k) yerine (g), (d) yerine (c, t) gibi ündeşler koyması, yerlerini değiştirmesi bugünkü Türk boylarında da varken binlerle yıllardan beri bu değişikliklerin ne denlu çoğalacağı az bir düşünce ile belli olur. Bugün birçok soysal budunların dillerinde türkçemizin en belli başlı köklerini bulduğumuz gibi arada bütün sözlerimizi de görüyoruz.

Bundan şu çıkıyor ki güzel türkçemiz çok geniş, çok zengin olmakla kalmamış başka dillere de yaşamak, soysallık yolunda yükselmek için çok yardım etmiş verimli bir dil, bir ana dili olmuştur. Buna inanmak için elimizde sayısız tanıklar vardır.

Bir iki tanesini yazıyorum:

Fenikelileri, denizler boyunca kurdukları yurtları biliyoruz değil mi? Pek güzel. Elimde beş fransız bilgeninin yazdığı "ilk soysallıklar„ bitiğinde Fenikelilerin kurdukları yurtların, Fenikece adlarını görüyorum; işte bir kaçı: İspanyanın Atlas denizi kıyısında (on oba), şimdi Tanca yerinde (Tingiz), Sardonyanın sol kıyısı aşağısında (sol koy), Cezayir kıyılarında (Kart Ana), Tunus yerinde (Kart Ece), Tarablus kıyılarında (ocak) olduğu gibi Tarablus kıyılarına da (Sırt) adını vermişlerdir.

Demek ki Fenikeliler, kıyı kıyı giden gemilerle türkçemizi denizlerin büyük yönlerine yaymışlar. Yunanistandaki türkçe yer adlarını biliyoruz. Onları yeniden saymak gerek değil. Ben daha eskilerini sayacağım. Çok uzak çağlarda Fransanın birtakım yerlerine konmuş Türk adları vardır. Bunları da bize, gene batı bilgenleri öğretmiştir. Bayyak, beyyak, Biyaak, Ağnak, Sağnak gibi.

Bu kısa yazıda bundan artıklarını yazmak uyamıyor. Gün geçtikçe, yeni yeni araştırmalar, on bin yıldan beri Türkün ve türkçenin yurtlar ve budunlar üstünde yaptığı büyük işleri ortaya çıkarıyor. Öyle ki acunun dört bucağında soysallık yaratan, diller kuran tek bir soy, tek bir dil olduğu anlaşılıyor: Türk soyu, Türk dili!

Avrupayı baştan başa geçen, o ellerde yerleşen çok eski atalarımız, yaptıkları işlerin andacını binler ve binlerce yıl sonra gelecek torunlarına vermek için daha değerli bir iş yapmışlar. Bütün kasırgaların, bütün su

baskınlarının yıkıp sürükliyemiyeceği bir dikili taş gibi Avrupanın ortasında, yükselen dalğalara kendi atlarını vermişler, (Alp) demişler.

Ortaasyadan kalkarak, yüreklerinde en güçlü bir çıdam taşıyan Türk alpları, yurtlarından aldıkları soysallık tohumlalrını Avrupada yeşertirken adlarını unutturmak istememişlerdir. Biz, o yüksek dağların üstünden yeryüzünün dört bucağına bakan Türk dilinin okanlığını gördükçe, göğsümüzü kabarta kabarta, büyük başbuğumuz, Gazimizin buyurduğu sözü, yine o dağları çınlatacak bir bağrışla söylemeliyiz: "Türküm, ne mutlu bana!„

A. İsmet

Öz dille bir denek

Yazan : Ergin [*]

Ergin! Söylemek çağıdır, durulmaz.
Durma sen de öz Türkçe bir deyim yaz!
Dil kurumu bayram yapıp dururken,
Böyle sessiz durabilir misin sen?
Şimdi ne yat duyguların bunu var,
Ne yabancı kültür benlik tırmalar.
Uzaklaştı bunalttıran her ezim,
Bizde yalnız içtengelen bir sezim.
Erdeğimiz bu çok uzak amaçtı;
Büyük Önder ona doğru yol açtı;
Birden yandı gece, söndü karanlık
Pırıl pırıl taştı yere okanlık
Acun gördü Atatü kü inandı.
"Büyük ulus„ ilk kültürü kurandı,
İlk olarak soysallığı sezendi,
Soysal dille söz terimi düzendi.
Dil, budunca benliğin gür sesidir
Gerçek benliğin hem ta kendisidir.
Nedenlü arıklanırsa dil o dek
Çıkar alana yal'ı ıklı özdek.
Hey Türk! böyle seslendikçe benliğin
Ilk kültürel şar Eridu, Ereğin
Ozanları saz inletir sanırım.
Onu güvenli sözünde tanırım:
Kılgamışın, bağtir Enkidunun,
Ulusluğu üstün eden budunun
Saçınca Enzu furata yaldızı,
Sumerin kürek çeken sevgi kızı,
Bu özel dilinle güldü ağladı.
Yine bu dille yürekler dağladı:

---

[*] Muş Mebusu Hasan Reşit Beyin bu yazıda kullandığı ad ki «Reşit» in karşılığıdır.

Nipurun ulusluk sever ozanı.
İriklerin ilk yazıyı yazanı;
Senin dilinle kural düzenledi.
Dilin ıs oldu bilik esenledi.
Büyük önder! iş başına geçince
Soysallaştık biz, genel erdenince
Yüce emek yarattı bu cumuru
İnanç, dirilik dolu, dolu onuru!
Yüz yılları kısa uzda devirdin,
Karanlığı yaltırığa çevirdin!
Yat ne varsa yurdumuzdan savuştu
En son budun özdile de kavuştu!

Türk Dili Savaşında İleri Gelenlerimiz

Türkler; her yerede 11 inci asra kadar, kendi yazıları ile gene kendi öz dillerini yazıyorlardı. Bu dille, bu yazılarladır ki, medeniyetler yapıp yaydılar. Bu devi ler edebiyatından elimizde yazılı çok eser kalmamışsa bu gerçekten yok demek değildir: bu eserlerin bin bir boğuşma, yerin gökün türlü belâsı ile yitirilip ortadan kaldırıldığına inanmalıdır. Bugün bile yazıya geçmemiş bir halk edebiyatı bulmıyor muyuz?

Böyle iken Türkler, müslüman olduktan sonra, başkalarında olduğu gibi bilgi, teknik adamlarında Arapça yazı dili olma itibarını kazandı.

Bu neden oluyordu?

Tarihin Arap medeniyeti adını alan sayfalarında yer yer işleri avuçlarının içine alanlar gene Türk soyundan gelme insanlar iken bu dil işinde yenilmeleri, dillerine arapça kelimeler karıştırmaları nedendi? Bu ayrıca incelenip araştırımalıdır. Şurası açıktı ki, bu yerleşme din icabı değildi. Bunda bir gizli siyaset vardı. Din ile siyaset ikiz yürüyordu.

Yeni bir hayat felsefesinin heyeti mecmuası demek olan yeni bir medeniyet şartlarının dinin kendi kitabı ilâhî hükûmlerin her kavme o kavmin dili ile tebliğ edileceğini apaçık söyleyip duruyordu, İbrahim suresinin 4 üncü âyeti Müslümanlara "Biz gönderdiğimiz Resulleri kendi kavimlerinin lisanı ile gönderdık ki, onlara hakkı beyan ve izhar ederler„ demiyor mu idi?

Demek arapça lüzümu dinin özünden gelmiyordu; demek sayısını ancak Allah bilir dediğimiz Peygamberlerin her biri bir kavme hakkı bildirmek vazifesini almışsa bunu da o kavmin kendi dili ile bildirecekti.

Diyemez misiniz: Bir milletin yalavaçı, o milletin dilini konuşandır; bir dil konuşan bir millete gelen ve elbette kendi milletinin ve bu âyete dayanarak dilini de bilen bir yalavaç, gönderi'diği millete ancak o milletin dilile hüküm tebliğ etmiş olacaktır. Bir Peygamberin bir millete gönderilebilmesi ve ona hak yolu gösterebilmesi o milletin dili ile konuşabilmesine bağlı olunca, peygamberlere düşen vazifeleri onların yerine kalarak yapanlarla bir milletin anlaşma vasıtası da gene o milletin dili olmak tabiî olmaz mı idi?

Bu arapça, farsça kitaplar, bizzat dinin şu yukarıki akla uyğun hükmüne aykırı idi; bakılırsa (Beni anlamak için de kendi dilinize sadık kalınız) diyen gene din idı. Büyük Gazinin buyurdukları gibi bu bir din işi değil, dil işi idi.

Ya arapçayı sokan din ise, o kadar eksikliği ile, farsça neden arapça gibi aramıza sokuluyordu?

Bu, bir milleti bir dine çağıranların siyasetçe, iktısatça, türlü istekleri olmaktan, dini ona götüren bir yem gibi kullanmaktan, hâsılı din ile siyaseti ikiz tutmaktan ileri geliyordu. "Memleketin dahilinde iktidara sahip olanların gaflet ve dalâlet ve hatta hiyanet içinde bulunmalarından„ ileri geliyordu.

Ne yazık!

İslâm kardeşliğine ilk söz verenler batıl akidelerden sıyrıldıklarını söylemekle, hayata ve insanlara karşı daha olgun, daha ileri bir kavrayışta olduklarını anlatmakla kalmış olmuyorlar, gün geçtikçe, kendilerinin ilerleme, büyüme kabiliyetlerini de bilmeksizin kendi iyilik ve insanlık duygularına kurban ediyorlardı. Şöyle düşünelim:

Bütün milletler bir gün yeryüzünde tek bir cemiyet ailesinin azaları olmayı kabul etmişlerdir. Öyle bir cemiyet tek dille konuşur hale gelebilmek içinse tek bir cemiyet oluşundan daha çok bekliyeceklerdir; hem bu dil, öyle bir dil olacaktır ki, tabiatin yaşama kanunları onu besleyip arkalamış olsun.

Böyle bir dil birliği hayalinde arapça ne idi?. Arapça konuşanların tuttukları yekûn nispeti ne idi?. Kaynağından uzaklara yayılma kudreti hangi bilgi, hangi teknik varlığından alınıyordu?

Bir millete kendi dilinden başka bir dil! Bu nasıl bir hulya ise, medeniyetin ilk dili olan ve eğer yeryüzünde bir dil olacaksa kendisine mukadder bulunan Türkçe için bir hakikat vardı:

Yaşamak için müstakil kalmak; müstakil kalmak için kendi edebiyatına sahip olmak.

*
* *

Bir asır kadar süren bu kendini kaybediş devrinden ilk uyanan gene Garp Türkleri oldu:

Âşık Paşa — ki 1244 de Kırşehirde doğmuş, 1307 de ölmüştür — türkçeden ayrılışa bakınız Garipnamede nasıl sızlanır:

Türk diline kimseler bakmaz idi
Türklere hergez gönül akmaz idi.
Türk dahi bilmezdi bu dilleri;
İnce yolu, ol ulu menzilleri.

Âşık Paşa milletin yüreğindeki sızıyı söylüyordu. Nitekim Âşık Paşa çocukken, Osmanlı Devletinin kuruluşuna doğru, doğduğu yerin yakınlarında türkçenin hakkını koruyan bir de hükûmet darbesi olmuştu: Karaman oğlu Mehmet Bey, Selçuk şehzadesi olduğunu iddia eden Gıyasettin Siyavuş namına Konyayı zaptettiği zaman, ilk işi "divan ve de gâh ve barigâhta, hükûmet işlerinde, din işlerinde, saray işlerinde, türkçeden başka bir lisan kullanılmamasını kanun etmek olmuştu. Bundan başka yerlere türkçe zaten yabancıya ayak bastırmıyordu.

Hayrullah Efendi tarihinde, şehrin zaptını, Konyadaki naip Eminüddin ile vezir Sahibin oğlu Bahaettinin katlini söyledikten sonra der ki:

«Badehu divan tertip olunup tahrirat ve evamirin cümlesi lisanı fars üzere yazıldığından lisanı türkî mahvolmak derecesine gelmiş idi. Binaenaleyh divanda kıraat olunacak evrakın mecmuu lisanı turkî üzere olup elsinei saire ile tekellüm olunması muhkem yasak oldu ve bu tarihe gelinciye kadar defterler ve sair hesaplar arabî ve farisî lisanında yazıldığından türkçe yazmakta zahmet çekilip her biri bir türlü imlâ ile defterlerini yazmakta idiler.»

Yabancı dili, yabancı dilin kelimelerini, yabancı dilin kaidelerini tutan işte hükûmetlerin eli idi.

Acınacak şey! Bu kararı verenlerin hükûmetleri bir yıl sürmediğinden karar hükümsüz kalmış, lâkin pek az bir zaman sonra da Selçuk Hükûmeti bütün bütün inkıraz bulmuştu.

Yeni kurulan Osmanlı Devleti Türk diline daha vefalı olmadı. Farisî bir divan vücuda getirmiş olan birinci Selimin arapçayı umumî ve millî bir dil yapmak istediği rivayet olunmamış mıdır?

Şimdi uyanıklık öbür yanda Şarkta idi; türkçenin Çağatay lehçesi, son zamanlarda Sultan Hüseyin Bahadırın da teşvikiyle artık edebiyatının kemaline eriyor, dünyanın en büyük ilim adamı Babür, Babürnamesini sade Türk diliyle yazıyordu.

Ali Şirnevaî (1598—1659) Muhakemet-ül- lûgateyn adlı kitabında — ki Velet Çelebi Bey bundan otuz yedi yıl evvel bu kitabı Çağatay leh-

çesinden ana dilimize çevirmiş, basturmıştır — farisî ile türkçenin değerlerini karşılaştırarak türkçenin üstünlüğünü ispat ediyordu. Buradiyordu ki:

... Sart (fars yerinde) ların toplumunda Türk ibaresinin edasından kolmaları zaruridir. Çünkü Türk elfazının vazı pek çok kere müteaddiişaları zımnında cüz'î mefhumlar için elfaz vazı kılmıştır ki bir sahvukuf zâhir kılmadıkça kolayca teslim edilemez. (Burada yürlerle kelimminai verilmiştir.) Bu yüz lâfız mukabilinde lisanı farisîde kelimat vadilmemiştir. Halbuki himi tekellümde insan bunların cümlesine muhmolur. Bunların pek çoğunun manasını acemilere tefhim etmek kabil olmaz. Bazısı anlatılmak istenilse bir lâfzın ifhamı için uzun bir cümlemürekkebe yapmak lâzımgelir ki onda dahi kelimatı arabiye istimal edilerek hakikat müfadı tasvir edilebilir. Türkçede daha böyle farisî mukabili olmıyan elfaz pek çoktur.

... Elhasıl Türk dilinde bu misilli dekayik pek çok olduğu halde bugüne kadar hiç kimse hakikati lisaniyemizi mülâhaza kılmadığından nasıltar kalmıştır.

... Bu sözlerimden hasmım öyle bilsin ki benim tabiatim Türk lisanına mülâyim düştüğü için tarifimde mubalâğa kılarım ve farisî zebanınmüşkilyabım daha az olduğu için onda mubalâğa izhar eylerim. Halbukifarisî elfaz istifasına ve ol ibarenin istiksasını kimse benden ziyade kılmaz.»

Ali Şirnevayinin böyle övündüğü bu zamanlarda Fuzuli (1474-1536) Bağdatta henüz doğmuş bulunuyordu.

«Ol sebepten farisî lâfziyle çoktur nazım kim
Nazmı nazik Türk lâfziyle iken düşvar olur.»

Diyor, fakat:

«Bende tevfik olsa bu düşvarı asan eylerim,
Nev bahar olgıç dikenden belki gül izhar eylerim.»
Diye Türk edebiyatına çalışma kararı veriyordu.

Fuzuliden bir asır sonra divan edebiyatına karışan Nabi (1610-1698) ise sadece:

Ol dilküşa mealler, ol hurda nükteler,
Mümkün müdür bula Arabistanda sureti!
Ol dilküşa mealler, ol hurda nükteler,
Akkâmelerin lisanına olsun mu nispeti
«Bağı» leke» hitaplarından gelir mi hiç.
Lâfzı "acanım ve ay efendim!, letafeti?

Diye türkçenin tatlılığına bayılıyordu. Böyle iken, yazdıkları dil, konuştukları dilden ayrı idi. Konuşulan dile gelince, öz türkçenin kaynaktaki berraklığını kaybedip gidiyordu. Türk dili ve Türk edebiyatı şanlı bir kımıldanışla bir kendine dönüş, bir benliğini bulus bekliyordu.

Tam bir buçuk asır daha bekledi. Kendini kaybedişinden, dilin ilk Ergenekona düşüşünden belki beş asır geçmişti. Bu müjdenin kokusunu tanzimat devrinin başbuğundan alıyoruz:

Mustafa Reşit Paşa

Mustafa Reşit Paşa (1798 — 1858) resmî kitabeti bağlıyan zincirleri kırmakla ve Şinasiyi himayesine alıp ona ilk hususî gazeteyi çıkartmakla öz dile değil, dilde sadeliğe ve tabiiliğe dönüş için bir adım atmış oluyordu.

Akif Paşa

Akif Paşa (1788 — 1845) dilin kendine kavuşarak ilerlemesi yolunda söz değil, eser, örnek veriyordu. Namık Kemal bile onu bütün bütün müceddidini üdebanın en büyüğü sayıyor, dilin bir derece terakkisi, başlıca Akif Paşa, bunların himmetleri sayesindedir, diyordu.

Şinasi

İleriye sürdüğü düşünceler, verdiği örneklerle, topladığı ata sözleri yaptığı lügat hazırlıklarile Şinasi yenilik devrinin ilk dil mücahidi olmak şerefini kazanıyordu.

«Eşi yok bir güzeli sevdi, beğendi gönlüm,
Kıskanır kendi gözümden, yine kendi gönlüm.»

Gibi beyitler bugün için fevkalâde görülmiyebilir; lâkin Şinasinin yaşadığı (1836 — 1872) devrinde bir tesadüf, bir istisna olarak değil, bilinerek, istenerek yazılmış olduğu için kayde değer bir kıymet alıyordu. Gazetesi olan (Tercümanı Ahval) de «Şecerei Türkiye»yi basmış olması ile Şinasinin Türkçülükteki görüşü ne olduğunu anlatmış oluyordu.

Namık Kemal

(Osmanlıca üç lisandan mürekkeptir) davasına karşı «Ekanimi selâse gibi üçlük içinde birlik gösteren bir dil olamaz.» diyen Namık Kemal (1840 — 1890) dır. 1857 de basılmış bir yazısından şu satırları okuyunuz:

«... Edebiyatın rabıtai milliyeye ait olan hizmetinden ise o kadar mahrumuz ki lisanı arap münteşir olduğu yerlerde yunanî gibi zamanının

kâffei tesiri ilmiyesile kuvvet bulmuş bir lisanı galebei fesahatle mahvetmiş iken türkçemiz henüz elifbası bile olmıyan Arnavut ve Lâz lisanlarını dahi unutturamamıştır. Münasebatı edebiyenin fikdanı cihetile meselâ bir Buharalı türkçe sōylediği halde buradaki Türkler içinde bir Fransız kadar dilinden anlıyacak aşina bulamaz.

Onlar şöyle dursun İstanbulda okuyup yazma bilenlerden dahi belki onda biri sebki maruf üzere yazılmış bir kâğıttan, hatta kâfili hukuk olan kanunu devletten bile istifadei merama kadir değildir. Çünkü edebiyatımıza şark ve garbın birkaç ecnebi lisanından müstear olan neşideler galebe ederek ıttıradı ifadeye halel vermiş ve edavat ve tabirat ve ifadatı takrirden bütün bütün ayrılmış olan üslûp tahriri ise yabancı bir başka lisan hükmüne girmiştir. Bir surette ki eğer erbabı kalem yazdığını sōylemekten, söylediğini yazmaktan haya eder. Halbuki bunda utanacak bir hal varsa tebliği efkârdan asıl olan lisana başka vekil olan kaleme başka edep tasavvur etmektir.»

Ziya Paşa

Adana Halkevinin ölümü gününde mezarını ziyaretle kadirşinaslık gösterdiği Ziya Paşa (1817 — 1879) tam Şinasi mektebinin yetiştirmesidir.

«. . . Vakıâ şiir ve inşatta bu hale girmesi bu asrın yapması değildir. Acemler kabulü islâmiyetten sonra ulûmu şer'iyeyi tahsil için lisanı arabinin tahsiline düştükleri sırada kendi lisanlarının şiir ve inşasını dahi ona taklit ettikleri gibi, biz de bidayeti teessüsü Devleti Osmaniyede İran ulemasını celbe muhtaç olduğumuzdan onların terbiyesi üzere kendi lisanımızı bırakıp Acem şivesini taklit hatasına düşmüşüzdür ki, ulemai Rumun bu hususta ettikleri ihmal ve kusur affolunmaz bir hatadır; zira beniadem arasında medarı teatii efkâr lisandır. Bir milletin lisanı kavaidi mazbuta altında olmayıp ta her eline kalem alan kimsenin keyfine mütabaat eder ve hali tabiisinden çıkarsa ol millet beyninde vasıtai muamelât bozulmuş demek olur.

«. . . Vah bize, yazık bize! Bu hale göre millette tabiî hal üzere ne şiir, ne de inşa var demek olur.

Hayır! Bizim tabiî olan şiir ve inşamız taşra halkı ile İstanbul ahalisinin avamı beyninde hâlâ durmaktadır. Bizim tabiî inşamız mütercim kamusun ittihaz ettiği şivei kitabettir. Bunlara rağbet edilmediğinden oldukları halde kalmışlar, büyümemişlerdir. Hele bir kere rağbet o cihete dönsün, az vakit içinde ne şairler, ne kâtipler yetişir ki akıllara hayret verir.

Mustafa Celâlettin Paşa

Tanzimat devrinin dilde Türkçülük hareketinde bugüne en yakın söz söyliyen Mustafa Celâlettin Paşadır. Eski tabiri ile bu mesleğin piri bu zat olabilirdi. Mustafa Celâlettin Paşa bugün Avrupada yerleşmiş kavmler hangi ırktan iseler Türkleri o ırktan görüp söyliyenlerin ilkidir. Türk dilinin başka dillere yaptığı yardımlardan, Osmanlı idaresinde Türklük fikrine kıymet verilmemesinin zararlarından, müslüman olmıyan Osmanlı tebaasını ırk ve dil bağları ile Türk kütlesine bağlamanın lüzumundan Türk dilinin düzeltilip temizlenmesinden harflerin düzeltilmesi veya değiştirilmesinden, kadınların açılmasından, Batı medeniyetine girmenin ilk iş olduğundan Mustafa Celâlettin Paşanın (Eski ve yeni Türkler) adı ile 1869 da bastırdığı eserde açık açık konuşulur.

Mustafa Celâlettin Paşa hernekadar ordu hizmetinde ise de aslında Lehli bir asilzade idi. 1848 ihtilâllerine karışarak memleketinden çıkmış 1849 da memleketimize sığınmıştı. Yazdığı bu mühim kitabın içi kızıl türkçe ise de kitabın dili çaresiz fransızca idi. (Eski ve yeni Türkler) tetkik sahiplerince Türkiyede Türkçülüğün ilk bilgili sesi olarak kabul olunmuştur.

Mustafa Celâlettin Paşa vaktin erkânı harbiye mirlivalarından Ömer Paşanın kızı ile evlenmiş, Karacaahmede bakan bir evde bir Türk ailesi kurmuştu. 1875 te Karadağ muharebesinde şehit düşmüştür.

Mustafa Celâlettin Paşanın oğlu, bugün bayramını yaptığımız Dil Cemiyetinin ilk reisi merhum Samih Rifat Beyin de kayın babası idi. Samih Rifat Beyin Türkçülük ilhamının bu yuvada feyiz bulduğuna inanılabilir.

Ahmet Vefik Paşa

Şecerei Türkiyeyi Çağatay lehçesinden ana dile çeviren Ahmet Vefik Paşanın yalnız (Lehçei Osmanî) adı ile yazdığı lûgat kitabı dilde Türkçülüğün en değerli bir eseri idi. Burada aslı arapça, farsça olan sözler bir cilde ayrılmış öz türkçe kelimelerin teşkil ettiği koca cilt te bu kitabın yanına konulmuştu. Ahmet Vefik Paşa bununla Türk dilinin zenginliğini eserle göstermiş oluyordu.

Ahmet Cevdet Paşa

Ahmet Cevdet Paşa (1823 — 1894) dilimize türkçe demekten kaçmadı. Belki Kavaidi Osmaniyesi ile osmanlıcayı türkçenin ayni kelime olarak kabul etti. Türk dilinin kaidelerini toplamak yolunda yararlıkları oldu. Kısası Embiya gibi eserlerle Türk diline sade örnekler kazandırdı.

Kütahyalı Abdurrahman Efendi

Bu tarihlerde Türk diline en değerli yardımı yapan bir de bu zat idi. 1842 ye doğru (Kıstasülbeyan) adı ile yazdığı (Türkçe gramer) — filvaki kendisi gramer demiyorsa da gramerdeki birliği müdafaa ediyordu — türkçeye o güne, hatta bugüne kadar görülmemiş bir tetkik eseri veriyordu.

Süleyman Paşa

Nasıl Şıpkada Türk vatanını korumuş, Şıpka kahramanı olarak tanınmış nasıl memlekete meşrutiyet getirmek için kanunu esasiler hazırlayıp bunu oldurmaya çalışmış ise Türklüğü de bilerek öyle müdafaa eden ve onun için öyle çalışanların başında Süleyman Paşayı görürüz.

Askerî mekteplerin nazırlığında, Türkçülüğü askerî mekteplerine sokmaya çalıştı. Dilimizin sarfı üzerinde bir kitap yazdı, adını (Sarfı Türkî) koydu.

Çin tarihindeki Hiyong Nuların ilk dedelerimiz olduğunu, Oğuzhanın da o devleti kuran Mete olması lâzımgeldiğini ilk öğreten budur. Süleyman Paşa askerî mekteplere lâzım olan kitapların tercümesini mütehassıslara havale ettiği sırada tarihin tercüme suretile yazdırılamıyacağını düşünmüştür. Kendisi diyor ki:

"Avrupada yazılan bütün tarih kitapları, ya dinimize yahut milliyetimize ait iftiralarla doludur. Bu kitaplardan hiç birisi tercüme edilip okutturulamaz. Bu sebebe binaen mekteplerimizde okunacak tarih kitabının telifini ben üzerime aldım.„

(Talimi Edebiyatı Osmaniye) sahibi Recai zade Ekrem Beye şunları yazmıştı.

(Osmanlı tabiri yalnız devletimizin adıdır. Milletimizin unvanı ise yalnız Türktür. Lisanımız da Türk lisanıdır; edebiyatımız da Türk edebiyatıdır.»

Kendisinin Avrupa usulünce (Mebaniyülinşa) eseri tanınmıştır.

Bunlar o güne göre çok yeni görüşlerdir. Süleyman Paşa (1838-1892) haksız bir hükümle Bağdada sürülmüş bir kahramandır. Darüşşafakanın müessislerindendir. Türk irfan ve edebiyatına kendisinden sonra hizmette devam eden oğlu Sami Bey de başka bir eseri idi.

Ahmet Mitat Efendi

Ahmet Mitat Efendi, (1844 — 1909) Türk matbuatının kırk ambarı yazılarında en çok Türkçülük eden ve dilde Türkçülüğe en eski inananlardan biridir. Şu mütaleayı, tarih koymasak, Selânikteki genç kalemlerden

aldığımıza hükmedebilirdiniz. Halbuki bu satırlar, o tarihten otuz yıl önce yazılmıştır.

«. . . Lisanımız Şinası merhumun sadeleştire sadeleştire varmış olduğu derecenin yukarısına varır. Sözümüzü daha açıkça söyliyelim: İşaretler edatımızı (falan mezkûr) gibi Osmanlı lisanında kaidesi olmıyan bir surette yazacağımıza (mezkûr falan) yazsak, ve (amali hayriye) diyeceğimize (hayırlı ameller) desek ve diğer cemilerde dahi hep bu sureti iltizam edersek müfredini öğrenebilmiş olduğunuz kelimelerin cemilerini hangi vezn tatbik edebileceği için hiç bir zihin yormağa mecbur olmazdı.

Hele türkçede güvercin ve örümcek durup dururken kebuter, ankebut gibi arapça ve farsça lûgatlar koyarak halkı ferhenk ve kamusta baş patlatmağa mecbur etmez idik.»

Buharalı Şeyh Süleyman Efendi

1882 (Lûgati Çağatay ve Türkii Osmanî) yi «Mevatını asliyede istimal olunan lisanı manevilerine vukuf peyda etmekliğe mail bulunan Osmanlı ekâbir ve eazım ve eşraf ve akvamına» hediye etmiş olan bir zattir. Özbekî tekkesinde şeyh idi.

Muallim Naci

Edebiyatta Türklüğünü apaçık söyliyenlerden biri de Muallim Nacidir.

Yegâne sevgilimizdir lisanı Osmanî,
Lisan muhabbeti her kavm için cibillidir;
Medarı terbiyet, insan için, taallümüdür;
Taallümün de medarı lisanı millidir,

«Türk teceddüt edebiyatı tarihi» diyor ki: «Naci Türkçeyi en iyi bilendi.»

Naci lisanımızın tedvini, türkçenin arabî ve farisinin esaretinden kurtulması hakkında da çok kıymetli kelimeler serdetmiş, ortaya o zamana göre çok mühim prensipler koymuştu.

«İntikat» eserinde diyor ki: «Lisanımız varsa onda tasarruf etmeğe hakkımız vardır. Zaten kavaidi lisan dediğimiz şey neden ibarettir? Suveri istimalâtın gösterdiği nümunelerin bir yere toplanmasından başka bir şey midir? Demek ki istimal kaideye değil, kaide istimale tâbi imiş. Hakikatte kaide istimali göstermiyor; istimal kaideyi meydana getiriyor. Bizde ise istimal var da, henüz kaide yok.»

Muallim Naci (1850 — 1894) «İrana mukallit olmuş eslâf, diye üzülmüş, «Üslûbu beyanı eylesin sâf» dileğinde bulunmuştur. Naci yalnız «Artık unutuldu tarzı dirin» diye eskilikten ayrılmak istemiyor, eskilikteki

yabancı tâbiliğinin kendisinden sıyrılıp çıkmak millî ruhu meydana koymak istiyordu. Onun için kendisini edebiyatı cedide ile yeni edebiyatı cedideye hasım gördü. Naci frenklik te istemiyordu. Frenk şivesine sapmanın millî duyguda uyandırdığı aksülameli temsil eden Muallim Naci idi.

Şemsettin Sami

Şemsettin Sami (1846 — 1906) Türk dilinin hayranlarından ve başlıca müdafilerindendi. (Kamusu Türkî) sini tetkik edenler metruk işareti yanında ihyasını istediği nekadar türkçe kelimeler bulur. Aşağıdaki satırlar onun genç ruhlu müdafaalarından biridir :

«. . . Elhasıl mubalagasız ve mücerret gayreti milliye saikasile olmıyarak ağyarın dahi tasdikile diyebiliriz ki lisanı millimiz olan türkçe dünyanın en güzel lisanı değil ise hele en güzel lisanlarından biri olduğunda asla şüphe yoktur.

. . . Lisanî osmanî üç lisandan yani arabî, ve farisî, ve türkçe lisanlarından mürekkeptir demek âdet olmuştur. Bu tabir ekser kavait ve inşa kitaplarında ve buna mümasil kitaplarda zikir ve tekrar olunuyor. Nekadar yanlış? Ne büyük hata! Üç lisandan mürekkep bir lisan! Dünyada görülmemiş şey!

. . . Eslafımızın kıyıp düşüremedikleri o kârı kadim boyaların bir takımını biz pek çirkin görüp binayı edebiyatımızdan düşürürüz, bizim düşüremiyeceklerimizi ahlâfımız düşüreceklerdir. Yeni yetişen genç ediplerimizin bugün gözümüzün önünde o musanna allı pullu nakışları beğenmeyip düşürdüklerini görüyoruz. Bunların yerine asrın teceddüdatına muvafık birtakım müzeyyenat ve sun'î lüzumunu en evvel ortaya koyan biz ihtiyarlar bu veçhile tahriplerini gördükçe acımaktan bir türlü kendimizi alamıyarak bilâihtiyar «amma bu kadar da olur mu? diye bağırıyoruz».

Kemal Paşa Zade Sait Bey

Vakıt gazetesinin ilk devrinde onun başmuharriri. Bu adın ne iyi bahtıdır ki Türkçülük şıarından bir gün ayrılmamış. Dilde Türkçülüğün marşını Sait Bey yazmış gibidir ; ne demişti, hatırlatalım :

Arapça istiyen urbana gitsin,
Acemce istiyen İrana gitsin,
Frenkler Frengistana gitsin,
Ki biz Türküz, bize Türkî gerektir.

Ahmet Rasim

Muallim Naci nasıl yağmurdan kaçarken doluya tutulmamak tarafında idiyse Ahmet Rasim (1866 — 1932) de öyle idi. Lûgatleri, sarflarile

hele eserleri ile Türkçülüğe gidenlerin yolunda onlara daima kuvvet oldu. 1899 da diyordu ki:

«1 — Avrupa edebiyatını bu derecei terakkiye isal eden müessiratın tetebbü ve tetkiki ile onlar gibi düşünüp Türk gibi yazmalı.

2 — Bizde terakki etti denilen edebiyatın frenk, acem, arap, lâtin, yunan ve saireden dökülüp gelen enkazından yapılma derme çatma bir şey bulunduğunu tarafeyn teslim eylediği cihetle evvelâ kendimize bir tariki mesai keşfederek o yolda çalışmalıyız.

3 — Müteaddit asarı daha şimdiden sizin ve bizim tahtı itirafımızda bulunan frenk mukallitliği ile beraber muhallefatı kudemadan olan acem ve arap taraftarlığını kimde görürsek derhal muahazei şedide ile onu ortadan izaleye bezli makderet eylemeliyiz; ta ki hissiyatı milliyeye bu yüzden bir halel gelmesin.

4 — Üstadı sahip kemalin tehzip ve ıslahı lisan hakkındaki mütalealarına bir desti makule vererek dilimizi düzeltmeğe ve imlâmızı imlâya getirmeğe çabalamalıyız.»

Mirza Feth Ali Ahundof

Türkçe ilerlemesi için hamleler yalnız Garpte değildi. Şarktan da bu hareketi sürüp götürecek düşünceler, teşebbüsler geliyordu. Mirza Feth Ali (1811 — 1878) dilin ilerlemesi için alfabelerin düzeltilmesini düşünenlerdendi. Bu yolda çalışmak için memleketinden kalkıp İstanbula da gelmiştir. Başından geçenleri yazarken diyor ki:

«1857 de İstanbulda, Tahranda birçok konuşmalar yaptık. Yazık, ileri gelenler elifbalarını değiştirecek gibi değiller!»

İsmail Gasprinski

(Dilde, fikirde ve işte birlik) için Kırımda Bahçesarayda çıkardığı (Tercüman) gazetesi, İstanbul türkçesini örnek tuttuğu kadar, bu türkçenin yazıda tabiiliğine kavuşması davalarında da en koygun örnek vermiş oluyordu.

İsmail Gasprinski (1841 — 1914) böylece Garp türkçesinin kendisini bulmasına yardım ediyordu.

Necip Asım Bey

Erzurum Mebusu Necip Asım Beyin Türkçülük davasında hâlâ devam edip gelen büyük hizmetini her zaman şükranla anacağız. Bizde ilk önce Türk tarihi yazan Kilisin bu Türk çocuğudur.

Velet Çelebi Bey

Kastamonu Mebusu Velet Çelebi Bey de Türkçülük davasının Meşrutiyete tekaddüm eden devresinde davaya sadakati ve hizmeti ile tanınmış; bugün de gene bu yolda çalışıp meyvalar veren ve saygı gören bir şahsiyettir.

Şeyh Cemalettin Efganî

Bu adı, Şimal Türklerinde Ziyaettin Fahriyi yetiştiren, bizde şair Mehmet Emin Beye Türkçülüğü ilk aşılıyan bir şahsiyet olarak anacağız.

Emin Beyin kendisi der ki, ona halk dilinde, halk vezninde milliyeti için şiirler yazmayı Şeyh tavsiye etmiştir. Şeyh Cemalettini Efganî 1836 da Efganistanda doğmuş, 1897 de İstanbulda ölmüştü.

Mehmet Emin Bey

"Ben bir Türküm!„ Şair Mehmet Emin Bey "Bütün Osmanlı şairleri arasında ilkin tam şuurlu bir surette dilinin türkçe, milliyetinin Türk, millet ekseriyetinin halk olduğunu anlamış, bunu gür sesiyle haykırmıştır„.

Şu parça türkçede ne yapmak istediğini söylemiyor; fakat ne yapılabilir, onu gösteriyor:

(Silâh sesleri ve barut kokuları) adlı bir parçasından:

Gelin göçürme günü idi. Güvey taraflısı kızın köyüne yüz atlı ile gelmişler, alaca kumaşlarla donattıkları ata gelini bindirmişlerdi. Delikanlıların bir takımı gelinin sağında, solunda yürüyorlar, bol barutla doldurdukları karabinaları sıkıyorlardı. Bir takımı ekinleri biçilmiş tarlalarda at yarıştırıyorlar, ucu demirli değneklerle ci it oynuyorlardı. Alayın önünde davul zurna gelin göçürme havasını yanık, yanık çalıyordu. Gelin silâh sesleri, barut dumanları içinde gidiyordu.

Ben yolun bir kıyısında durarak gelin göçürmekten ziyade ateş talimi yapan bu alaya bakıyordum. Kendi kendime diyordum ki:

"Şu delikanlılar binicilikte, atıcılıkta, yiğitlikte, kavga işlerinde ne kadar yücedirler. Bu yüksek alınlı, demir pençeli, ceylan bakışlı, boğa gövdeli yiğitlerimizi görenler inanacaklardır ki bunların damarlarında Timuçinlerin kanları kaynamaktadır.„

"Arkamdan, omuzuma dokanan bir el beni düşüncemden ayırdı; bir ihtiyar köylü bana soruyor: "Efendi, nasıl düğünümüz iyi mi?„

— Evet babacığım, çok iyi! Hele gelinlerinizin böyle silâh sesleriyle, barut kokulariyle göçürülmesi çok güzel? Bu gelinleriniz de yarın asker ocağına gönderecekleri koç yiğitlerimizin anaları olacaklar. Bu dünyada

silâh kullanmayı bilmiyen bilekler zincirler altında çürür. Barut kokularına veda eden milletler vatanlarına, vatanlarının gül bahçelerine de veda ederler. Yiğit olmıyanlar için ne vatan, ne hürriyet hiç bir şey yoktur. Bundan dolayıdır ki gelinlerinize silâh sesleri, gelinlerinize barut kokuları...»

Fuat Raif Bey

Türkçede tasfiye fikrini ilk ileri süren, türkçeyi yabancı kelimelerden, ıstılah ve tabirlerden temizleyip türkçe köklerinden birçok kelimeler, ıstılahlar doğurtmak kabil olduğuna inanmış olan Fuat Raif Beydir. Köse Raif Paşanın oğludur.

Ziya Gök Alp Bey şu haksız hükümde bulunuyor:

«Tabiî kelimeleri atarak onların yerine sun'î kelimeler ikamesine çalıştığı için, hakikî bir lisan yerine sun'î bir Türk esperantosu vücuda getiriyordu. Memleketin ihtiyacı ise böyle bir yapma esperantoya değil, bildiği ve anladığı munis ve gayri sun'î kelimelerden mürekkep bir mefahime vasıtası idi. Bu sebepten dolayı İkdamdaki tasfiyecilik cehaletinden fayda yerine mazarrat husule geldi.»

Ahmet Cevdet — Tevfik Nevzat

Dilde Türkçülük hizmetinde gazetelerin, gazetecilerin hakkı.. Burada İstanbulun (İkdam) ını, İzmirin (Hizmet) ini hatırlamamak elden gelmez.

1893 te çıkardığı gazetesini ilk defa olarak Türkçülüğün organı haline koyan, Türk diline ait neşriyata sayfalarını açan Ahmet Cevdet Bey olduğu gibi, öz türkçenin en ilmî, en doğru ve her zaman doğru müdafaasını yapan Mehmet Necibin (İzmirde), onun en eski arkadaşı olan Mehmet Şeref (Edirne Mebusu) nun yazılarını basan da (Hizmet) ve onun sahibi Tevfik Nevzat (1865 — 1903) dır.

Ahmet Cevdetle Tevfik Nevzat, bu iki isim Türkçü gazetecilerin saygıları ile anılacaktır.

Mehmet Necip

Yukarda söylediğimiz gibi dilde Türkçülüğün bizde en bilgili, en doğru ve her zaman doğru müdafaasını yapan ve Meşrutiyetten sonra Selânik hareketinin asıl babası olan Mehmet Necip! Bu ad dil savaşının en sevdiği adlardandır. 34 yıl önce, 25 Teşrinievvel 1316 tarihli Ahenk gazetesinde, hâlâ ayni yolda durup dinlenmeden çalışan arkadaşı Mehmet Şerefe açık mektubundan şu satırları alıyoruz:

"Derdim ki, türkçe niçin yalnız başlı başına olmayıp ta öteki iki dille karışık olsun? Biz birçok istediğimiz ve düşündüğümüzü salt türkçe lâkırdılarla karşımızdakine anlatabiliyor, evlerde öyle arapçadan alınmış sözleri pek katıştırmaksızın konuşabiliyoruz da neye böyle konuşulduğu üzere yazılmakta bir yabancılık ve kabalık olsun.

Türkçesi, hem de pek yakışıklı türkçesi olan birçok lâkırdılarımız varken bunların yerine arapçadan alınmışlar konsun, kullanılsın?

Zaman:

Zaman gazetesi de Cemiyet Umumî Kâtibi İbrahim Necmi ve kendi yazarlarından M. Turhan Beylerin şu yazılarını basmıştır.

Özlediğimiz yazı dili

Dil bayramı gününde «Zaman» okurlarına özlediğimiz Dil ana çizgilerini o dile yaklaşır bir yazışla kısaca anlatmak isterim:

Dil Bayramı, bir yasa ile bütün ülkemizi tutması buyurulmuş bayramlardan değildir. Birinci Dil Kurultayı, ilk toplandığı günü dilciler arasında bir bayram diye benimsemiştir. Bu günde bayram edecek olan dilcilerle dilseverlerdir.

Böyle iken görüyoruz ki bütün ülke ayağa kalkmıştır. Bütün bir budun bugünü bayram tutuyor.

Neden?

Şundan ki dil işi, birkaç dilbilirin, yahut birkaç yüz, birkaç bin dilseverin işi değildir; bütün ülkenin, bütün budunun, bütün Türk varlığının öz işidir,

Dil demek, ulus demektir. Eski Avusturya-Macar İmparatorluğunu pay edenler, bunu yedi ülkeye değil, yedi dile ayırdılar. Nerede başka bir dil söylenirse orası başka bir ülke sayıldı. Bir dille konuşanlar varlıkça da birdir. Ayrı dil söyliyenler, bir bayrak altında yaşasa bile başka başka varlıklardır.

İşte dilin bu yüksek, ölçülmez değeri yüzündendir ki dil bayramını bütün Türkler, ortaklaşa bir sevinç olarak benimsemiş bulunuyorlar.

Gene bu yüzdendir ki dil işi, dilbilirlerin kendi kendilerine üzerinde çalıştıkları bir bilim işi olmakla kalmıyor; bütün ülkenin, Türklüğü kurtaran, Türkiye işlerini çeviren ülke büyüklerinin candan savaştıkları büyük bir ülkü işi olarak kendini gösteriyor.

Dil işinde varmak istediğimiz uç nedir?

Bir sözle, yazı dilini bütün bir budunun anlıyabileceği özlüğe erdirmektir diyebilirim.

Küllürce ileri sayılan yerlerin bu ileriliğini gösteren en canlı ölçü, okur yazarlar yüzdesidir. Bir yerde okuma yazma bilmez kişi kalmadığı gün, orası küllürce en ileri yer sayılır. Okur yazarlar yüzdesi düştükçe kültür varlığının ölçüsü de düşer.

Acı ile söylemek ezimi altındayız ki ülkemiz bu yüzden pek ileri değildir. Ancak bu suç, hiçbir yolda Avrupalıdan geri olmıyan Türk soyunun suçu değildir. Onu yüz yıllarca bakımsız bırakan, bile bile istiye istiye karanlıkta yaşatan, okutmayan, yazdırmayan zorba Osmanlı İmparatorluğunundur.

Okumuş, yazmış, bilgili bir ulusa kendi zorbalığını yutturamıyacağını gören imparatorluk, kendisine karşı kalkınma gücü bırakmamak için koca bir budunu bilgisiz tutmağa çalışmıştır.

Türklük, yüz yıllarca altında ezildiği imparatorluğu başından attığı gün, bu engel ortadan kalkmıştır. İşte bugün o yüz yılların bıraktığı karaltıyı kaldırmak savaşına girmiş bulunuyoruz.

Bunun için de tek bir yol vardır; okumayı, yazmayı kolaylaştırmak! kısa bir uz içinde çokluğu okutmak için bu kolaylığı elden geldiği kadar geniş tutmak gerektir.

Türk alfabesi, yazımızı okunmazlıktan kurtardı. Bu günkü alfabe ile okuma yazmayı öğrenmekten kolay ne vardır? Eski Arap yazısı gibi sesleri belirsiz, bir sese birkaç yazı, bir yazıya birkaç yazı, bir yazıya birkaç ses veren her bir sözünü tek tek öğrenmek gereken bir yazı önünde değiliz. Şimdi usu yerinde her kişi beş on gün içinde yazmayı okumayı öğrenebilir.

Alfabemizden attığımız yabancılıkları şimdi de dilimizden atmak gerektir. Öyle bir yazı dili bulmalıyız ki okunduğu gibi her okuyan, her dinliyen onunla ne demek istediğimizi anlasın.

Bugün yazarlık bizde yazarları geçindirir bir iş olmaktan uzaktır. Kültür ülkeleri gibi bizde de roman, tiyatro, kitap yazmakla yaşamasını korur kişiyi zor buluyoruz.

Neden?

Şundan ki bizde okuyan azdır. On bin basan gazete, beş bin satılan kitap, elli kez oynanan tiyatro çok sevilmiş sayılıyor. İstediğimiz bir baskının yüz bin, ikiyüz bin olması, bir oyunun yüzlerce oynanmasıdır. Bu da okurların, anlatıların çoğalmasiyle olur.

İmparatorluğun bir sürümü olarak yazılarımızı yalnız İstanbulun seçme bir takımına okutmak artık yetemez. Önümüzde koca bir Türk budunu var. Türkiye sınırları içinde 18 milyon kişi öğrenmeğe susamıştır. Bunların hepsini doyuracak yazı gerektir.

Bunları doyuracak olan gazetelere, kitaplara bakınız: Bugün bile demek istediklerini bütün Türklere anlatacak yolda yazmıyorlar, yazamıyorlar.

İşte özlediğimiz dil, dediğimizi her okuyana, okuma bilmese bile her dinleyene anlamak kolaylığını verecek dildir. Böyle bir dilden, bu yolda yazmaktan en çok kazanacak olan gene yazarlardır. Yalnız böylelikle yazarlık kendini kurtarmış yazarlara, yaşama yolunu açmış olacaktır. Şaşılacak iştir ki bunda en çok kazancı olan yazarlar içinde bile bu yola dökületi şimdilik pek az görünüyor.

Türk dilciliğinin bu büyük bayram gününde, bütün yazarları — biraz güç, alıştıklarına biraz uymaz bile olsa — en önce kendilerini yoksulluktan kurtaracak olan bu öz dil savaşına çağırmak isterim.

Alışkanlık ilkin bu işi güç gibi gösterir. İşte görüyorsunuz ki bu yazıya yabancı dilden söz katmadık, bunda güçlük de çekmiyoruz. Biraz çalışınca bu yol açılır, genişler, öz dilimizle öyle güzel, öyle kolay yazarız ki neden şimdiye değin böyle yazmadık diye kendi kendimize kızacağımız gelir.

Türk yazarları, Türk bilginleri! Haydin savaşa! Haydin öz dil savaşına!

Bu savaşta her öz türkçe sözü yeniden yazıya kazandırmak, Türke bir ülke kazandırmak gibi değerlidir!

Önümüzdeki yol gösterici, en korkunç ölüm günlerinde bize umut saçan, ışık veren, yüreğimizi pekleştiren Büyük Önderin kendisidir. Böyle bir yol gösterenimiz varken, bu savaşta da kazanacağımız besbelli değilmidir?

İbrahim Necmi

Dil Bayramı

Bugün dil bayramı. Her bayram gibi bu da içimize sevinç veriyor, gözümüze ışık getiriyor. Birkaç yıl sonra biz bu bayramı daha içten kutlulayacağız. Dil işleri kısa bir uza içinde bitime erecek ve dil bayramı işte o bitimle yalçın bir yüz alacaktır.

Dil bayramı nereden doğdu?. Her bayram uzun bir yorgunluktan sonra kazanılır. Bu bayramı kazanmak için neler yapıldı, hangi yollardan geçildi, ne savaşlar geçirildi? Bunu hele bugün gözden geçirmek çok verimli bir iş olur.

Bütün okur yazarlarımız bilirler ki Türk dili Türklüğü unutmuş Türkler elinde bambaşka bir şey olmuştu. Yabancı deyimler, kurallar bu güzel dili anlaşılmaz etmişti, enikonu çirkinleştirmişti. Yazıcılar türkçe diye yâd dil çiziktiriyorlardı, bitikler soyca anlaşılmaktan çok uzak bulunuyordu.

İstanbul bu dil türlüsünü pişiren, ortaya süren, her ağızın da ondan tatmasını istiyen bir özekti, bu özekte yaşayıp ün almak istiyenler o karışık dili bellemek ve kullanmak bun'unda bulunuyordu.

Beri taraftan öz Türkler, hele köylüler kendi anadillerini konuşmaktan geri kalmıyorlardı. İstanbulda üreyen bilgiçler, bitikler Rumelinde Anadoluda konuşulan güzel dile bıyık altından gülüyorlardı onu türkçe saymıyorlardı. Bilgisiz ağzı sanıp eğleniyorlardı.

Yalnız yazı için değil, ırlamak için de iki ölçü vardı. İstanbul içinde yabancı ölçü ile ağdalı, ağır deyimli türküler yazılıyordu. İstanbul dışında parmak ölçüsiyle kaya başılar, maniler düzülüyordu. İstanbullu ve taşralı ozanlar biribirinin dilini anlamazlardı. Bu Türkü ikiye bölüyordu, aralarına derin bir uçurum koyuyordu.

Budun içinde ikilik, arıklıktır. Bir kurumun düzenini bozmak için içine ikilik sokarlar. Bu düzene kapılan budunların ne düzeni kalır, ne gücü. Eski günlerde Türk, kendiliğinden gibi ikiye bölünüyordu ve bu ikilik dilde yüz göstermişti.

İş böyle olunca soyun eriklik bulması, yücelmesi, ister istemez güçleşecekti. Nitekim öyle oldu, bu büyük budun yıllar ve yıllar içinde soysal bir yüceliş elde edemedi. Nasıl etsin ki dili baskı altında idi, yâd dillerden bu dile urganlar örülmüştü.

Altmış, yetmiş yıl önce bu biçimsizliği sezenler oldu. Ahmet Vefik Paşa bu güzel sezinişi ilk taşıyanlardan biridir. İyi okumuş ve acun gidişini çok iyi kavramış olan bu olgun başlı Türk ilkin türkçenin İstanbulda konuşulup yazılan dil olmadığını anlatmak istedi, bitikler yazdı. O, yalnız dil işinde değil, bütün işlerde Türk özü güderdi, söz gelimi kendi kızı Avrupa biçimi bir terlik istemişken almamıştı, "evime Türk elinden çıkmıyan çevre bile giremez„ diye bar bar bağırmıştı.

Onun izinde yürüyenlerden biri sonraları Şipkada alplaşan Süleyman Paşa idi. O da Türkçülüğü yaymıya savaşıyordu. Oğuzhan, Oğuzhan diye masallarda anılan ünlü kişinin (Mete) olduğunu ilk söyliyen de odur.

İşte böyle başlıyan ve ulusluk sevgisine dayanan bu akış öteden beriden durdurulmak istenildise de kurumadı, kuraklaşmadı, yavaş ta olsa yürüdü, yaşadı, kol saldı, ayak saldı, bir gün güçlü bir düşünce oldu, o yüzle ortaya çıktı.

Yalnız Türk dilini kirden, pastan kurtarmak, hele onu arıklaştıran ikiliği gidermek istiyenler el birliği, gönül birliği yapamıyorlardı. Onarma işinde ayrı ayrı ve biraz da aykırı düşünceler taşıyorlardı. Diledikleri iyi ve güzeldi, yalnız birleşip tek yön alamıyorlardı, başka başka yönlerden yürümeğe kalkışıyorlardı. Bunlardan bir bölüğü dil deyiminin

baştanbaşa Türk köküne dayanması gerek olduğunu söylüyordu. Onların düşüncesine göre dilimize karışan, köylülerce de benimsenip kullanılan bütün yabancı sözler toptan atılmalıydı, yerlerine öz türkçeleri getirilmeliydi.

Bunun için çagataycaya, özbekçeye, kırkızcaya, tatarcaya el uzatılsın diyorlardı. Öbür bölük onlar gibi ileri gitmiyordu. Yabancı sözlerden türkçede karşılığı olanları atarak ve Türk Kurallarını koruyarak büyücek bir düzeltme, bir eleme yapmak istiyorlardı.

İş başında olanlar bu düşünceleri beğenmiyorlardı, Türklüğü çok sevenlere ve türkçeyi düzeltmek istiyenlere yan gözle bakıyorlardı. Seçkin tanılmış nice kişiler de ulusluk yolunda ağız açmaktan çekiniyorlardı. Türkçüler dahi kendilerine çeki düzen verip cumur yapamıyorlardı. Bu yüzden o büyük sav, yıllarca apşak yürüdü, bakımsız ipek kozası gibi baygındı içinde kaldı.

Bütün işlerin üzelden seçilme olum günü vardır, derler. Doğrudur. Tohumlar da toprağa atılır atılmaz ünelmez, ışığını emdikten, suyunu içtikten sonra yavaş yavaş yeşerir, eriklik bulur. Bu iş de bütün budun için gerekli olmak ve tanılmak için bugünlerin kurulmasını bekledi. Bir çok yeniliklerden sonra sıra dil düzenine geldi, Büyük Önder yine öne geçti, Türk dilinin bir gömüç olduğunu haykırdı, o gömüçün saygı ve sevgi ile, ivmeden ortaya çıkarılmasını istedi.

1932 yılı Eylûlünün yirmi altıncı pazartesi günü açılan Birinci Dil Kurultayı işte bu buyruk üzerine kurulmuştu. O gündenberi dil için, her dil seven Türk bütün gücüyle çalışmayı borç biliyor ve türkçemiz deyimile, kuralı ile özünü buluyor, gömüçlükten kurtuluyor, açığa çıkıyor.

Bugünü biz, işte o Kurultaydan dolayı bayram tanıyoruz ve kutluluyoruz.

M. Turhan

Akşam:

Akşam'da Prof. Dr. Saim Ali Bey, bayram yazısı olarak «Türkçe nasıl Türk olur?» diye pek değerli bir yazı bastırmıştır. Bunu ve başka bir iki yazıyı da aşağıya alıyoruz:

Türkçe Nasıl Türk Olur?

Elbette Türk sözlerile olur.

Türkçe bugün Türk müdür? Eğer her Türk onu anlıyorsa Türktür; eğer Türklerin ancak yarısı anlıyorsa, yarıyarıya, hepsi anlıyorsa bitizine Türktür.

Her dilin bir temeli vardır, o da gramerdir sanırız. Bu doğru bir düşüncedir, yalnız bu düşünce dili kurtaramaz. Dili kurtarmak ancak her Türkün, hiç olmazsa, (orta yazı dilini) anlıyabilecek kadar öz Türk sözlerinin yazıda kullanılması ile olur.

Gramer ile bir dili öteki dillerden ayırtediniz, bu bir bilgi işidir. Eğer yalnız onunla Türk kalmak istersek dileğimize hiç varamayız. Bütün zorumuz Türk sözlerini kullanmak, ötekilerini bırakmak olmalıdır.

Bugün her yerde herkes kendi anadili ile yazmağa, anadilinden kendi bilgi dilini kurmağa, bilgide çabuk anlaşmağa, yeni bilgileri kolay kazanmağa çalışıyor.

İster istemez Türkler de bu yolu tutacaklardır.

Bundan başka, şunu anlamak gerektir ki yeryüzünde budunseverlik bu kadar yükselirken, onu herkes başpolitika işi yaparken, bir de, bu kadar sıkıntılı, korkunç günler geçirdikten sonra, (Dil demek, Ben demektir) yarlığını ta içinden duymıyan adam bizden değildir.

Yazı dili diye ne gülünç şeyler okuduk! Bugün yazı dilinde Türklüğe doğru nekadar yaklaştığımızı anlamak için pek yakın geçmişe bakmak, bir göz kırpımı kadar geriye bakmak yetişir.

Bu yakın, hemen yirmi yıllık geçmişteki söz çatgılarını bugün ağzına almak istiyen var mıdır?

İçimizden kim çıkar da, ince söz diye: (Berfi zerrîn), (Evtadı hasar) terimlerini canlandırmak ister? O yazı dili ile bugünküsünü karşılaştırırsak aşılan dağların yucalığı belli olur.

Bugün değil yalnız gramer, düşünce de Türk, sözler de Türktür. Böyle olması hiçbir yönden yeniliğe bozlak olamaz.

Öyle, Gramer Türk, sözler dahi birleşik sözler koyu arapça, farsça, us-ülkü PARNASİYEN, adı (Yeni edebiyatı cedide) olan düşardında çalışacak kimse yoktur.

(Saati semenfâm), (Lerzei ruşen), (Bikri gülnikap) diye bütün Türklüğe söğüp sayacak yurttaş yoktur.

Yazı dili her kurunda başka olur. Bu dil onun gözgüsü sayılır.

Tapsak olan her şeyde tapsak olur, yazıda da öyle kalır. Yeniliğe geçerken herkes çekingen olur. Aymakçı bir kurunda aymağın sözleri yazı diline girer. Bunu yalnız bizde görmüyoruz, yalnız ben söylemiyorum, Asyada, Avrupada, candan aymakçı her türede böyledir.

Yazıda Türkler kaç yıldanberi bu yolun emekçisidirler. Yalnız bugün duru Türk olduk.

Ancak bugün. Çünkü, aymak ülküsü, bir de ildeki uyanıklık ancak bugün bitizlenmek yoluna girmiştir.

Bir aralık, bundan yetmiş yıl ilkin, türedilini biraz yenileştirdik, oldukça anlaşılır bir kapıdili doğdu. Babıalide bir (Terceme odası) açılmıştı. Epeyi yenilikler dile girmişti. Ancak yazıda yine bir virgül bulamazdınız. Odayı kuranlardan Erzurumlu Pertev paşa çabuk gözden düştü; o çağın sağışları bugünkü budun yankısına idik olamazdı. Paşa:

Aşk odu bir yandan bağrımı dağlar,
Felek te bir yandan zincirin bağlar,
Durmaz gözüm durmaz kan ağlar,
Bilmezim çektiğim ne belâsıdır.

Çığırında işliyordu. Salımları Mahmut Nedim Paşa gibi bir çoklarında bir dedirginlik uyandırdı. Bu çığırı bastırmak istediler. Çünkü her yenilik başka yenilikler çıkarır, ilerisi karanlık olur kaygısı daha birçok kafalarda yaşıyordu. Pertev Paşa soluğu valilikte aldı, İstanbuldan uzaklaştırıldı.

Bir de, çünkü, Mahmut Esat Beyin dediği gibi, yeni türkçe denilen bu bizim bugünkü yazı dili gerçekten en eski dildir. Herkesin biribirini anladığı altın çağların dili, en güzel, en soylu dildir. Bir de, her şeyden ilkin, Türkün salmanlık dilidir.

Aymağın bağrından kopan türkçeyi basınçta kullanmak o dirliğe uyamazdı. Bir yurdun bütün işleri aymağın elinde olmadıkça, aymakdili türedili orunlukdil olamaz.

Aymakdilinin olcayına irmesi her yurttaşın öz dilde sorgukulu olması ile kılarlık bulur. Ancak bu kulluğu taşıyanlar arasında, ancak aymakkulluğunun ayalandığı yerlerde büyüyüp yaşıyan bir dildir. Kendi işlerine el süren budunoğlu açık konuşur, yurt işini benimser, işinde gücünde, her bilgisinde öz dilile çalışmak ister.

Türk kişi kendine ımrak türesine kavuştuktan sonra, şimdiye kadar efendi diye karşıladığı, ünlediği, sanladığı bilginlerine, komşularına yüzünü çevirmiş bakıyor. Okur yazarlarından bir şey bekliyor; umutlanıyor, umudu çağında, olgun biliyor, sesinde uzun yılların ağıtları, sağıtları var.

Bana, bana, diyor. Kitap bana, yazı bana, ne yapar, ne düşünürseniz hep bana, diyor.

Nice yüzyıl ekmeğinizi verdim, siz de bana acundan uy vermez misiniz, diyor.

Bununla beraber, eğer yazı dilini bitizine türkleştirmekle Türk aymağına karşı yalnız bir borç ödemiş olmakla kalsaydık Türk kişiden biraz çıdık, dayanık istiyebilirdik.

Şu var ki yabancı illerde bütün gözler bize bakıyor. Yabancı sınırlar içinde dilimiz için ters inanlar, devrek bakışlar var. Bunları düzeltmek

için koşmak, terkin çalışmak gerektir. Dilimiz için bu yanlış düşüncelerin katımızda bir değeri yok, dahi olamazsa da, zengin, engin, buyruklu bir dil yigesi olduğumuzu yabancılara tanıttırmak gerektir.

Buyruklu bir dilde, Hint - Avrupa dillerinin anaç dili, sanskrit kadar, belki daha eski bir dilde konuşmak, bunun böyle olduğunu bilgi ile göstermek sayınlı bir şeydir.

Daha düne kadar arapça, farsça olmasa bu dil ne yazılır, ne de söylenir, diyorlardı.

Saydık, kesmenini yaptık. Bu arap ve farsça ve bütün yabancı sözlerin sayıca 6 — 7 binden taşkın olmadığını anladık.

Bunların karşılıklarını Ulu Başkan Mustafa Kemal Türklerine sordu. Otuz bin Türk sözü ile aykutladılar.

Dediler ki: Sen bilginler bilgini, uz - barış başkanı, sen bilmesen sormazdın. Al sana bire beş! Yaz, bastır, Tanrı yolunu açık etsin, dediler.

Başkan o güne, (bayram olsun) dedi.

Başkan bu dile (beyribar olsun) dedi.

Ord. Profesör
Dr. Saim Ali

Dil işinde ordu

Bizim ordumuz işlerini sessizce görür· Bütün yaman ordular gibi iş yaparken bağırmağı o da kötü bir huy sayar. Savaşta bağırmak baskını güçleştirir, yatanı uyandırır. Yurtta iş yaparken bağırmak, öğünmiye yol açar ki ağır başlıların işi değildir.

Bunun içindir ki on yıldanberi ordumuzdaki dil işinde için için, arı gibi çalışmayı birçoğumuz bilmeyiz. Başbuğunun gösterdiği bu çığırda en çok yol almışlardan birisinin ordu olduğunu çoğumuz bilmiyoruz. Orduda öyle öz türkçe sözler bulunmuş, öyle benliğimize yakın adlar takılmıştır ki ne konuşmakta, ne de kullanmakta kimse güçlük çekmez.

Etin, ekmeğin adı bile türkçe olmıyan eski orduya karşılık şimdi «öncü, artçı, yancı» gibi bölünüş ve konuş adlarından tutunuz da «ışıldak, pırıldak» gibi en yeni savaş avadanlıklarının (aletlerinin) adına «yol kavuşağı, suların toplanma çizgisi» gibi toprak bilgisi adlarına kadar hepsi türkçeleşmiş, temizlenmiştir.

Hem doğrusunu isterseniz başka türlü de bu iş yürüyemez. Ordunun bütün yiğit erleri öz Türk değil midir? Köyünden gelen Türk yavrusunu kendi anlamıyacağı sözlerle yetiştirmeğe kalkışmak ne güç şeydirl Az olan askerlik çağının bir parçasını da yeni diller öğretmekle geçirmek yazık olmaz mı?

Hayır temiz Türk çocuğu, kendi yüreği gibi temiz bir dil ile yetiştirilmeli, dedelerinin güzel sözlerile konuşmalı ve savaş için böylece olgunlaştırılmalıdır. İyilik bundadır. Ötekisi bir yamalı bohça gibi işe yaramaz.

Bütün bunları ordunun büyükleri çoktan sezmiş, anlamış, küçükleri de hergün bunu saygı ile başarmakta bulunmuştur. Bizim en yüce huylarımızdan birisi de büyüklere karşı olan bu saygı değil midir? Böylece dilimiz ve dileğimiz birleşti, biribirimizi daha iyi anladık ve daha çok sevdik, daha büyük işler görmeğe ant içtik.

M. Şevki

Yeni yol

Dil bayramı... Uzun senelerdenberi çok acılar içinde yaşıyan Türkler işte bugünü de gördüler. Yabancı dillerin akınları altında tadını ve kendi başına varlığını elden kaçıran türkçe bundan sonra Büyük Önder in çok değerli öğütlerile yeni bir yol tuttu. Bu yol onu en derin sevinçlere ve en geniş duygulara götürüyor.

Yabancı dillerin hiçbirine avuç açmadan kendi benliğimizin sıcak kaynaklarından fışkırmış türkçe sözlerle istediğimizi söylemek, Türk dilinin içinde Türk duygusunu, Türk görüşünü ve düşünüşünü her şeyin üstüne çıkarmak...

Bunu boş bir özenme sananlar, böyle bir uğraşmanın ve didişmenin hiçbir verimi olmıyacağını ileriye sürdüler. Kısa bir çalışmadan sonra attığımız adımları sayacak olurlarsa pek çok şaşıracaklardır.

Türk dilini bütün bütün türkçe sözlerle örülmüş bir varlık yapmak: Bu artık uzak bir ülkü değildir. Bu şimdi hızla giden, arkasında derin bir iz, iz değil, geniş ve kocaman bir yol bırakan bir ilerileyiş, durmadan, dinlenmeden bir yürüyüş olmuştur.

Önümüzde gelecek çağlar bizi kendine doğru büyük bir tadile çeken, bağlıyan, düşüncelerimizi hep kendi üzerine toplıyan bir geniş, çiçekli, yemyeşil ova gibi duruyor. Gözlerimiz, gönüllerimiz hep buraya dikilmiş. Ona elden geldiği kadar çabuk kavuşmak hepimizin içinde en yakıcı bir istek.

Şimdiye kadar bütün tuttuğunu koparan, Türkeline uzanan bütün yabancı elleri kıran, bütün dileklerini başa çıkaran Türk, ülkülerin en büyüğü ve en sevgilisi olan bu Türk dilinin yüksekliği savaşında da üstün gelecektir.

Son Posta:
Son Postada şu yazı çıkmıştır:

Okan bir dile doğru!

"Biz Türk ulusunun inançlı çocukları acun olumunun önüne durup bağrıyoruz; Biz senden güzel gideceğiz! Güzel gideceğiz!..

Yürü, Türk oğlu, yürü!.. Bizim acunlara ün salmış okan bir dilimiz, kurucu, koruyucu, uluğ bir önderimiz var.. Türk ulusu soysaldır; ıssız Türkelinin, ıssız Türk dilinin artık ısı var..

Bize bu asığlı yönü o verdi. Türkellerinin güvenli çocuğu, yürül.. Bu Türk budununun bunudur; bu amaça varmak, dilimizi onarmak bizim irdemimiz, yükümümüzdür... Bu irdeme ereceğiz, yürül..

Acuna ün vereceğiz, yürü!..,,

Türk dilinin alımlı dalgalanışı ve onarımındaki yeni ses, yeni çağrışı duymak için denediğim bu örneği okuyucularıma sunuyorum.

Ölü sandığımız sözlerin bugünkü azlık dilimize karışışı güzel bir düzen, bir dirilik yaratmıyor mu? Bu deyim, benliğinizde çok öz bir duyguya bir dokunaklık yapsa gerek...

Burada okuyucularıma kendi öz varlığımda duyduğum, olabilir seyrek duyulan bir duyguyu da anmak isterim:

Almanyada okuma çağlarımdaydı. Bir yıl, bir buçuk yıl türkçe bir söz işitmemiştim. Yat el bu, yat acıyı duyan bilir. Bir gün birdenbire yanıbaşımda türkçe bir söz işittim. Bu, bir sövme idi, öz türkçe, kaba, koyu bir sövme.

Genç benliğim nasıl titremişti. Bu koyu söğme, benim benliğime, can içime diriltici bir akar su gibi boşanmış, kararmış canımı birdenbire yaltırmıştı: Ben benliğimi duyan adamdım! Bugün yeni dilimiz önünde, hem söğme değil öğme bir dil önünde yine o derinleme ürperişi duyarız; derin benlik uyanışı!.

Osmanlıcanın sakar ve götürü yatlığından yat kurtulanı Türk kurumu, kendi benliğine, özlüğüne, özdeğine doğru gidiyor.

Akan ve okan bir dile doğru gidiyoruz. Çalımı, alımı yüksek, sınırı uluğ, yonarılmış, soysal bir dile doğru gidiyoruz. Bu dilin en yüksek Avrupa dilinde üstün aybarlığı, tulgarlığı gönlümüzü titretmez mi?

Dil kurultayları bilgi bakımından Türk terimlerinin bir soysallık dili olup olmayacağını yokladılar, araştırdılar. Bu iş büyük bir bügvenle başarılmıştır. Şimdi dilimizin soysal türkü söyleyip söyliyemiyeceğini, güzellik, dirilik bakımından denemek gerektir, inanındayım.

Büyük Fransız ozanı (Paul Valéry) nin çok beyendiğim bir sözü vardır:

(Yokluk içinde sözlerle çoğalırız.) Biz de kendi öz dilimizin sözleri içinde çoğalacağız.

Yalnız çoğalmak değil, büyüyeceğiz.

Buna inancı, yaratıcı seçkinlerimizin okan dili işleyişi yaratacaktır. Öz dilimizin gömüçünde gümeç var. Bu balı tatan, kendi benliğinin vurgunu olacaktır. Başta Cumur başkanı, Uluğ Önderimiz, Cumur kuralları, türeleri, eskiyi, geriyi, duranın duruşunu, inanmıyanın inanmayışını yeni doğanı, akanı ve okanı dilin dokunulmaz arıklığında boğacaktır.

H. M.

Haber:

Haber, şu kısa, canlı, özlü sözlerle Dil Bayramını kutluladı:

Türkler öz türkçe konuşup yazacak

Eğreti giyim kuşamla, bütün bir yaşayış uzunluğunca gezilmiyeceği gibi, eğreti dille de yüz yıllarca konuşup yazılamaz.

Arap, Acem sözlerile dolu olan osmanlıca, artık, bunlardan temizlenerek, yerlerine öz türkçenin zengin lâkırdıları canlanıyor. İşte, böyle bu uğurda iki yıl önce açılan Birinci Dil Kurultayının yıldönümüdür ve bugün, Dil Bayramıdır.

Büyük kurtarıcımızın önderliği ile dilimiz öz türkçeleşiyor. Şimdilik kulağınıza yabancı gelen sözlere pek yakında alışacaksınız. Eskiden, arabın, acemin binlerce çapraşık lâkırdısını bellemek için beynimizi patlatmaz mıydık? Öz türkçe sözleri ise, birkaç işitişte, zorlamaksızın öğreniyoruz. «Ülkü» ile «verim» sözlerini bundan bir yıl önce bilmezdiniz; şimdi öğrendiniz. Gelecek yıl, yüzlerce yeni sözü, sezinmeksizin bellediğimizi görerek kendiniz de şaşacaksınız!

Halkevinde

Dil Bayramı Şenlikleri

Dil Bayramı günü, bütün Türkiyede, içten kopup gelen sevinçler kendini güstermiştir. Hele en çok Halkevlerinde yapılan toplanmalar, Türk gençliğinin Dil savaşına ne denlü candan bağlı olduğunu belirtmiştir. Birçok Halkevleri telyazılarıyle Cemiyeti de kutlulamışlardır. Bunların her birine karşılıklar yazılmış, ayrıca C. H. F. na da bu kutlamalardan duyulan sevinç bildirilmiştir.

Ankara Halkevinde yapılan şenliklerde Uluğ Önderimiz Gazi Hz. ile Başvekil İsmet Paşa Hazretleri de bulunmuşlardır. İstanbul Halkevi bayramlaşmasında C. H. F. Umumî Kâtibi Recep Bf. ile Fırka Umumî İdare Heyeti, Cemiyet Başkanı Saffet Bf. bulunuyorlardı.

Ankara ve İstanbul Halkevlerinde söylenen sözleri, okunan parçaları aşağıya alıyoruz. Başka Halkevlerinden gelmekte olan yazıları da ileride ayrıca yazacağız.

Bu sevimli ve sevinçli bayramda Türklüğün iç duygularını gösteren coşkon ve anlayışlı görünüşler yapan Halkevleri ile Fırka teşkilâtına ve bütün Ulusa içten teşekkürler ederiz.

Ankara Halkevinde

Hakimiyeti Milliyeden:

Ankara Halkevindeki toplantıda, başta Ulu Gazimizle Başvekilimiz olduğu halde, dil savaşının ehemmiyetini eyice sezmiş pek çok kimseler ve bahusus gençler bulunmuşlardır.

"Tam saat 17 45 te istiklâl ve kurultay marşlarile toplantı açılmış ve ilk önce Türk Dili Tetkik Cemiyeti Azasından Aksaray Meb'usu Besim Atalay Bey bir nutuk söylemiş ve dil savaşının ne demek olduğunu, bazı noktaları hikâyelerle tebarüz ettirerek, anlatmıştır. [1]

«On dakikalık bir isirahatten sonra Hikmet Rıza Hanım halk türküleri söylemiş; İshak Refet Bey, öztürkçe şiirlerini okumuş; Hüseyin Namık Bey Türk dilinin öteki diller arasındaki yeri, geçirdiği istihaleleri, bundan sonra alması lâzımgelen mevkii gösteren bir konferansvermiş, Kâzım Nami Bey, "en büyüğümüz için„ adlı manzumesini okumuştur.

---

[1] Bu konferans yukarda vardır.

"Bu nutuklar, konferanslar, şiiler ve şarkılar dinyleyicilerin ateşli alkışlarıyle sık sık kesilmitir.„

Bu nutuk ve şiirleri aşağıya koyuyoruz:

Hüseyin Namık Beyin konferansı

Türk dilini eskiden bir tasnife sokmak istiyen Avrupalı âlimler Ural-Altay dilleri arasında sayarlardı. Fakat Türk dilinin Ural - Altay dilleri arasında kendi orijinalitesini muhafaza etmekte olduğu sarih olarak göze çarpmakta idi. Bütün ilim âlemi meşeini hiçbir dilden almamış olan Türk dilinin tamamiyle orijinal olduğunu görünce meseleye bu noktadan bakmağa başladılar. İşte bunun içindir ki; Macar darülfünunu Türkiyat Profesörü olan Nemeth Gyula bu hususta yazdığı bir makalede bütün Ural dillerini diğer Altay dilleriyle değil yalnız türkçe ile mukayese etmekte idi.

Türk dilinin monosilâbik bir dil olduğu bugün ilim âlemince kabul edilmiş bir hakikattir. İşte bu monosilâbik devirden sonra yavaş yavaş bazı sözler ek olmakta ve bu suretle monosilâbik evsaf kendiliğinden silinmekte idi.

Uzun asırlar bu temiz Türk dili safiyetini muhafaza etmekte idi.Bunu zamanımıza kalan Türk dili yadigârları sarahaten göstermektedir. Malûmdur ki, Türk dilinin en eski yadigârlarını Çin tarihleri muhafaza etmişlerdir. Bu tarihlerde türkçe bazı kelimelere rasgelmekteyiz ki, işte en eski türkçe sözler bunlardır. Bundan sonra Yenisey, Orhon, Ongin, İhehüşotü, Tonyukuk, Talos Suci, Şine-usu ve saire gibi kitabelerle şarkî Türkistanda bulunmuş birçok Uygur eserleri Türk dilinin en kıymetli yadigârlarıdır.

Bu devirlerde zengin Türk dili bir tek dildi. Yani yazılan bir metin herkesin anladığı ve kullandığı türkçe idi.

İslâmiyet tesiri başladığı devirlere kadar bu hal yani bu temiz türkçe devam etmiş; bundan sonra Türk dili safiyetini kaybetmeye başlamıştır. Fakat sarih olarak biliyoruz ki ekseriyeti teşkil eden ve asıl Türk edebiyatı telâkki edilmesi icap eden evel halk edebiyatı namı verilen hakikî türkçe edebiyat ve hakikî Türk dili gene Türkler arasında devam etmekte idi. Bu hakikî Türk dili safiyetini o derece muhafaza etmişti ki, bundan yüzlerce sene evel söylenen bir şiir veya nesir parçasile bugünkü dil arasında büyük bir fark gözükmektedir. Fakat diğer musahabelerde sarih olarak misallerile gösterildigi gibi havas edebiyatı dediğimiz eski arapça ve acemceli edebiyat yazanın arzusuna bağlı bir dil idi. Onu yazan arapça veya acemceden istediği gibi kelimeler alır ve dili istediği gibi karıştırabilirdi. Artık mefhum değil

DİL KURUMU KÜTÜPHANESİ

kelime oyunu başlamıştı. Her kim fazla arapça ve acemce kelime alarak eserini yazarsa onun eseri yüksek ve edebî bir dil ile yazılmış telâkki olunurdu.

Fakat Türk milleti ayni ülkede bütün bunlara bigâne kalmıştır. Bir ikilik, sarih bir ayrılık vardı. Türk milleti duygusunu temiz türkçesile ifade ediyordu. Türk milletinin havas denilen bu başka zümre ile hiçbir alâkası yoktu. Dili ayrı, musikisi ayrı, an'anesi ayrı, hatta yaşayış tarzı dahi ayrı idi. Türk milleti asırlardanberi devam eden dilini, musikisini an'anesini kullanıp duruyordu. İşte bu sayededir ki, en eski Türk dili ile alâkamız kesilmemiş, Türk diline ecnebi dillerin hücumları yalnız küçük bir zümrenin arzusuna mütevakkıf olmuştu.

İşte bu sayededir ki, bugün millî dilimizi muhafaza etmiş bulunuyoruz. On birinci asırda tesbit edilmiş olan şu en eski Türk şiirine bakınız:

Öbkem gelip uğradım
Arslanleyu gükredim
Alplar başın doğradım
İmdi beni kim tutar

Aradan yani tesbit edildiği tarihten 900 sene geçmiş olmasına rağmen bu şiirin bugün dahi anlaşılmıyan bir tarafı yoktur.

Daha eski türkçeden sekizinci asra ait bir Türk metninden şu satırlara bakınız:

"*Türk Oğuz Beyleri, budun esidin: Üze tenri basmasar, asra yer telinmeser. Türk budun elinin törünün kem artanı*„

Yani; Türk Oğuz Beyleri, kavmi işitin üstteki tanrı (gök) basmasa, aşağıdaki yer delinmese, Türk kavmi ölkeni türeni kim bozabilir? Bin iki yüz sene evel söylenen bu sözler Türkün ne derece milliyetperver, ne derece hakimiyetine bağlı olan bir millet olduğunu gösterebildiği gibi nekadar da temiz ve özlü bir dil kullandığını gösterebilir. Hiçbir milletin tarihinde tesadüf edemiyeceğimiz bu sözler her Türkün bugün dahi ezberliyebileceği ve tekrarlıyabileceği sözlerdir.

İslâmiyet Türkler arasına girmeye başladığı vakit yalnız dini değil, ayni zamanda dili de değiştirmeye başlamıştı. XI. inci asırda yazılmış olan Kutadgubilik te artık yavaş yavaş arapça ve acemceninTürk diline girmeye başladığını görebiliriz. Bu devirlerden itibaren bu iki dil dilimiz içine o derece girmiş ve yazı dilimizi o derece bozmuştu ki bir metnin içinde türkçe kelimelerin adedi pek sayılı olarak kullanılmağa başlanmıştı.

Her mühim ve hayatî meselede bize büyük bir rehber olan Ulu Gazi

dil işimizi de üç sene evel ele aldığı vakit bu işin yürüyeceğine ve dilimizin artık en medenî diller arasına gireceğine kimsede tereddüt kalmamıştı.

Ben bu musahabemde büyük rehberin o zamandanberi irşadiyle yapılan işleri ve atılan adımları kısaca izaha çalışacağım. 11 temmuz 932 senesinde Büyük Gazinin irşatlariyle kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti dil hareketimizin temeli olmuştur. Bu kıymetli cemiyet kurulduğu gündenberi dil inkılâbında atılması lâzımgelen bütün ilk adımları atmıştır. Dil inkılâbı yaparken evvela bugün Anadoluda kullanılan kelimeleri tesbit etmek icap ederdi. Elimizde nemiz var onu bilmek ondan sonra bunlara yapılabilecek ilâveler üzerinde tetkik yapmak lâzımgelmekte idi. Türk Dili Tetkik Cemiyeti bu millî işe birçok vatandaşları da günüllü yazarak kısa bir müddet zarfında 130,050 derlenmiş söz toplamağa muvaffak olmuştur. Bu rakam bu işin ne kadar esaslı tutulduğunu ve nekadar hakikî gönüllüsü bulunduğunu göstermeğe kâfidir. Halkın arasında kullanılan bu sözler bir taraftan derlenirken eski türkçe kitaplardaki öz türkçe sözleri de toplamak işini muvaffakiyetle başaran cemiyet bu yalnız isimlerini saymak dahi pek uzun olacak olan birçok eski ve mühim eserlerimizi gözden geçirmiş iki büyük cilt teşkil etmekte olan tarama derğisini neşretmiştir. Tarama dergisi yalnız büyük bir işin nasıl başarıldığını değil ayni zamanda ilmî metotlarla çalışmanın nasıl olabileceğini de gösteren güzel bir nümune kitabıdır. Bu yetmiyormuş gibi cemiyet çok dar bir zamanda bir de bunun aksini yani bu sefer de osmanlıcadan türkçeye bir söz derleme kitabı daha neşretmiştir.

Türk dili tetkik cemiyetinin birçok neşriyatını, ilmî hareketlerini bir tarafa bırakarak yalnız yukardaki saydıklarımı nazarı dikkate alır isek dil inkılâbımızın tamelinin atıldığına şüphe dahi edilemez.

Dil millî benliğin bir ifadesidir. Binaenaleyh her millet kendi benliğine sarıldığı vakit dilini temizlemeğe, zenginleştirmeye ve her türlü mefhulmarı ifade edebilecek kabiliyete sokmağa çalışmaktadır. Yabancı bir kelimeyi dillerine sokmaktansa üç hatta dört sözü bir araya getirerek uzun bir gelime yapmağı tercih eden milletler arasında her sahada onlarla başbaşa yürümek istiyen bizlerin bu işe bir vatan borcu, millî vazife olarak sarılmamız icap etmektedir. Dilimizin temizlenmesi millî benliğimize dönmek demektir. İşte o vakit Türk milleti ile münevverleri arasındaki dil farkları kalkacak münevverin söylediğini halk ve halkın söylediğini münevver anlıyacak ve neticede bizim de bir yüksek türkçemiz vücuda gelecektir. Bu millî ve mukaddes dil seferberliğinde her Türkün bir vazifesi vardır. Bu millî vazifeye candan sarıldığımızı dil cemiyetine gönderilen derleme fişlerinin adedi sarih bir surette göstere-

bilir. Binaenaleyh her vatandaşın dört elle sarıldığı bu inkılâbımızın bugünkü bayramını muhterem dinleyicilerime tebrik eder ve gerek tarih, gerek dil sahasında bize millî varlığımızı, millî benliğimizi duyuran ve yolu gösteren Ulu Gazi'ye sonsuz saygılarımızı tekrarlarız.

Kâzım Nami Beyin okuduğu manzume:

EN BÜYÜĞÜMÜZ İÇİN

Onu sen de bilirsin; ama ben gibi değil:
Şaşıp kaldın öylemi bütün yaptıklarına?
Bu pek büyük işlerin gel karşısında eğil,
Düşün bir bu işlerden ne kalacak yarına.

Yıkılmış bir ülke ne, nedir ölmüş bir budun:
Bunu usun kavramaz çünkü görmediğin şey.
Sonra bu yerde bir yeni ülke kurulsun;
Bir budun kurulsun ki tanımasın hakan, bey.

Kırmızı başörtüsü çıkarılsın başlardan,
Yerini tutsun onun avrupalı şapkası;
Bu ne büyük bir iştir kavramaz onu yaban;
İçinde yaşıyanın bile almaz kafası.

Kadınların atılsın ince ipek örtüsü;
Yüzleri birer güneş gibi gözü parlatsın;
Lâtin yazısı olsun dilimimizin örgüsü,
Arapların yazısı yerin dibine batsin.

Neye sayıp dökeyim? Bunların belli hepsi:
Yeryüzünün gözünü kamaştıran güneşler.
Dile kolay geliyor, değilmi, söylemesi?
Diyelim el öğünür ama bak aygı işler.

Yabancı; anlamazsın işlerin iç yüzünü,
Türkün yüreğine dek giremezsin, üzülme
Görmek istersen yalnız aç gönlünün gözünü
Ama gördüklerinden sakın korkup büzülme.

İstersen beni dinle, iyi aç kulağını:
Hep söyliyeceklerim büyüğün üzerine.
Bu bir güzel gelin ki açarsan duvağını.
Yüce bir erlik görür gözlerin yüz yerine.

Ulu Tanrı öğmüş te öyle yaratmış onu;
Demiş: « Sen olacaksın Türklere son yalavaç.
Onları yap acunun en ileri budunu;
Yürüsünler ülküye yollarına ışık saç. »

Karanlık önümüzü aydınlatan o oldu,
Otuz bin yıl önceyi yine o oldu bulan.
Onun gösterdiği yol tutulacak tek yoldu;
Ülküye varmak için gidiyoruz o yoldan.

Ne kadar uzak olsa ülküye varacağız;
Parmağının ucuyla o verdi bize hızı.
En çetin engelleri kolayca yaracağız;
El ele gideceğiz Türk erkeği Türk kız

Bilsen onu nasıl biz severiz içimizden;
Ayağının tozuna yüzümüzü koyarız.
Öl dese öleceğiz bir söz bile demeden,
Kızılca kanımızla eşiğini boyarız.

İshak Refet Beyin okuduğu manzumeler:

TÜRK DİLİ KURTULURKEN

— Konuşuklu —

— Türk dili kurtuluyor, Ne kutlu bir gün doğdu...
Bu gün,
Bayram, düğün..
Görülmedik bir gun bu.
— Türk dili kurtulur mu?
— Kurtarılmaz olur mu?
Türk dili kurtulacak, Türk dili kurtulacak..
Eli kurtaran ulu,
Dili de kurtardı bak..
Türk dili kurtuluyor;
Türk kendini buluyor;
— Farsçasız arapçasız konuşmak nasıl olur?
— En güzel örnekleri köylülerde bulunur..
Bu dil suların dili; bu dil kuşların dili;
Türk kendine geliyor, bayram etsin Türk eli..

Her sözün Türkçesi var;
Düşündüğün ne kadar,
Nesne varsa Türkçesiyle anlatılır su gibi..
— Haydi anlat şunları yalnız Türkçe sözlerle;
— Söyle..
— "Hübup eder gibi reftarınız ne halettir„
"Acep nesimi seherden mi aferidesiniz?„
— Yürüyüşün eser gibi esinden mi yaratıldın
— Esin nedir?
— Nesim neyse esin odur;
— Nesimin türkçesidir;
Türk sözü Türk sesidir..
— Dur...
— Duruyorum kaçtığım yok, istediğin nedir söyle;
— Böyle,
Uydurmakla iş yürür mü?
— Yarasalar görür mü,
Günlükte güneşlikte.. Uydurma yok bitik var..
— Ne çıkar
— Göstereyim istersen örneklerle kurallar.
— Esine benzemesin..
Niçin yanlış mı esin?
Eğer uydurma diye içinde varsa içgil,
Büyük bitik (Divanı Lûgat) önünde eğil..
— Adı bile Türk değil şu bitik dediğinin..
Araplara türkçeyi kolay öğretmek için,
Yazılmış bir bitiktir ne bakarsın adına?..
— Pek güzel "oragut„ mu diyeceğiz "kadına„?
— Hayır "kadın„ kadındır "oragut„ "avrat„ olmuş;
Senin sanıyorum ki sinirlerin bozulmuş;
Bir cümle yazamazsın arapçasız farsçasız..
— Deyişler yazıyorum istediğin kadar kız..
— Ben burada duruyorum bunu yürütürseniz..
— Aldanıyorsun kuzum, türkçe bir engin deniz;
Asıl uydurma diye osmanlıcaya derler
Türk bunu benimsemez beyler alay ederler;
Alay edilecek söz türkçe olmıyan sözdür;
Sözüm türkçe değilse özün yabancı özdür..
Türk dili kurtuluyor;
Türk kendini buluyor;

Türk kendine geliyor Türk kendine dönüyor
Arapçalar farsçalar birer, birer sönüyor;
Avrupa sözleri de Türk diline giremez;
Türkün bir tek sözüne yad elleri eremez,.
Türk dili en değerli pırlantalardan kat kat,
Daha çok değerlidir, kıskanırım gözümden...
O kadar geniş ki istediğin kadar at
Oynat ...
O öyle bir kılıç ki sığmaz hiç bir kına;
Yaradılıştanberi doymamıştır akına...
Onun sesinde eser sayısız fırtınalar...
En güzel çağlıyanlar onun sesinde akar...
Onun içinde gizli yıldırımlar, şimşekler...
Onun içinde yaşar ilk yazlar, kelebekler...
O kadar ince ki güneş telleri bile,
Onunla yarışamaz tutalım gelse dile...
O kadar derin ki deniz gölgede kalır...
O kadar yüce ki Himalaya alçalır,
Karşısında... bunu ben,
Kanımla seziyorum; içimde duyuyorum;
Bu derin sezgilere yazımla uyuyorum;
Türk dili kurtuluyor ne kutlu bir gün doğdu..
Bu dil suların dili; bu dil kuşların dili;
Türk dili kurtuluyor, bayram etsin Türk eli...
Türk kendine dönüyor; Türk kendini buluyor;
Türk kendine geliyor; Türk dili kurtuluyor...

DUMLUPINAR TÜRKÜLERİ

I

Dumlupınar, hey pınar, seziyor mu dağların,
Türk güneşi doğacak bu dağlarında yarın..
Dumlupınar, hey pınar... suyun ne kadar serin?.
Bu serinlik içime siniyor derin, derin..
Dumlupınar, hey pınar,.. bak tan yeri ağardı?
Ormanlı dağlarını kızıl ışıklar sardı..
Dumlupınar, hey pınar... aşnı dağlarındadır;
Bu doğacak güneşe üzenir, tana kalır.
Dumlupınar hey pınar... Gazidir Türk güneşi;

Bu kocalmış acunda onun hiç yoktur eşi..
Dumlupınar, hey pınar... işte titretti yeri:
"Ordular hedefiniz Akdenizdir ileri..„

II

Koşuyor ordular.. koşuyor ordular..
Yıldırımlaşarak coşuyor ordular...
Gökremiş sel gibi akıyor ordular..
Yağıyı her yanda yakıyor ordular..
Dağları, belleri aşıyor ordular..
Taştıkça taşıyor... taşıyor ordular;
Aşılmaz dağları deliyor ordular;
Sevinin, sevinin geliyor ordular:

—

Analar, bacılar.. günümüz doğuyor;
Ordular durmadan yagıyı boğoyur;
Bakınız bakınız kaçıyor yagılar...
Ağırlıklarını saçıyor yagılar...
Tüfeği, kılıcı atıyor yagılar...
Battıkça batıyor, batıyor yagılar..
Dost gelir kurtarır sanıyor yagılar;
Yanıyor yagılar... yanıyor yagılar..

—

Uçuyor ordular... koşuyor ordular..
Yıldırımlaşarak coşuyor ordular..
Gökremiş sel gibi akıyor ordular;
Yagının beyninde çakıyor ordular..
Dağları belleri aşıyor ordular;
Taştıkca taşıyor... taşıyor ordular..
Aşılmaz dağları deliyor ordular;
Geliyor ordular... geliyor ordular...

III

Size derim size... size,
Dağlar, dağlar... ulu dağlar...
Eğilin de gelin dize,
Orduların akını var,
Akdenize Akdenize

Gazi dedi bir ileri;
Hangi ordu kalır geri?..
Yıldırımdan neferleri...
Ant içmişiz Gazimize,
Akdenize ...Akdenize...

Bütün Türklük bir uğurdan;
Bir atılış yapıyor san;
Kurtulamaz uçan, kaçan...
Koşuyoruz nurlu ize;
İlk hedefe "amaca„ Akdenize..

ANKARAYA TÜRKÜ

Yaşa Ankara... yaşa Ankara..
Kurtuluşların beşiği sensin,
Sen otak oldun sevgili yara;
Bu yücesure acun imrensin..
Varol Ankara... şen ol Ankara;
Güneşler saçtın karanlıklara..

Hep gözler sende, sende gönüller;
Sevginle dolu Türk yurdu yer, yer..
Samsundan çıkup Dumlupınara,
Yükselen güneş sende gülümser..
Var ol Ankara, şen ol Ankara..
İşıklar saldın karanlıklara..

Güneşin parlak, göklerin parlak..
Sende bulunur bu renkler ancak;
Kışların bile benzer bahara;
Her günün güleç, kuşların şakrak..
Var ol Ankara... şen ol Ankara..
Güneşler saçtın karanlıklara..

Kurtuluş yeri, erden ocağı;
Sevgili bağı, inan kaynağı;
Sende sağalır en azgın yara;
Sende yükseldi Türkün bayrağı..
Yaşa Ankara... yaşa Aakara..
Güneşler saçtın karanlıklara..

İSTANBUL HALKEVİNDE

İstanbul Halkevinde yapılan şenlikler için Halkevi reisliğinin bildirişi şöyledir;

"26 Eylûl saat (16) da Evimizde dil bayramı başlamıştır. Evin alt ve üst salonlarını ve Evin etrafındaki sokakları dolduran coşkun bir kalabalık içinde kutlulama devam etmiştir.

a) İlk önce seçme musikişinaslarımızın ve 30 genç kızın iştirakiyle istiklâl marşımız çalınmış ve söylenmiştir.

b) Bundan sonra Halkevi İdare Heyeti Başkanı sıfatiyle Ali Rıza Bey tarafından bir sureti bağlı açış sözü söylenmiştir.

c) Bundan sonra koro halinde dil kurultayı marşı söylenmiştir. Marş dinliyenlerin arzusu üzerine bir kerre daha söylenmiş ve sürekli surette alkışlanmıştır.

ç) — Bundan sonra Halkevi temsil komitesi azasından Refik Ahmet Bey Türk Dili inkılâbı hakkında bir sureti bağlı nutku söylemiştir.

d) — Bundan sonra Üniversite talebesinden Rüknettin bey (Tarih anlatıyor) başlıklı sureti bağlı coşkun bir hitabe söylemiş ve pek çok alkışlanmıştır.

e) — Bundan sonra tekrar kurultay marşı söylenmiştir.

f) — Bundan sonra Muallim Bedros Zeki bey tarafından Türk dili hakkında bir manzume ve avukat Teologos Efendi tarafından da bir hitabe söylenmiştir.

h) — Bunlar bittikten sonra seçme san'atkârlarımız tarafından musiki konseri verilmiştir.

Bütün bu kutlulama hareket ve sesleri Evimize bağlanmış olan radyo ile yurdun her tarafına da duyurulmuştur.„

Ali Rıza Beyin sözleri

Saygılı ve sevgili arkadaşlar;

Bugün yeryüzünün bütün budunlarını karşısında parmağı ağzında baktıran Türk değişim savaşının ana halkalarından biri olan dili özleştirme savaşımızın ikinci yıldönümüdür..

Bugün, yüzlerce yılın dilimize üşüştürdüğü yabancı söz ve kılıklarla anlayanı az, anlatanı az bir biçime soktuğu dilimizi, kendi özüne ulaştırma savaşının bayramıdır..

Bu bayram Türklüğe, Türk budununa benliğini duyuran Ulu Gazi'nin kendi öz dilimize kavuşmanın yolunu da gösterdiği günün bayramıdır.

O, bundan on beş yıl önce, Türk budununu kıyısına yuvarlandığı

ölüm kuyusunun tam karanlığına düşmek üzere iken, nasıl elinden tutarak kurtuluş yoluna soktu ise, bundan iki yıl önce de, Türk dilini, içine düştüğü melezlikten, karışıklıktan kurtararak kendi öz benliğine giden yola yönetti.

İşte biz bugün, uluğ önderimizin dil işini de eline alışının, Türk bilgilerini öz Türk dilini araştırıp bulma yolculuğuna çıkarışının ikinci yılını saygı ile anmak, ve kutlulamak için, yurdumuzun her bucağında olduğu gibi burada da toplanmış bulunuyoruz.

Bayramımız kutlu olsun arkadaşlar.

Her budun bayramı gibi, bu bayramın da, önümüzdeki savaş yıllarının daha verimli olması için yeni bir hız kaynağı olmasını yürekten dilerim

Her büyük budun işinin önderi olan Ulu Gazi'yi, bir kerre daha derin saygı ve engin bağlılıkla anarak, açış sözümü bitiriyorum.

Refik Ahmet Beyin sözleri

Saygıdeğer arkadaşlar;

Sizin gibi yüksek, değerli, seçme bir topluluğun karşısına çıkıp söz söylemek benim gücümün yeteceği bir iş, değildir; bunu bilirken gene buraya gelişim bugünkü yüce bayramın gönlüme verdiği tatlı taşkınlığa kapılışımdandır.

Hanımlar, Beyler;

Deyimimi sonunadek salt Türkçe sözlerle yürütemezsem umarım ki suçu bana bulmazsınız. Yılların dilime verdiği alışıklığa bulursunuz. Birinci, ikinci dil kurultaylarında yazganlık etmek onurunu kazanmış bir arkadaşınızım. Bu gün karşınızda söz söylemek gibi ünlü bir işi bana verenler sanırım ki bunu düşünmüş olacaklardır. Yoksa, doğrusu ben ne bir dil bilgeniyim, ne de güzel söz söylemeyi bilen biriyim. Benim yalnız bir değerim vardır; her yerde, her gün her değerden üstün saydığım, böyle tutmağa çalıştığım, bir değerim vardır, o da Türk olmamdır, Türk dilini konuşur olmamdır. Dillerin en büyüğü, en sevimlisi, en güzeli olan Türk dilini, anamın, kız kardeşimin ve sevgilimin ağzında bana bir musiki gibi gelen Türk dilini konuşmak tatların en büyüğüdür, ünlerin en ulusudur. O Türk dili ki birkaç yıldır bir kat daha ince ve yüce olması için çalışılıyor.

Hanımlar, Beyler

Türk dilinin arınması işi, durup dururken, kendi kendisine ortaya çıkmış, tek başına bir iş değildir. Bunu daha iyi anlıyabilmek için önce onun nasıl ve niçin doğduğunu araştırmalıyız. Bunu yapınca açıkça gö-

receğiz ki bir iki yıldır hız alan dil unarılması, bütün acunun gözlerini kendi üstüne çeken büyük Türk inkılâbının belli başlı yönlerinden biridir, Türk davasının bir parçasıdır.

1914 - 1918 savaşından sonraki acı, acıklı günleri göz önüne getiriniz. Yeryüzünde Türk adının küçük değersiz bir şey gibi anılmağa başlanıldığı kara günlerimizi göz önüne getiriniz. Bir acun hartası ki içinde Türk ülkesi yoktur, bu ölüm yılının bir çoklarımıza umutsuzluk veren bir çoklarımıza utançtan yok olma duygusu veren kara günlerinden sonraki büyük mucize, bu gün bizim çağdakinden büyük, her çağdakinden ünlü ve güçlü olarak var oluşumuzdur.

Mustafa Kemal adının anıldığı yerde sevgi ve saygı içinde sarsıntılarla çarpınıp çırpınmıyacak hangi ruh vardır? Mustafa Kemal denilen büyüklüğü, enginliği, yüksekliği yaratan Türk varlığı acun budunlarının varlıkları arasında gülümseme ile ve küçük görülmekle geçilecek birşey olamazdı. Acun tarihi, Türk budunu için 1913-1918 savaşından sonraki kara günleri yaptıkları arasına yazdığı için utancından ellerini yüzüne kapayıp ağlamaktadır, sonuna değin ağlıyacaktır. Kurtuluş savaşı, özbeylik savaşı denilen, yeryüzünde gelip geçmiş savaşların en ünlüsü, en ustacası olan büyük savaşı anlatmak benim bugünkü sözlerimin çerçevesi içinde değildir; ancak bu savaşlardır ki acun tarihinin gidişine başka bir yön verildi, Türk ulusu, acun ulusları, arasında yüz yıllardanberi yitirmiş gibi olduğu büyük ve ünlü yerine gene geçti, acun budunlarının işlerinden hiç birnin Türk ulusuna danışılmadan yapılmıyacağı düşüncesi acun işlerini yapıp çatanların kafasına iyice yerleşti. Son yıllardaki budunlar arası siyasalık yaşayışını gözönüne getirmek bunu kolalylıkla anlamağa yeter de artar bile...

Türk davası, siyasa önünde kazanmıştır. Bu davanın ülke içindeki yaşayışa, düzene, kurallara ve tutuma dayanan yönleri vardır. Bugünkü yaşayışımızın osmanlılık çağındaki yaşayışımıza olan üstünlüğü, ileriliği bu davanın o yönler de kazanıldığını gösterir.

Budunlar arasındaki siyasalık yeri sağlamlaşan, ülke içinde yaşayışı ilerlemeden ilerlemeye yürüyen Türk topluluğunun bütün yönlerde sonunadek sayılır ve üstün olarak kalması için, hepimiz biliriz ki kültür değerimiz yüksek ve sayılır olmalıdır. O yüzdendir ki Türk davasını kültür yönünde de başarabilmek için 9 Ağustos 1928deki Sarayburnu deyimi ile başlıyan yeni savaş açıldı; Türk kültürünün temelini temizlemek ve sağlamlaştırmak:

Lâtin alfabesiden alınan yazı, bu yoldaki ilk adımdır; İşte o günden beri beş yıl oldu, bu aydınlık, verimli yolun üzerindeyiz. Türk dilinin yazılıp okunmasını kolaylaştıran en büyüğümüz, Türk dilinin ve Türk budunun

geriye doğru gidildikçe ucu bucağı bulunmıyan değerli geçmişini araş-
tırıp belirtmek ve ortaya koymak için Türk Tarihi Tetkik Cemiyetini
kurdu. Tarih yolundaki araştırmalardan alınan parlak verim, bugün göz
kamaştırıcı değeriyle önümüzde duruyor.

Tarihi, İsanın doğuşundan binlerce yıl öncelere varan Türk soysallı-
ğının dil edebiyat ve sana't yollarında da değer biçilmez güzellikleri,
büyüklükleri olduğunu bu yüzden öğrendik. Gene o Ulu Önderin gös-
terdiği yolda yürüyerek çalışmağa başlıyan Türk Dili Tetkik Cemiyeti
dilimizin acun dillerine ana olmuş yüce varlığını ortaya koydu. 26 Eylûl
1932 de ilk toplantısını yapan Birinci Türk Dili Kurultayı, ilk araştır-
malardan alınan büyük verimi bütün Türk ulusuna ve acun uluslarına
bildirdi

Türk tarihinin butün çağlarında görülüyor ki Türk ulusu, uluslar
arasında birleşmeler ve kaynaşmalar doğurmuş, bu kaynaşmalar ara-
sında da Türkdili bütün komşu dillere sözler vermiştir, bu arada da bu
komşu dillerden sözler almıştır. Gene tarih yollarındaki çalışmalar bize
gösteriyor ki büyük Türk topluluğu, yaratılmış toprak güçlükleri karşı-
sında yaşama kolaylıkları arayarak göçlerden göçlere ilerlerken kollara
ayrılmıştır, ayrı ülkülerde ayrı soysallıklar, ayrı hakanlıklar kurulmuştur.
Ayrı yerlerde yaşayan Türk topluluklarının dillerinde ortaya çıkan
ayrılıklar büyük Türk dilinin söylenişine uzaklıkların, yaşanılan yerlerin
koydukları değişikliklerdir. İşin doğrusu, Mezopotamya yıkıntılarındaki
araştırmalarla ortaya çıkan Sümer türkçesi Anadolu araştırmalarında
karşılaştığımız dağları yüz yıllardan yüz yıllara yayanın yeni çay kıyıla-
rında bulunan dikili taşlardaki Orhon yazısı ile yazılı türkçe daha sonraları
yüz yıllardan yüz yıllara Patagının iki yanına, ışık, aydınlık, verim ve
bolluk dağıtan bir çağlıyan gibi akarak geçip giden Türk topluluklarının
konuştukları türkçeler, büyük soysal bir dilin kollarından başka nedir?
Bunları anarken türkçeler dedim, yanlış dedim. Bunların hepsi her çağda,
her yanda ayrı güzellikler, zenginlikler alan, her görünüşü ve söylenişi
ayrı güzel olan tek bir dildir, tek bir dilin ayrı yerlerdeki görünüşü
dür. İnsanın doğuşundan sonraki çağlarda orta Asyada yaşıyan türklerin
konuştukları dili yukarı yerlerin konuşması, aşağı yerlerin konuşması
ve ikisi ortasındakilerin karışık konuşmaları olarak üç bölüğe ayrılır.Daha
sonraki yüz yıllarda yukarı ülkelerin konuşmasına Hakaniye konuşması,
aşağı ülkelerin konuşmasına da Oğuz konuşması adını veriyorlar.
Gitgide Hakaniye konuşmasından bugün orta ve yukarı Asya Türkleri
arasında gene konuşmakta olan ve tek bir adla Çağatayca diye anılan
konuşmalar çıkıyor, Oğuz türkleri İrana ve Anadoluya doğru göç
ederlerken bunlardan İrandan Kafkaslarda kalanların dili Azer türkçesi

adını alıyor, Anadoluya geçip oralardaki Türkler arasına dağılıp yerleşenlerin diline bugün Anadolu türkçesi adını veriyoruz. Bunca yerlere yayılan bir dilin türlü ülkelerdeki söyleniş biçimlerinde değişiklikler olacaktı, oldu. Ancak bizim Anadolu türkçesi dediğimiz bugünkü konuşmamızda bu değişikliğin yazı dilini ancak bir gözü kapalılık ve düşünmemezlik yüzünden alınan Arap ve Fars sözlerile Arap ve Fars dil bilgisi kurallarile bir aralık büsbütün anlaşılmaz yaptığını hepiniz biliyorsunuz. Çağ, çağ bu yanlış işi düzeltmek isteyenler oldu, yazı dilini budun diline yaklaştırma yolunda gelmiş geçmiş çalışmaları saygı ile anmak benim borcumdur.

Hanımlar, Beyler;

Osmanlıca denilen türeme dili Anadolu budunun konuştuğu dile yaklaştırmak isteyenler, iyi bir erekle çalışmışlarsa da dar bir çerçeve içinde kalmışlardır. Biz Türk Ulusunun yeryüzünün her yanına yayılmış tek ve büyük bir varlık olduğunu anladıktan sonra Anadolu türkçesini konuşmıyan Türkleri eskilerin düşündükleri gibi kendimizden ayrı, kendimizden başka sayamazdık.

Birinci Türk Dili Kurultayı, davası altını kalın çizgilerle çizerek belirtmiştir. Yeryüzünün her yanındaki Türklerinin konuştukları dil bir köktendir, birdir, bizim bugün konuştuğumuz dil yabancı sözlerle karışıktır. Siyasa yaşayışında başlı başına buyurukluğu, özbeyliği kazanan, ülke içinde toplu yaşama, dözen, kural ve tutum yollarında üstünlüğe doğru ilerliyen Türkün kültür yolunda da üstünlüğünü kazanmak için önce benliği yükselmiş, özbeyliği belirilmiş bir dili olmalıdır. Bunun için yapılacak işler bugünkü dilimizde çağ çağ kullanılan yabancı dil bilgileri kurallarını bir tutuşta söküp atmaktır, bugünkü dilimizde kullanılan yabancı sözleri çıkarıp yerlerine Türk damgalı sözler koymaktır.

Bu yeni sözleri nereden alacağız? Bu yeni sözleri alacağımız zengin kaynaklar gözümüzün önündedir. Anadolu budun dili, köyde bentte konuşulan Anadolu türkçesi şarlıların konuşmıya konuşmıya unutmağa başladıkları Türk sözlerile doludur. Eski yeni Anadolu ozanlarının duygu yüksekliği ile, gönül çarpıntısı ile dolu güzel koşukları bin bir güzel Türk sözünü yüz yıllardan yüz yıllara geçirik getirmiştir. Türk dilinin öteki kolları türlü ince ve geniş deyimlerle doludur. Türk dilinin eski kollarile yazılmış bitikler, yazılı taşlar, sakladıkları zenginlikleri önümüze açıyorlar. Bunlar, yüz yılların silip yok etmeğe kıyamadıkları sözlerdir ki, bugün bizim elimizin altındadırlar, gözümüzün önündedirler.

Türk dilinin söz üretme kuralları da bütün açıklığı ile ortaya konmamıştır, bugün konuştuğumuz dilin öz Türkçe sözlerinden yeni sözler yapmak gerektir, dilimiz gibi söz üretme kolaylığı güçlü olan dil az bulundur.

İkinci Türk Dili Kurultayı bu yoldaki çalışmaların iki yıllık sayım işlerini gördü, çizilen yolda umursanarak yürüdüğünü gördü. Siyasa yollarında kazanan, budunlar arası büyük bir kazanç gibi sayılmağa başlanılan Türk davasından sonra kültür yönündeki Türk davasının da budunlar arası bir yer aldığını ve bütün budunlarca umursanarak karşılandığını gördü, işe yeni bir hız verdi. Her yılın 26 Eylûlü bu işin yeni bir güç kazanıp ileriye doğru atılacağı birgün olacaktır.

Ben, gönlünü Türk ulusunun büyük yarınını düşünmekten gelen tatlı coşkunluğa kaptırmış biri olarak Türk kültürünün yarınki üstünlüğünden gelen sesi duyuyor gibiyim. Onun yer yüzündeki ana kültür yerini yüz yıllardan sonra gene alacağına inanıyorum. İçimdeki inanç beni büyük yapının temeli için çalışmağa çağırıyor. İçimdeki güçlü inanç, sizi büyük yapının temeline bir taş koymağa çağırıyor; yolumuz kutlu olsun, bayramımız kutlu olsun, arkadaşlar!

Rüknettin Fethi Beyin sözleri

Hakan kırk gün kırk gece sürecek bir Şölen kurulmasını buyurdu. Ak saçlı baş danışık dokuz kerre dizini yere vurdu çekildi.

Kırk gün otuz dokuz gece kımızlar içildi kopuzlar çaldı nice nice cenk oyunları oynandı. Savaş türküleri söylendi.

Artık herkes bir köşeye çekilmişti. Kopuzların iç hoplatan sesleri yerine ağulu bir hava esiyordu. Gözler dönmüş suratlar asılmış binbir güzelliğin toplandığı Türk kızlarının el şapırtıları kesilmişti.

Hakanın dileği yerine gelmişti.

O; dünyanın dört yanına ün salmış kurt yavrularının böyl içli ve tasalı olmalarını istiyordu. Ve tanrıdan üstün bir ses bekliyordu. Öyle bir ses ki: Ünde savaştan düne boğatirlar yorgunluklarını, hızda oğlunu eriten ak saçlı nineler kaygularını, içli nişanlılar sevgilerini bulacak; o her kesin dilediği ses gûya şölende doğacaktı.

Kırkıncı gece yaklaşıyordu. Birden gök kızıllaştı alçaldı kanatları kızıl ışıklı bir kuş hakan otağında dokuz kerre döndü sonra bir sazlığa kondu ötmeğe başladı. Kopuzlar durdu. Türkücüler sesi kesti. Tasalı içli köşelerde büzülenler dirildi. Bu, ses ne bilinmez bir kaynakatan sızan ne tatlı ne cana yakın bir sesti.

Bu seste gün görmüş eski cenk erleri; ak saçlı nineler, nişanlılar, genç kızlar kendi içlerinin kaygularının devasını buldular.

Hakan sevinç içinde kendinden geçmişti. Birden kuş sesini kesti sazlıktan havalandı. Yine dokuz kerre otağı döndükten sonra kızıl gök-

lere doğru yükseldi. Hakan buyurdu. Kızıl kanatlı kuşun ardından dokuz ok attılar fakat iletemediler.

Hakanı yeniden kaygu bastı. Bu aralık ak saçlı baş danışık ağır adımlarla ilerledi kuşun konduğu sazı kesti. Üflemeğe başladı. Ayni üstün sesi yeniledi.

İşte Türklerin ilk uzanı bu baş danışıktır.

Uzanını bulan koca Türk dünyanın dört yanına akıyor. Bilgi, yenilik, yeğitlik dünyanın dört yanına uzanıyor.

İşte; çekik kaşlı Çin dilberlerinin arasındalar.

İşte; esrarlı Hindin dört bucağından denize iniyorlar.

İşte; Oral denen koca bir suyu atladılar Volkayı oyuncan ettiler.

İşte; Avrupanın göbeğinde atlılar cirit oynatıyorlar.

Büyük Romanın kapılarını şaha kalkmış bir atın demir nalları tokmakladı. Ozan tempo tutuyor. Ozan her geçtiği diyarın masalına kopozile can verdi. "Yeniseyi„ yamaçlarında Orhunda yükselen işler ileri günler için iz kalıyor.

Türk islâmiyete girdi. Damarlara, buhurdanlardan süzülen öt ve amber kokuları yayılıyor. Dil çetrefilleşti şölenler unutuluyor. Dar sahalı islâmiyet Türkün omuzuna bindi. O da onunla dünyanın dört yanına akmağa başladı. İslâmiyet omuzlardan sıyrılıp içe giriyor.

Taşkent, Semerkant, Buhara ince ve güzel işleri, en derin bileşek yüreği oldu. Dil ahenk, tarih islâmlaştı. Gün batısına doğru akan bir medeniyet kolu var.

Konya, Bağdat ince işin kaynağı oluyor. Büyük San'atkârlar öz kafalarile öz Türk heyecanlarile islâm felsefesinin gömleğini giydiler. Koca Mevlâna Konyada Tahranın dilile konuşuyor. Fakat içli Ozan, inatcı Ozan, san'atkâr Ozan kaçıyor.

Hem ses nekadar da zayıfladı.

O; şimdi yırtık çarıklarile perişan saçları, ve nihayet kavruk ve yanık yüzüyle dağlar, tepeler aşıyor, yeşil bir vadinin göbeğinde serikli bir tekkede öz yurdunun hasretile kendinden geçmiş, öz heyecanlarını aksettirdiği halkın arasında - üne gire göre - bayağlaştı. Halk ve tekke zevki karıştı. Türk tekkeleşti. Tekke Türkleşti.

"Varuben ol tamuda evler yapasım gelir„

İnce bir kolun izinde yürüyorum. Denize ulaşmak isteyen bir ince damar, sulak bir diyardan geçerken beyini kurban verdi. Gün batısına doğru uzanıyor. Geldikleri ve yeni sandıkları bu yerlerde hep atalarının izlerini, ince işlerini buldular. Fakat bu yerlerde kasırga var.

Sen ben ve yaban kasırgası

Yeni ince damar bu kasırga içinde bir şimşek oldu. Sulak; bir kasabada "Söğüt„ te Osman adlı bir bey çocuğu dokuz kerre havada sallandı.

Osman oğulları beylikten sultanlığa çadırdan saraya yükseliyorlar. Fakat bu yükselişte bir gaybetme var.

1453

Bir devri kapadım yeni bir devir açıyorum. Çadır saraylaştı. Hakan sultan oldu. Öt ve amber kokusuna şimdi Bizansın günlük kokusu karıştı.

Bağdat ve Konyadan sonra İstanbul ince işlerin, en derin bileşek yüreği oldu.

İstanbuldan sesler geliyor.

"Ey payıbendi dâmıgehi kaydı namü nenk
Tâkey hevayı meşgalei dehri bî direnk„

İstanbuldan sesler geliyor.

Gidelim servi revanım yürü sâdâbâda

İstanbulda gök kubbeye doğru şehadet parmakları yükseliyor. Süleymaniye, Ayasofya bu yeni eser karşısında boyalarını döktü. Kubbesi yayvanlaştı. Utancından kızarıyor galiba.

İstanbul sarayı konuşuyor.

"Kûşei dâmânı veliyyünnamı mâlişi rûyi zerdi sirişkâlûdei lûmarane ile hemrengi sahai behar kılıp arzıdaştei daii natüvanları budur ki.....

Halk konuşuyor.

Köprüye gelince köprü yıkıldı
Beşyüz atlı birden suya döküldü.

Ozan! nerdesin ozan!

Ozan şimdi davarlarını otlatan bir çobandır. Ozan hakanından çok uzak.... kırık ve tek telli sazile bir düğüne davetlendi. Ozan Zeynebe aşık bir köy delikanlısıdır.

Zeynebim, Zeynebim allı zeynebim.
Üç köyün içinde birdir Zeynebim.

İstanbul sarayı tarihlerine kavuk giydirdi. Beline zümrüt işlemeli bir hançer taktı. Osman oğullarını babalarını unutmadılar. Fakat dedelerini sakladılar.

Yavaş yavaş sesler zayıflanır; sesler kesiliyor mu? Süleymaniyenin yanına fotlacılara mahsus imaretler yapıldı.

Sesler, sesler, niçin bu kadar tatsızsınız.

Ben tarih görmemek için gözlerimi kapıyorum. Ben tarih duymamak için kulaklarımı tıkadım.

Küçük Asyada kara bir bulut var. Fırtına var. Bu fırtına bir ölüm kasırgası halini aldı.

Tarih içinde babayeğit bir ses haykırıyor.

Vatanın bağrına düşman dayadı hançerini
Yokmudur kurtaracak bahtı kara maderini

Küçük Asyada; ben sen ve yaban fırtınası yaman esiyor.

Ben tarih korkuyorum.. korkuyorum acaba bir gün gelecek te bu ay yıldızlı bayrak....

Oh! Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak

Ziya Gök Alp söylüyor.

Ben, sen yokuz biz varız

Mustafa Kemal tarihe karşılık veriyor.

Elbet bulunur kurtaraccak bahtı siyah maderini

Gazi Mustafa Kemal söylüyor;

"Ey Türk gençliği! birinci vazifen Türk Cümhuriyetini Türk istiklâlini ilelebet ..... „ fırtına kesildi.

Fırtınadan sonra 15 yıl geçti. Yeni bir günün çocukları büyük yarının temelini atıyorlar. İçten yanan bir ateş var.

Orhon, Semerkant, Taşkent, Konya, İstanbul ve Ankara,

Ozan yanımızda, Ozan canımızda .' ....

Ben tarih yaşıyorum. Bir avucumda Orhon bir avucumda Ankara ve başımda kızıl saçlı ışıklı baş ben yaşıyorum.

IĞDIRDA DİL BAYRAMI

Yurdun uzak, sevimli bir kazasında da Dil Bayramı özden gelen bir sevinçle yapılmıştır. Iğdır (Halkevi) Reisi Ali Rıza Beyin o günkü söylevini işte aşağıya koyuyoruz.

Kaza kaymakamı M. Nedim Bey karşılık bir söylev vermiş ise de yazıya geçirilemediği için bize gönderilememiştir.

Ali Rıza Beyin Sözleri

Saygılı kardeşlerim;

İki yıl bundan önce 26 Eylûlde açılan Birinci Türk Dili Kurultayının 2inci yıl dönümünü kutlulamak üzere toplanmış bulunuyoruz.

Sözüme başlamazdan evvel, öz dilimizin düzeni ve güzelliği, Türk dil ve harsının yabancı dil ve harslara mağlûp olmasına mâni olmak için, ve netice itibarile millî şiarımız, Türk ırkını yaşatmak ve yükseltmek yolunda, ve bugün Türkiyede vazifesi Türk diline bakmak olan bir yüksek heyet kuruluşunun 2 inci yıl dönümünü kutlulamak üzere bu millî bayrama büyük alâka göstermenizden ve bu aziz yuvaya herzaman olduğu gibi bu gün de bir kardeş gibi toplanmanızdan dolayı sizlere teşekkürü kendime bir borç bilirim.

Efendiler;

Bütün milletlerin hür ve müstakil olarak yaşamasını temin eden iki türlü kuvvet vardır. Bunlardan birisi ve başlıcası siyaset ve askerlik kuvveti, diğeri ise hars kuvvetidir. Biz Türkler varlığımızı harp ve siyaset kuvvetile korumak hususundaki kabiliyetimizle temeyyüz etmiş bir milletiz, ancak bazı seyrek devirler istisna edilirse, umumiyetle biz, son zamanlara kadar hars kuvvetile mücadeleyi ihmal etmişiz, Büyük Adamın tecellilerinden biri de milletin siyasî istiklâlini temin etmekle iktifa etmeyip, istiklâl mücadelesi biter bitmez, harsî, içtimaî ıslahlara başlamış olmasıdır.

Gelecekte beşeriyet hayatından belki harpler zail olur, belki iktisadî mücadele usulleri sulhî bir surette tanzim edilebilir, bunları ümit edebiliriz. Fakat milletler arasında bir mücadele baki kalacaktır, o da hars ve diller mücadelesidir. Milletler kendileri savaştan vazgeçseler dahi,

harslar, diller sessiz, gürültüsüz, güreşmekte devam edecek, biribirini yutmak, mağlûp etmek için savaşacaktır. Hangi dil daha zengin, daha iyi işlenmiş, daha mükemmel, hangi hars daha millî, daha münkeşif, daha mefkûreli ise, o dil ve o hars yenecektir. Bütün milletlerde dil ıslahının derhal beliren neticeleri, millî ruhun inkişafı, yeni bir edebiyatın çiçek açması, millî harsın yükselmesi olmuştur. Yazı dilinin türkçeleştirilmesinin bizde de ayni neticelere ulaştırılacağında şüphe yoktur.

Türk ırkını yaşatmak, ırkın şuurlu münevverlerine düşen bir mukaddes vazifedir.

Irkı yaşatmak için siyaset, iktısat, ilim ve sair sahalarda, büyük azimle, ferdin, yemişli olması için milletin bilgi seviyesini yükseltmek, ilim tahsilini kolaylaştırmak ve umumileştirmek lâzımdır, bunun için de işlenmiş bir millî dil lâzımdır.

Efendiler;

Cümhuriyetin kuruluşu: İmparatorluğun halkın bilgisizliği üzerine dayanan temellerini, yıkmıştı, halkımızın kendi mukadderatına hâkim olması, her şeyden önce bilgili olmasiyle mümkündü, Türk halkçılığını ve Türkiye Halk Cümhuriyetini kuran, Cümhuriyet Halk Fırkası ve onun Büyük Şefi, en başlı vazifelerinden biri de okuyup yazmayı kolaylaştırmak olduğunu, düşündü. Halka kolayca ve geniş ölçüde okuma yazma öğretmek için okuma yazmayı ve okunanları anlamayı kolaylaştırmak gerekti. İmparatorluğun yüz yıllarca süren an'aneleri, bu yolda mümkün olan kolaylıkları bile güçleştirmişti. Yazımız matbaalarda mürettiplerin önlerine sayısız harf kasaları konulmasını mucip olacak kadar türlü şekiller altında yazıldığı gibi, doğru okumasını öğrenmek de her kelimeyi ayrı ayrı hoca ağzından doğruca bellemeğe mütevakkıf sayılacak kadar mihanilikten mahrum bir halde idi.

İlkönce bu bozuk, ve eskimiş makineyi düzeltmek gerekti.

Cümhuriyet idaresi büyük fikir inkılâplarına buradan başladı.

1928 sensinin Ağustos 9 uncu günü akşamı Sarayburnunda Büyük Gazi, dil inkılâbımızın başlangıcını kuran meşhur nutkunu söyledi, Büyük Şef bu nutukta başlıca şunları işaret etti.

"Arkadaşlar, bizim ahenkte, zengin lisanımız, yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir.

Asırlardanberi kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran anlaşılmayan ve anlıyamadığımız, işaretlerden kendimizi kurtarmak, ve bu lüzumu anlamak mecburiyetindeyiz, anladığımızın asarına yakın zamanda bütün kâinat şahit olacaktır, buna kat'iyetle eminim. Vatandaşlar çok söz uzun söz bir şey için söylenir, hakikati anlamıyanları, hakikate ge-

tirmek için, ben bu devirleri geçirdim, şimdi sözden ziyade iş zamanıdır, artık benim için hepimiz için çok söz söylemeğe ihtiyaç kalmadı, kanaatindeyim. Bundan sonra bizim için faaliyet, hareket ve yürümek lâzımdır.

Çok işler yapılmıştır, ama bugün yapmaya mecbur olduğumuz, son değil, lâkin çok lüzumlu bir iş daha vardır, yeni Türk harflerini çabuk öğrenmektir, her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala sandalcıya öğretiniz, bunu vatanperverlik, ve milliyetperverlik vazifesi biliniz.. Vazifeyi yaparken düşününüz ki bir milletin, bir heyeti ictimaiyesinin yüzde yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmezse bu ayıptır. Bundan insan olanların utanması lâzımdır, bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir, iftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharla doldurmuş bir millettir, fakat milletin yüzde sekseni okuma yazma bilmiyorsa bu hata bizde değildir, Türkün seciyesini anlamıyarak, kafasını birtakım zincirlerle saranlardır.

Artık mazinin hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız, hataları tashih edeceğiz, hataların tashih olunmasında bütün vatandaşların faaliyetini isterim, en nihayet bir sene iki sene içinde bütün Türk heyeti içtimaiyesi yeni harfleri öğreneceklerdir, milletimiz yazısıyle, kafasiyle bütün âlemi medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir.„

Büyük Gazinin bu büyük nutku dil, yazı, musiki, hulâsa kültür meseleleri üzerindeki inkılâbın temel taşı olmuştur.

İşte bu sayelerdedir ki dilimiz söylendiği gibi, yeni Türk harfleri, matbaa hayatını yepyeni bir tekâmüle erdirdi, mürettipler önlerindeki sayısız kasaların birdenbire azaldığını, sonra da adeta makineye döndüğünü gördüler, şimdi dilimiz söylendiği gibi yazılır, doğruca okunur bir yazı sahibi oldu, yeni Türk yazısı takarrür etmiş, 1929 yılı başından beri bütün resmî müesseselere, matbuata maledilmiş, eski yazı tarihe ve müzelere karışmıştı. Yeni harf sisteminin tabiî icapları bundan sonra dil üzerinde daha geniş ölçüde çalışmalara meydan açıyordu.

İşte iki yıl önce bu gün toplanan Türk Dili Kurultayı da, Türk dilini, millî kültürümüzün eksiksiz bir ifade vasıtası haline getirmek, türkçemizi muasır medeniyetimizin önümüze koyduğu bütün ihtiyaçları karşılayacak bir mükemmelliğe erdirmek, ve bunun için bugün yazı dilinden türkçeye yabancı kalmış unsurları atmak, halkçı bir idarenin istediği şekilde halk ile münevverler arasında biribirinden mahiyetçe ayrı iki dil varlığını ortadan kaldırmak, ve temel unsurları öz türkçe olan millî hir dil yaratmak için bütün kuvvetile çalışmaktadır.

Öz dilini her şeyin üstünde tutan Türk, bir kelimesini bile anlama-

TÜRK KÜTÜPHANESİ

dığı yabancı dilleri bırakarak, bugün ibadetini de kendi diliyle yapmak kararını vermiş, ezan, kamet, hutpe bütün memlekette türkçe yapılmağa başlanmıştır.

Cihan sahnesinde bu kadar parlak işler görmüş, beşeriyet tarihinde bu kadar şerefli vazifeler ifa etmiş olan, şanlı ezelî Türklük ebediyyen yaşamak hakkını kazanmıştır. Bu necip ırkın beşeriyete söyleyeceği pek çok sözler, cihanda yapacağı pek çok şanlı işler vardır.

Bu asil ırk daha son sözünü söylememiş, son işini yapmamıştır, Türk ırkını yaşatmak, ırkın şuurlu münevverlerine düşen en mukaddes vazifedir. Öz dilimizi, öz tarihimizi bize CÜMHURİYET öğretti, varolsun onun büyük kurucusu aziz Şefimiz Mustafa Kemal!

Ne mutlu Mustafa Kemal gibi bir şefi olan Türk milletine.